

APROBAT
prin Decizia Consiliului raional Leova
Nr.7.3 din 14.10.2021

STRATEGIA DE DEZVOLTARE SOCIO-ECONOMICĂ A RAIONULUI LEOVA PENTRU PERIOADA ANILOR 2021-2028

Cuprins

LISTA ABREVIERILOR	3
1. INTRODUCERE ȘI REZUMAT EXECUTIV	4
1.1. Contextul național și regional	4
1.2. Grupul de lucru privind elaborarea Strategiei	4
1.3. Metodologia	6
1.4. Aprobarea Consiliului raional.....	6
2. ANALIZA SOCIO-ECONOMICĂ A RAIONULUI LEOVA	7
2.1. Prezentarea generală	7
2.2. Capacitatea administrativă și financiară a raionului.....	9
2.3. Capitalul uman	21
2.4. Serviciile sociale	27
2.4.1 Serviciile de asistență socială.....	27
2.4.2 Serviciile de asistență medicală	34
2.4.3 Sistemul educațional	39
2.4.4 Cultură, turism, sport	47
2.5. Infrastructura de utilități	60
2.6. Starea mediului	64
2.7. Dezvoltarea economică	87
3. CADRUL STRATEGIC DE DEZVOLTARE	105
3.1. Viziunea și obiectivele de dezvoltare.....	105
3.2. Planul strategic de acțiuni.....	108
3.3. Mecanismul de monitorizare și evaluare a rezultatelor.....	132
3.4. Asigurarea cu resurse	133
3.5. Riscuri și metode de preîntâmpinare	134

Lista abrevierilor

ADR	Agenția de Dezvoltare Regională
ADA	Agenția Austriacă pentru Dezvoltare
AMP	Asistența Medicală Primară
AMU	Asistența Medicală de Urgență
ANOFM	Agenția Ocupării Forței de Muncă
APL	Administrația publică locală
BNS	Biroul Național de Statistică
BL	Bugetul local
BS	Bugetul de stat
CES	Cerințe Educaționale Speciale
CMF	Centrul Medicilor de Familie
CR	Consiliul Raional
CSP	Centrul de Sănătate Publică
DÎ	Direcția generală învățământ
HIV	Human Immunodeficiency Virus (Virusul Imunodeficienței Umane)
FR	Fondul rutier
IAL	Incubatorul de afaceri Leova
IMSP	Instituția Medico-Sanitară Publică
IT	Tehnologii informaționale
ÎMM	Întreprinderi Mici și Mijlocii
MADRM	Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului
MEI	Ministerul Economiei și Infrastructurii
ONG	Organizație Neguvernamentală
PPP	Parteneriat Public Privat
R	Drum republican
RSC	Responsabilitate social corporativă
SIDA	Sindromul Imunodeficienței Dobândite
SA	Societate pe acțiuni
SRL	Societate cu răspundere limitată
UAT	Unitate Administrativ Teritorială
UE	Uniunea Europeană
TVA	Taxa pe valoare adăugată

1. Introducere și rezumat executiv

Strategia de dezvoltare socio-economică a raionului Leova pentru perioada anilor 2021-2028 a fost elaborată cu suportul Grupului de Lucru (în continuare GL), creat prin dispoziția președintelui raionului Leova nr.211 din 15.12.2020, cu asistența tehnică și metodologică din partea consultanților Institutului de Dezvoltare Urbană, în cadrul proiectului „Planificare, Implementare, Monitorizare – premise ale impulsivării proceselor de dezvoltare durabilă în orașul și raionul Leova”.

Proiectul este implementat de Institutul de Dezvoltare Urbană (IDU) și gestionat de Asociația pentru Democrație Participativă (Asociația ADEPT). Proiectul este finanțat de Uniunea Europeană și Fundația Konrad Adenauer Republica Moldova (KAS) în cadrul Programului Dezvoltarea societății civile la nivel local în Republica Moldova.

Conținutul acestui document ține de responsabilitatea GL și nu reflectă în mod necesar viziunea finanțatorului.

Strategia prezintă analiza situației existente, elaborarea viziunii, obiectivelor strategice și planului de acțiuni pentru perioada 2021-2028, mecanismul de monitorizare și evaluare, precum și dezvoltarea unui portofoliu de proiecte ale Strategiei. Strategia accentuează punctele forte ale raionului Leova, analizează punctele slabe, oportunitățile și riscurile, bazându-se pe potențialul socio-uman, dezvoltarea economiei și de afaceri, serviciile publice, instituțiile infrastructurii educaționale, culturale, sociale, precum și pe capacitatea autorităților publice locale și structurilor societății civile privind asumarea responsabilității pentru procesul de dezvoltare locală în următorii 7 ani de zile.

La baza elaborării documentului stau câteva principii, cum ar fi: (i) promovarea unei guvernări locale profesionale, eficiente și responsabile; (ii) promovarea unui proces decizional participativ, transparent, (iii) promovarea și implementarea principiilor dezvoltării durabile la nivel local.

1.1. Contextul național și regional

Strategia reprezintă principalul document de dezvoltare a raionului, pe o perioadă lungă de timp (7 ani), fiind un document complex, elaborat printr-un larg parteneriat, care are la bază documente de programare:

- Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030
- Strategia UE pentru Regiunea Dunării
- Strategia națională de dezvoltare "Moldova 2030"
- Strategii sectoriale de dezvoltare
- Strategia de Dezvoltare Regională Sud 2016-2020
- Programul Regional Sectorial pentru dezvoltarea Infrastructurilor de Sprijin în Afaceri în RDS
- Programul Regional Sectorial privind sporirea atractivității turistice a RDS
- Strategia de Gestionare Integrată a Deșeurilor Solide în Regiunea de Dezvoltare Sud
- Program Regional Sectorial în domeniul infrastructurii Drumurilor Regionale și Locale pentru RDS
- Programul Regional Sectorial de Alimentare cu Apă și de Canalizare pentru RDS
- Programul Regional Sectorial în Eficiență Energetică pentru RDS

1.2. Grupul de lucru privind elaborarea Strategiei

Prezentul document a fost elaborat într-un mod participativ. Strategia reprezintă un document de politică publică, care va ghida acțiunile Administrației Publice Locale de nivelul I și II, în strânsă cooperare cu sectorul economic, mediul asociativ și instituțiile publice de nivel local și raional, în următorii 7 ani, în vederea asigurării unui proces continuu și coerent de dezvoltare al raionului Leova.

Pentru elaborarea Strategiei a fost creat un grupul de lucru, componența căruia a fost aprobată prin Dispoziția președintelui raionului nr.211 din 15.12.2020, după cum urmează:

1. Prițcan Nicolae – președintele raionului Leova, președintele grupului de lucru
 2. Hasan Rodica – vicepreședintele raionului Leova, vicepreședintele grupului de lucru
 3. Briciag Aliona - vicepreședintele raionului Leova, vicepreședintele grupului de lucru
 4. Canațui Nadejda – specialist principal Direcția Economie Dezvoltarea Teritoriului și Atragerea Investițiilor, secretarul grupului de lucru
 5. Copoț Elena - secretarul Consiliului raional Leova,
 6. Dubceac Maria – șef Direcția Finanțe, Consiliul raional Leova
 7. Tomșa Nicolae – șef Direcția Agricultură, Relații Funciare și Mediu, Consiliul raional Leova
 8. Postică Sergiu – șef Direcția Asistență Socială și Protecția Familiei, Consiliul raional Leova
 9. Poclit Lilia – șef Secția Management al Curriculumului și Formare Profesională Continuă a Direcției Învățământ, Consiliul raional Leova
 10. Cioroi Nelea – specialist principal Direcția Cultură, Turism, Tineret și Sport
 11. Iachimov Raisa- director Școala Sportivă Leova
 12. Gasan Nina – șef Serviciul Statistică Leova
 13. Roman Vitalie – șef SSP a Inspectoratului de Poliție Leova, comisar principal
 14. Cioric Vadim – șef Inspecția pentru Protecția Mediului Leova
 15. Vitalie Gargaun – administrator Incubatorul de Afaceri Leova
 16. Dulgan Tatiana – inspector principal Centrul de Sănătate Hîncești cu raza de acoperire Leova
 17. Tipa Maria – șef subdiviziunea teritorială pentru Ocuparea Forței de Muncă Leova
 18. Nemțanu Nadejda – director adjunct Școala de Arte „Petru și Ion Teodorovici” Leova
 19. Lozan Vladislav - director Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”
 20. Bujorean Alexandru – primarul orașului Leova
 21. Mutaf Eugeniu –primarul orașului Iargara
 22. Timotin Vasile – primarul comunei Cazangic
 23. Gorgos Tatiana- primarul comunei Sărata Nouă
 24. Capmaru Ghenadie – primarul satului Tomai
 25. Savițki Elena – primarul satului Borogani
 26. Cajuc Nicolae- Consilier raional
 27. Gorgos Iurie – Consilier raional
 28. Gudumac Ion – Consilier raional
 29. Canațui Oleg – Consilier raional
 30. Antoniu Victor – administrator SA „Apa Canal” Leova
 31. Mițelea Iurie – manager –șef ÎM „Salubr Leova”
 32. Pasecinic Maria – șef-adjunct șef Secție controlul siguranței alimentelor al Direcției Teritoriale Siguranța Alimentelor Cantemir
 33. Hohlov Ion – diriginte de șantier SA „Drumuri Cimișlia” sector Leova
 34. Caelev Ecaterina – IP „Centrul Tănărului Naturalist”
 35. Nucă Aurelia – AO „Forța Susținerii”
 36. Balan Raisa – AO „Parteneriat Social”
 37. Patrașcu Boris – AO „ Băștinașii”
 38. Porubin Valeriu- manager local al proiectului „Modernizarea Serviciilor publice locale în raionul Leova”
 39. Cernouțan Vladimir – șef IMSP Centrul de Sănătate Leova
 40. Malașevschiu Andrei – șef IMSP Spitalul raional Leova
- ECHIPA DE CONSULTANȚI INSTITUTUL DE DEZVOLTARE URBANĂ**
1. Guțuțui Veaceslav – expert în planificare strategică și dezvoltare regională
 2. Meleștean Ion – director executiv Institutul de Dezvoltare Urbană, manager de proiect
 3. Cimbir Cornelia– expert în domeniul social.

1.3. Metodologia

Strategia de dezvoltare socio-economică a raionului Leova reprezintă un document complex, prin care se stabilește situația existentă în raion, tendințele de dezvoltare, viziunea de dezvoltare, obiectivele strategice și specifice, planul strategic de acțiuni pentru perioada 2021-2028, sistemul de monitorizare și evaluare.

Scopul general al Strategiei de dezvoltare socio-economică a raionului Leova este determinat de nevoia cunoașterii situației sociale și economice din raion, fiind abordate diversele aspecte pe care sprijină elementul de planificare strategică.

Abordarea Strategică la care a apelat raionul pentru orizontul de timp 2021-2028 s-a bazat pe o strategie de tip "bottom-up" și aliniind obiectivele strategice în dependență de problemele existente și viziunea dorită de întreaga comunitate. Iar problemele în sine, urmează a fi reduse și/sau eliminate, prin analiza în detalii a cauzelor acestora, și formularea unui plan concret de măsuri de remediere a cauzelor menționate.

Elaborarea Strategiei de dezvoltare a fost realizată în mod participativ sub coordonarea Grupului de lucru, organizat la nivelul CR Leova, în etapa de demarare a proiectului cu implicarea membrilor comunității participanți în Grupurile de Lucru Sectoriale (GLS).

Metoda de elaborare a Strategiei a fost bazată pe o largă participare a comunității locale realizată prin: workshop-uri, focus group-uri, interviuri, audiere publică, dezbateri în Consiliul raional și completarea de chestionare. Activitățile de elaborare a Strategiei au fost realizate cu asistența echipei proiectului „Planificare, Implementare, Monitorizare – premise ale impulsivității proceselor de dezvoltare durabilă în orașul și raionul Leova” și a experților Institutului de Dezvoltare Urbană.

În procesul de elaborare al Strategiei au fost realizate spectrul de activități proprii procesului de planificare strategică: (i) colectare a datelor statistice privind situația existentă în raion (pe aspecte de dezvoltare economică, dezvoltare a infrastructurii, echiparea tehnico-edilitară, elementele socio-culturale și de abordare ecologică; (ii) datele colectate au fost prelucrate, analizate (cantitativ și calitativ) și identificate concluziile relevante; (iii) în baza rezultatelor analizei diagnostice au fost elaborate viziunea, misiunea și obiectivele strategice de dezvoltare; (iv) modul de realizare a aspectelor strategice sunt stabilite de planul de măsuri și planul de acțiuni, elaborate printr-un amplu proces consultativ cu implicarea părților interesate.

Destinatarii Strategiei sunt locuitorii raionului, autoritățile administrației publice locale de nivelul I, structurile societății civile, instituțiile educaționale, sectorul privat, tinerii, persoanele din categoriile defavorizate, precum și toți factorii interesați de procesul de dezvoltare locală durabilă.

Conform prevederilor Strategiei, documentul a fost supus dezbaterilor publice, în cadrul unor adunări comunitare. După dezbateri și obținerea unor propuneri și recomandări, cu care a fost ajustată Strategia, aceasta a fost propusă Consiliului raional spre aprobare. După aprobarea strategiei, CR coordonează elaborarea planurilor de acțiuni trimestriale și anuale privind realizarea strategiei. Implementarea Strategiei va fi efectuată prin realizarea acțiunilor, activităților, măsurilor și proiectelor concrete de implementare. Pentru fiecare proiect și respectiv acțiune, sunt stabilite planuri specifice de activități necesare de întreprins, perioade de desfășurare (durata), responsabilii și partenerii care vor realiza proiectul. De asemenea, anual vor fi identificate și asigurate sursele de finanțare a proiectelor propuse spre implementare.

1.4. Aprobarea Consiliului raional

Strategia a fost aprobată prin Decizia Consiliului Raional Leova nr. 7.3 din 14.10.2021.

2. Analiza socio-economică a raionului Leova

2.1. Prezentarea generală

Poziționarea geografică | Raionul Leova este situat în sud-vestul Republicii Moldova, la frontieră cu România, de-a lungul malului stâng al râului Prut.

Raionul are o suprafață de 764,7 km², reprezentând 2,26% din suprafața totală a țării.

Raionul Leova a fost creat în baza Legii privind reforma administrativ-teritorială nr.XIV-764 din 27.12.2001 și din 23.05.2003 raionul este unitate administrativ-teritorială distinctă cu personalitate juridică.

Raionul Leova se învecinează cu mai multe unități administrativ teritoriale de nivelul II:

- la Nord cu raionul Hîncești;
- la Sud cu raionul Cantemir;
- la Vest cu județul Vaslui din România;
- la Est cu raionul Cimișlia și UTA Găgăuzia.

Figura 1. Harta raionului Leova

Din punct de vedere administrativ, raionul Leova are în componența sa 25 primării. În componența raionului intră 40 localități, din care 2 orașe (Leova, Iargara), 24 comune și 14 sate (componente ale comunelor). Reședința raionului - orașul Leova.

Relieful raionului face parte din câmpia deluroasă - ondulată a Moldovei de Sud. Elementele reliefului sunt foarte neomogene expuse pe cumpenele de apă înguste ce se întind în general de la

nord la sud, versanți cu diferită înclinație, ravene și vâlcele adânci și lungi, amplitudinea variază în limitele 50m - 230 m, cele mai joase fiind amplasate în lunca Prutului și Sărata. Câmpiile ridicate ale raionului, dezmembrate în panta de coborâre de la Nord spre Sud, se grupează în 4 mari unități:

- Câmpia din lunca Prutului
- Podișul Central – Moldovenesc
- Câmpia ridicată a Grânețului
- Podișul Tigheciului cu o altitudine maximă de 294 m.

Clima este temperat continentală cu regim omogen, ca urmare a neuniformizării reliefului de câmpie se caracterizează prin veri foarte calde (seceta predomină 3-4 ani din 10 ani) și ierni reci. Clima se deosebește prin particularitățile de uscăciuni periodice, ploi torențiale intensive și schimbare bruscă de temperatură.

Teritoriul raionului aparține unei zone cu umezeală insuficientă. Media anuală a depunerilor atmosferice constituie 400-500mm, majoritatea cad sub formă de ploi torențiale. Temperatura medie anuală constituie + 9,6 °C, absolut maximă + 40 °C, absolut minimă – 33 °C.

Resursele de apă ale raionului sunt formate din râuri, iazuri, bazine și bălți (cca 68 bazine acvatice) suprafața cărora constituie 15,82 km² (812,73 ha).

Râul Prut care este frontiera naturală dintre Republica Moldova și România, reprezintă principala sursă de apă cu o lungime de 36 km pe întreg teritoriul. Teritoriul raionului este tranzitat și de 4 afluenți mijlocii ai râului Prut ca Lăpușnița, Tigheci, Sărata, Ialpușel care sunt într-o stare satisfăcătoare, având lungimea totală de 74,9 km., 3 râulețe ca Sîrma, Sărățica și Cărpineanca cu lungimea totală de 42,6 km, precum și cele mai mari bazine artificiale de apă sunt în apropierea satelor Sărata Nouă, Cîzlar, Tomai.

Resursele naturale ale raionului le constituie pădurile, râurile și iazurile. Bogățiile naturale subterane sunt reprezentate de zăcăminte de nisip, argilă, lut, betonită, ape minerale. În execuție sunt 2 cariere de dobândire a nisipului pe o suprafață totală de 3,6 ha, din care 2 ha cu amplasare în extravilanul satului Sărata Răzeși și 1,6 ha în extravilanul satului Hănăsenii Noi.

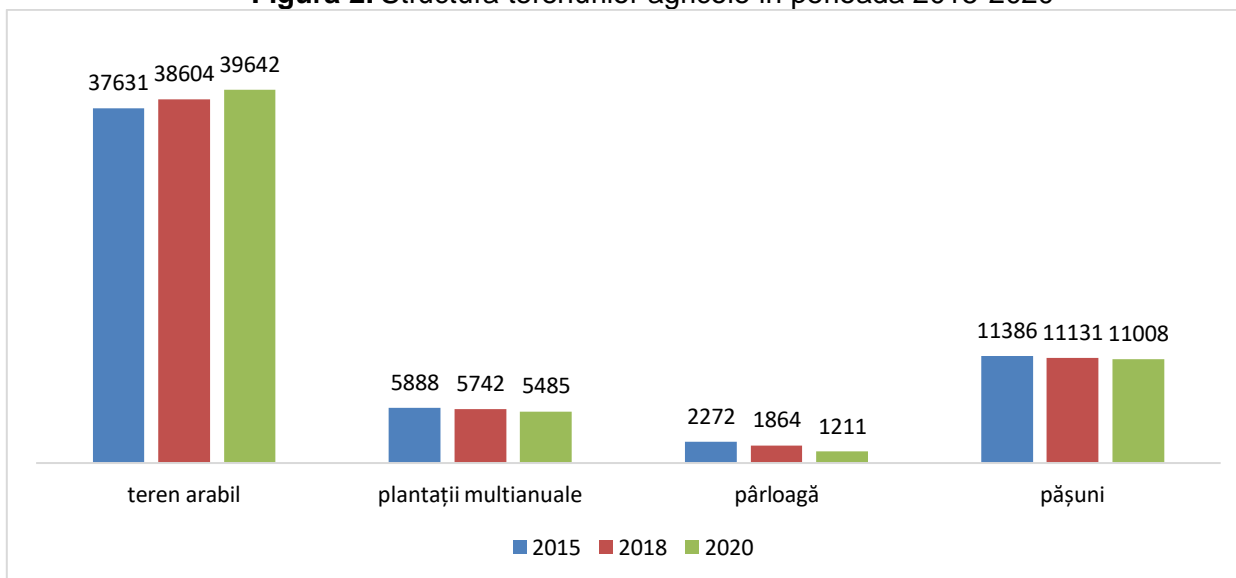
Fondul forestier ocupă 13,3 % din teritoriul raionului cu vîrstă medie de 32-45 ani.

Din suprafața totală a raionului 76,5 mii ha, terenul agricol constituie 57,3 mii ha, iar cel neagricol constituie 19,2 mii ha.

Conform datelor din figura 2, se observă în perioada 2015-2020 o creștere a terenurilor arabile cu 2011 ha și o micșorare a terenurilor pârloagă.

Din totalul fondului silvic de 9,8 mii ha, 50 ha reprezintă terenurile de vânătoare transmise în arendă, fiind creată gospodăria cinegetică „Poiana Vânătorului” în ocolul silvic Leova. Pe terenurile de vânătoare din fondul silvic cît și din afară, sunt amenajate 24 hrănitore, 8 adăpătoare, 2 remize. Din fauna cinegetică a raionului fac parte următoarele specii de animale și păsări: iepureșe de cîmp, mistrețul, căprioara, vidra, fazanul, potîrnichea, leșița, rața sălbatică, gîsca, porumbelul, etc.

În componența fondului funciar raional, terenurile în proprietatea publică a statului constituie suprafața de 11387,19 ha, care include 737,7 ha terenuri și 10649,49 ha terenuri neagricole în care predomină plantațiile forestiere cu suprafața de 8893,51 ha. Terenurile din proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale constituie 19644,02 ha, din ele fac parte 11523,83 ha terenuri agricole și 8120,19 ha terenuri neagricole

Figura 2. Structura terenurilor agricole în perioada 2015-2020

Sursa: Consiliul Raional Leova

Terenurile aflate în proprietatea privată constituie suprafața de 45442,16 ha, din care terenurile agricole cuprind 44962,6 ha și cele neagricole 479,56 ha.

2.2. Capacitatea administrativă și financiară a raionului

Cadrul normativ, organizatoric și funcțional

În conformitate cu Legea privind administrația publică locală 436/2006, autoritățile administrației publice locale prin care se realizează autonomia locală în raioane sunt consiliile raionale, ca autorități deliberative, și președinții de raioane, ca autorități executive.

Analiza *cadrului regulator* pune accentul pe următoarele aspecte importante:

- Majoritatea localităților nu dispun de un statut al localității aprobate prin actualul mandat al consiliilor locale
- Existența regulamentului Consiliului raional aprobat de consiliul raional actual
- Existența registrelor de evidență a corespondenței și a altor tipuri de registre
- 15 primării din raion dispun de pașapoarte ale localităților. Elaborarea și aprobarea statutului și pașapoartelor localităților.

Analiza *condițiilor de desfășurare a activității*. Acesta își desfășoară activitatea în spațiul propriu. Inventarierea tehnică și a echipamentelor a evidențiat faptul că dotarea tehnico-materială este la nivel satisfăcător. Astfel, în perioada 2015-2018 angajații consiliului raional și instituțiilor din subordine, APL - urilor nivel I au fost dotați cu tehnica necesară. Angajații aparatului președintelui raionului, entităților publice din subordine, angajații primăriilor din localitățile raionului dispun de tehnică de oficiu, achiziționate din surse proprii sau din donații anual.

De asemenea, instituția CR este asigurată cu infrastructura edilitară necesară: asigurarea cu apă, canalizare, grup sanitar, energie electrică, energie termică.

Totuși rămâne problematică funcționarea sistemului informațional al Consiliul raional Leova - nu a fost instituit și nici angajat administratorul rețelei informaționale interne. (este angajată persoana prin contract)

Publicarea informației ce vizează activitatea CR este realizată prin postările pe pagina web a consiliului www.leova.md (Anunțuri, Planuri, Rapoarte, Decizii spre consultare și aprobare), publicare pe panoul informativ ce ține de anunțuri, ziarul local și rețele de socializare (Facebook).

Procesul decizional

Inițiativele privind elaborarea diferitor acte administrative în cadrul Consiliului Raional Leova, aparține, în ordine descrescătoare: președintelui raionului, funcționarilor publici conducătorilor instituțiilor publice din subordine, consilierilor raionali.

Tabelul 1. Numărul proiectelor de decizie inițiate de diferiți subiecți ai APL

Nr.	Denumirea subiectului APL	2018	2019	2020
1.	Președinte	65	57	59
2.	Consilieri raionali	4	3	5
3.	Funcționari direcții și secții raionale	65	42	56
4.	Conducători instituții publice subordonate	55	32	35

Sursa: Consiliul Raional Leova

Consiliul raional Leova și APL de nivelul I din raion, utilizează diferite forme de consultare și implicare a cetățenilor în procesul decizional local. Cele mai frecvente fiind: adunările generale în localități, mese rotunde pe diferite subiecte de interes local și raional, sondaje și focus grupuri. Totuși, numărul de audieri și dezbateri publice este destul de redus, ceea ce arată un nivel relativ scăzut de informare și consultare publică.

Totodată, se menține tendința scăderii numărului evenimentelor de consultare publică de la an la an (în 2018 au fost 53 de evenimente, iar în 2020 doar 34).

Tabelul 2. Forme de consultare a proiectelor de decizie ale CR

Nr.	Denumirea formei de consultare publică	2018	2019	2020
1.	Audieri publice	2	2	
2.	Dezbateri publice	2		
3.	Adunări generale in localitati	22	21	15
4.	Mese rotunde	18	18	9
5.	Sondaje, focus grupuri	9	10	8

Sursa: Consiliul Raional Leova

Toate actele administrative adoptate de către Consiliul raional Leova (decizii) și președintele raionului (dispoziții) sunt elaborate în corespundere cu cadrul normativ în vigoare la data emiterii acestora, cu operarea unor modificări ulterioare la necesitate sau modificări a cadrului legal național.

Consilierilor raionali în cadrul ședințelor ordinare și extraordinare s-a propus spre examinare și aprobare decizii conform actelor normative în vigoare, astfel că au fost operate modificări a regulamentelor de funcționare, statutelor entităților publice subordonate CR, acte de casare, modificări a bugetului, iar în regim de lucru au fost aprobate dispoziții cu caracter normativ și individual în corespundere cu normele legale în vigoare la data emiterii actului.

Prin Decizia nr. 4.28 din 20.09.2018 s-au aprobat „Regulile interne privind procedurile de informare, consultare și participare în procesul decizional în cadrul Consiliului raional Leova”. Concomitent cu

aceasta, în vederea asigurării transparenței decizionale, toate proiectele de decizie sunt publicate spre consultare pe pagina web a CR și distribuite pe rețele sociale, panou informativ. Anual este elaborat Raportul privind transparența decizională.

Înregistrarea și evidența petițiilor parvenite în adresa CR se realizează de către specialistul superior din cadrul aparatului președintelui raionului. Cutia cu reclamații este plasată în incinta CR.

La nivel de raion a fost organizată activitatea Biroului Comun de Informații și Servicii.

Pentru a crește accesul la informațiile cu caracter public, în perioada 2015-2017 în localitățile raionului Leova au fost instalate sau reabilitate panouri informative.

Regionalizarea serviciilor publice

Regionalizarea serviciilor raionale în diferite arii de expertiză a fost realizată în diferite domenii, pentru a asigura accesul populației la servicii publice de calitate, a crește eficiența. Astfel, au fost realizate reorganizări:

- în raionul Leova în prezent sunt 6 centre de sănătate (or. Leova, s. Filipeni, s. Borogani, or. largara, com. Sarata Nouă, com. Sărăteni).
- școala raională sportivă, în anul 2018, a instituit o filială în or. largara,
- școala de arte „Petre și Ion Teodorovici” or. Leova, în anul 2019 și-a extins activitatea prin instituirea unei filiale în com. Sărăteni.

Este în proces regionalizarea serviciului de apă și canalizare, urmare a implementării, cu suportul ADR Sud și CR, a proiectului ”Construcția apeductului magistral Leova-largara, Romanovca-Filipeni, Leova - Hăsenii Noi”. În rezultat com. Sarata - Nouă, or. largara, or. Leova, s. Hăsenii Noi, Romanovca, Filipeni sunt alimentate cu apă potabilă din r. Prut. Proiectul de aprovizionare cu apă potabilă urmează a fi implementat și în alte localități a raionului Leova.

Cooperarea cu societatea civilă

Consiliul Raional cooperează cu diverse asociații obștești, în mod special în realizarea proiectelor de asistență socială și participare la procesul decizional și local:

- AO ”Armonie Plus” cu proiectul „Servicii sociale mai bune printr-un parteneriat durabil dintre societatea civilă și guvern”
- AO ”Parteneriat Social” cu proiectul „Cu experiența seniorilor vocea ta ia amploare”
- AO ”Forța Susținerii” cu proiectele „Pentru că ne pasă”; „Camera cu elemente senzoriale pentru copii cu dizabilități severe Labirintul magic”
- AO ”Tălăncuța” editate 150 cărți „Melancolia Dorului Etern”, dedicată activității și creației marelui compozitor Petre Teodorovici
- AO ”Vece”, editate 50 cărți ”Monumente militare”, cu referire la toate monumentele restaurate din r. Leova.

Cooperarea transfrontalieră

Consiliul Raional Leova are mai multe cooperări cu autorități publice locale similare din mai multe țări:

- Regiunea Krosnystov, Polonia
- Raionul Gaņevici, Belarusia
- Județul Prahova, România
- Județul Vaslui, România

Această cooperare se realizează în domeniul social și economic, precum și în preluarea experienței avansate în managementul administrației publice locale.

În perioada anilor 2015 - februarie 2020, conducerea raionului, specialiști ai aparatului președintelui raionului, direcțiilor din subordine, consilieri raionali și locali, agenți economici, reprezentanți ai serviciilor descentralizate din cadrul raionului au întreprins vizite de lucru, studiu, schimb de experiențe în diverse domenii: economie, agricultură, asistență socială, învățământ, cultură.

În anul 2016 au fost organizate 20 de vizite; iar în anul 2017 organizate vizite în România, Bulgaria, Polonia, Belarusia; în anul 2018 organizate 5 vizite în România, Cehia, Polonia, Belarusă; în anul 2019, Direcția Învățământ (vizită în Belarusia în vederea schimbului de experiență), DASPF (vizită în România - schimb de experiență, seminare, instruirii cu personal din alte raioane ale RM), DEDTAI (vizită de studiu în Letonia – managementul eficienței energetice, instruirii, seminare în vederea schimbului de experiențe cu personal din alte raioane ale RM).

Parteneriate public-privat realizate

În raionul Leova a fost realizat Parteneriatul Public Privat "Dezvoltarea infrastructurii termoenergetice pe biomasă în raionul Leova". Acordul de PPP a fost semnat de către Consiliul Raional Leova și compania Green-Farm SRL, selectată câștigătoare în urma tenderului organizat de autoritatea locală.

Ca rezultat, au fost edificate 19 centrale termice, alimentate cu peleți din biomasă, la obiectele cu destinație socială în 11 localități ale raionului Leova, bugetul proiectului fiind de 600 000 euro. Compania gestionează livrarea agentului termic din biomasă și buna funcționare a centralelor termice pe bioenergie.

PPP-ul a fost lansat la inițiativa proiectului "Energie și Biomasă", PNUD Moldova, finanțat cu suportul Uniunii Europene. Modelul pilotat în Leova reprezintă primul serviciu de livrare a energiei termice din biomasă în Republica Moldova. Raionul Leova a fost selectat să piloteze un asemenea model de PPP în urma unui tender public la care au participat 12 raioane cu 15 propuneri de proiecte.

Managementul resurselor umane

Conducerea Consiliului raional este realizată de președinte, doi vicepreședinți, secretarul consiliului. Toate aceste persoane au studii superioare, în domeniile: administrație publică, drept constituțional și administrativ, inginerie, biologie. Vârsta medie a personalului de conducere este de 47 ani.

Consiliul raional Leova este compus din 27 de consilieri, aleși în condițiile Codului electoral, din toamna anului 2019. Cca. 40% din consilieri raionali sunt realeși al doilea sau al treilea mandat. Acest fapt garantează memoria instituțională, necesară activității acestei instituții. Majoritatea consilierilor (85% din total) sunt cu studii superioare. În structura pe sexe predomină femeile (20 persoane). Mai mult de jumătate din consilieri sunt cu vârsta de peste 50 ani.

Tabelul 3. Consiliul raional, după sexe, vârste și vechime

Sexe/grupe de vârste	Număr persoane	Cu studii superioare	Realeși
TOTAL	27	23	11
Bărbați	20	18	11
Femei	7	5	-
<i>Grupe de vârstă</i>	-	-	-
sub 35 ani	4	-	-
35-50 ani	5	4	2
peste 50 ani	18	15	9

Sursa: Consiliul Raional Leova

Consilierii raionali sunt instruiți la început de mandat (în anul 2015, 2019) și pe parcurs la necesitate. Permanent, în cadrul comisiilor de specialitate sau înainte de organizarea ședințelor Consiliului raional, consilierii se adresează cu diverse întrebări și sunt consultați la necesitate. Instruirile sunt organizate de regulă de Academia de Administrație Publică, Agenția Națională de Integritate, Cancelaria de Stat a Republicii Moldova.

Consiliul raional nu dispune de un plan instituțional de dezvoltare. Totuși, anual, prin decizia Consiliului raional este aprobat planul de activitate al Consiliului raional, unde se stabilesc și se aprobă sarcini și obiective pentru fiecare entitate publică din subordine. Consiliul raional, ca autoritate publică de nivelul II, în prezent are în structura sa 6 direcții și aparatul președintelui raionului, fiind format din 194 de persoane.

Tabelul 4. Subdiviziunile Consiliului Raional Leova

Denumirea subdiviziunilor	Număr de unități
Aparatul președintelui raionului	19
Direcția Finanțe	13
Direcția Învățământ	84
Direcția Agricultură, Alimentație, Relații Funciare și Mediu	6
Direcția Economie, Dezvoltarea Teritoriului și Atragerea Investițiilor	8
Direcția Asistență Socială și Protecția Familiei	24
Direcția Cultură, Turism, Tineret și Sport	40
Total	194

Sursa: Consiliul Raional Leova

Activitatea aparatului președintelui raionului este organizată și realizată în conformitate cu Regulament de organizare și funcționare a aparatului președintelui raionului aprobat prin Decizia nr. 2.7 din martie 2012.

În cadrul Consiliului raional Leova și entităților publice din subordine fiecare funcționar public își realizează obiectivele anuale propuse în limita posibilităților și ca urmare în condițiile cadrului legal fiecare funcționar public beneficiază de spor de performanță pentru obiectivele realizate. Pentru fiecare angajat al Consiliului raional este elaborată Fișă de post cu stabilirea sarcinilor și atribuțiilor de bază, care este adusă la cunoștință titularului funcției.

Toți angajații Consiliului raional periodic participă la cursuri de dezvoltare profesională, cursuri organizate anual de către Academia de Administrare Publică, Ministerul Finanțelor, Cancelaria de Stat, cât și alte entități publice de stat, organizații nonguvernamentale.

Participarea în cadrul proiectelor de dezvoltare

Autoritățile publice locale (de nivelul I și II) sunt antrenate în diverse proiecte de dezvoltare a infrastructurii și îmbunătățire a serviciilor publice. Proiectele au fost realizate cu diferiți donatori: publici, privați și internaționali. Prin aceste proiecte s-a reușit îmbunătățirea și extinderea infrastructurii de apeduct, ruitere eficiență energetică a edificiilor publice, amenajarea localității, dezvoltarea infrastructurii de comerț.

Tabelul 5. Proiecte derulate / în derulare pentru anii 2015 – 2021, mii lei

Anii	Denumirea proiectului	Finanțator	Valoarea proiect.	Cofinanț. CR	Beneficiari proiect
Implementate					
2014-2015	Construcția apeductului magistral Leova-Filipeni -Romanovca	FNDR	10 143,604	160,494	CR Leova

STRATEGIA DE DEZVOLTARE SOCIO-ECONOMICĂ RAIONULUI LEOVA, 2021-2028

Anii	Denumirea proiectului	Finanțator	Valoarea proiect.	Cofinanț. CR	Beneficiari proiect
2017-2019	Construcția apeductului magistral Leova-largara	Guvernul Federal al Germaniei	61 375,346	1 000,0	CR Leova
2019-2020	Construcția drumului local L550 spre s. Nicolaevca	Fondul rutier	966,530		CR Leova
2018-2020	Construcția în asfalt a unei porțiuni de drum local L541 spre s. Tomai	Fondul rutier	10902,698		CR Leova
2016-2018	Casa de locuit din patru blocuri cu 92 apartamente din str. Varlaam, 1/1, or. Leova	Banca de Dezvoltare a Consiliului Europei	44717,239	24538,658	CR Leova
2018-2020	Construcția Centralei Termice la grădinița de copii din s. Cupcui	PNUD	2179,55	-	Primăria s. Cupcui
2015	Instalarea panourilor solare pentru pregătirea apei calde menajere la blocul spitalicesc nr.1 a IMSP spitalul raional Leova	POC România-Ucraina-RM 2007-2013	1627,0	-	Spitalul raional Leova
2016-2019	Implementarea măsurilor de eficiență energetică în cadrul instituției publice Liceul Teoretic „G. Vieru” din s. Borogani.	FEE	3143,84	938,527	Primăria Borogani
2016-2017	Implementarea măsurilor de eficiență energetică a grădiniței de copii „Fluturaș” din s. Filipeni.	FEE	752,178	227,474	Primăria Filipeni
În derulare					
2015-2021	Apeductul magistral Leova-Sîrma-TochileRăducani-Sărata Răzeși-Tomai	FEN	17507,33	2158.16 CR	Primăria s. Tomai
2020	Construcția rețelelor interioare de alimentare cu apă potabilă în localitățile largara, Cupcui, Filipeni, Romanovca	Fonduri UE	91725,88	500,0 782,382 890,598 419,058 4267,162	CR Leova Primăriile satelor: Filipeni Cupcui Romanovca largara
2020	Extinderea rețelelor de canalizare în or. Leova	Fonduri UE	47154,139	3061,414	Primăria or. Leova
2020	Sporirea eficienței energetice a Liceului Teoretic „Constantin Spătaru” or. Leova	Fonduri UE	54476,253	2530,815	CR Leova
2014	Alimentarea cu apă a s. Vozneseni, s. Troița, s. Troian.	FEN	9395,503	1240,543 inclusiv 300.0 CR	Primăria Vozneseni
2013	Construcția sistemului de alimentare cu apă a s. Borogani	FEN	8600,236	1888,0	Primăria Borogani
2018	Construcția sistemului de alimentare cu apă a s. Orac	Acord de finanțare cu com. Șura Mică, jud. Sibiu România	792,42	361,279	Primăria Orac
2014	Alimentarea cu apă a s. Sărata Răzeși	FEN	6370,632	742,306	Primăria Sărata Răzeși
2013	Construcția rețelelor de alimentare cu apă și a rețelelor de canalizare în s. Frumușica, com. Cazangic	FEN	3591,855	638,367 inclusiv 320,0 CR Leova	Primăria Cazangic
2014	Lucrări de alimentare cu apă și canalizare a s. Sărățica Nouă	FEN	9395,503	1871.24 inclusiv: 949,0 BS; 524,106 primăria;	Primăria Sărățica Nouă

Anii	Denumirea proiectului	Finanțator	Valoarea proiect.	Cofinanț. CR	Beneficiari proiect
				398,143 CR Leova	
2016	Lucrări de alimentare cu apă, canalizare și stația de epurare în s. Ceadîr	FEN	7080,0	1050,0	Primăria Ceadîr
2015	Forarea a două sonde arteziene pentru aprovizionarea cu apă potabilă a trei instituții de menire social-culturală și a locuitorilor s. Tigheci	FEN	5032,256	754,838	Primăria Tigheci
2016	Aprovizionarea cu apă potabilă și calitativă a s. Tigheci	FEN	3522,226		Primăria Tigheci
2013	Extinderea apeductului și canalizarea localității Cneazevca	FEN	7093,665	1121.89	Primăria Cneazevca
2015	Consolidarea proceselor de eroziune și alunecări de teren din centrul satului Covurlui	FEN	11266,34	1595,84	Primăria Covurlui
2020	Renovarea drumului din s. Bulgărica Un sector de drum cu lungimea de 600m	CR Leova	3382,09 contract	3382,09	CR Leova

Sursa: Consiliul Raional Leova

Finanțele publice locale

Finanțele publice locale fac parte integrantă din sistemul finanțelor publice și ocupă un loc important în ansamblul finanțelor publice datorită complexității și diversității acțiunilor social culturale, economice și serviciilor publice ce se desfășoară în cadrul unităților administrativ teritoriale, răspunderii autorităților administrației publice locale în furnizarea unor servicii publice.

Elaborarea, aprobarea și executarea bugetelor UAT sunt reglementate de mai multe acte legislative și normative, cele mai importante fiind: Legea nr.397-XV din 16.X.2003 privind finanțele publice locale, Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale nr.181 din 25.07.2014, Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Cadrului bugetar pe termen mediu (2021-2023) nr.776 din 28.10.2020 (în vigoare 13.11.2020) *Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.293-303 art.934 din 13.11.2020*. De asemenea, acest domeniu este gestionat prin intermediul politicii statului în domeniul veniturilor și cheltuielilor bugetare, prognozele macroeconomice, datele Biroului Național de Statistică privind numărul de locuitori și structura demografică pe fiecare UAT, acte legislative și normative care reglementează aspectele referitoare la remunerarea muncii.

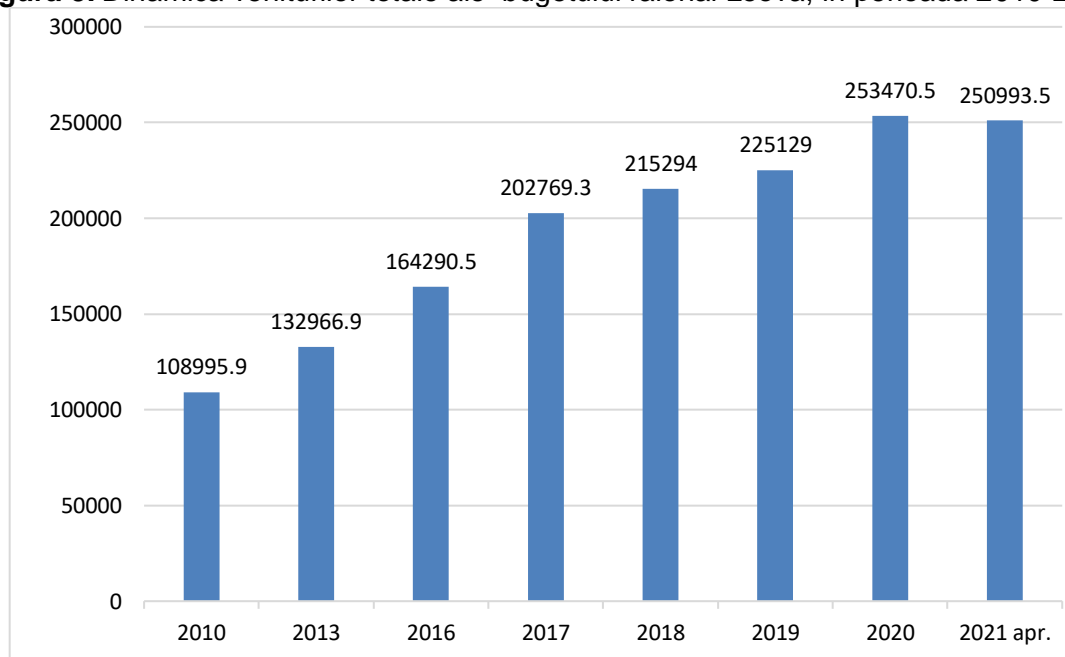
Structura cheltuielilor publice locale este tipică localităților din țară, unde prevalează cheltuielile pentru educație și servicii de stat.

Pentru raionul Leova este necesară creșterea ponderii cheltuielilor pentru gospodăria comunală, servicii de stat și pentru domeniul cultural, artă și sport, dezvoltarea economiei locale.

Locuitorii raionului Leova trebuie să fie interesați de modul cum se formează și cum se execută bugetul public, deoarece anume ei sunt cei care participă la acumularea mijloacelor financiare în buget prin achitarea impozitelor și taxelor locale. Astfel, numărul de acțiuni de informare publică pe teme de planificare și executare bugetară este în creștere de la an la an, fiind organizate audierile publice ale proiectele bugetelor locale ale localităților raionului

Veniturile bugetului raionului

În analiza veniturilor bugetului raionului Leova, vom porni de la analiza de ansamblu a veniturilor în perioada 2010-2013, iar apoi vom efectua o analiză a structurii veniturilor bugetului local, a componentelor, a dinamicii acestora, a unora din cauzele care au determinat evoluția respectivă.

Figura 3. Dinamica veniturilor totale ale bugetului raional Leova, în perioada 2010-2021

Sursa: Consiliul Raional Leova

Veniturile bugetului raional Leova, în ultimii 10 ani, în valoare nominală au crescut permanent. În 2010-2020, veniturile au crescut de 2,5 ori: de la 109 mln. lei în 2010, la 251 mln. lei în 2020. Aceasta se datorează atât situației generale ale economiei naționale cât și politicii de consolidare bugetară la nivel central.

Se remarcă că ritmul de creștere a fost diferit la diferite tipuri de venituri bugetare. Astfel, veniturile proprii au avut în ultimii 5 ani un ritm de creștere în valoare de 40,6%, iar transferurile au crescut cu 55%. Per total creșterea din 2016-2020 a fost de 52,8%: de la 164,3 mln. lei în 2016 la 253,5 mln. lei în 2020. În anul 2021, veniturile aprobate au fost mai mici ca cele realizate în 2020 și constituie 251 mln. lei.

Tabelul 6. Dinamica veniturilor publice locale în 2015 – 2021, mii lei

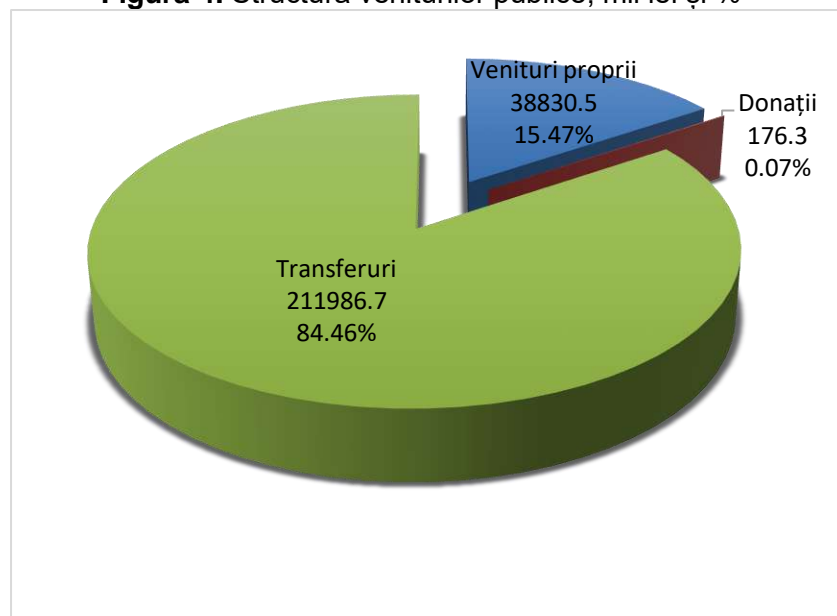
Venituri	2016	2017	2018	2019	2020	2021 (aprobat)	Ritm creștere 2016-2020
Venituri proprii	27619,6	27740	32638	33675,9	37835,9	38830,5	40,6
Granturi	26,6		272,5				0
Donatii	690,5	1968,3	2647,8	662,6	634,5	176,3	25,53
Transferuri	135953,8	173061	179735,7	190790,5	215000,1	211986,7	55,9
Total	164290,5	202769,3	215294	225129	253470,5	250993,5	52,8

Sursa: Consiliul Raional Leova

În structura venitorilor, transferurile ocupă ponderea ce mai mare, cu 84,5%, iar veniturile proprii au doar 15,5%.

Administrația publică locală nu dispune de surse proprii de venit importante. Actualele impozite și taxe locale generează sume mici, care reprezintă un procent redus din bugetele locale din bugetul local. În plus, autoritățile locale au o capacitate limitată de a: modifica nivelurile sau baza taxelor și impozitelor locale prevăzute în Codul fiscal; reevalua periodic proprietatea imobiliară; stabili facilități fiscale proprii pentru taxele și impozitele locale.

Figura 4. Structura veniturilor publice, mii lei și %

Sursa: Consiliul Raional Leova

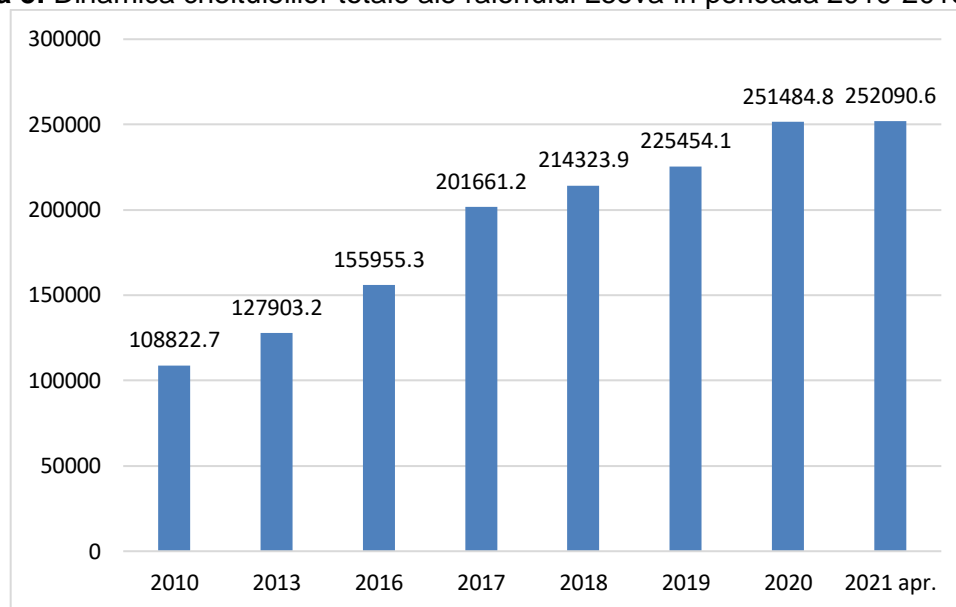
Din analiză se observă că procesul de consolidare a autonomiei financiare a raionului a început și unica soluție pentru creșterea veniturilor proprii, este crearea condițiilor necesare pentru sporirea activității economice în raion. În acest scop autoritățile locale trebuie să acumuleze și analizeze periodic informațiile privind veniturile și utilizarea lor, veniturile obținute de alte administrații locale, să stabilească un program orientat spre recuperarea sumelor datorate și realizeze analize privind volumul și dinamica încasărilor taxelor și tarifelor pentru a determina gradul în care costurile fiecărui serviciu sunt acoperite din venituri.

Cheltuielile bugetului raionului

Cheltuielile angajate la nivel local joacă un rol important în funcționarea economiei naționale, dar diversitatea sistemelor financiare este mult mai accentuat decât cea a finanțelor naționale.

Dimensionarea și structurarea cheltuielilor publice reprezintă un element cheie al oricărei politici economice ca și în cazul abordării politicilor fiscale. Aceste elemente țin de concepția și de teoria economică generală promovată de autoritatea publică, care încearcă să o transpună în practică prin intermediul programului său de guvernare.

Executarea cheltuielilor bugetului raional a cunoscut o creștere continuă pe parcursul perioadei 2010-2020: de la 108,8 mln. lei la 251,5 mln. lei.

Figura 5. Dinamica cheltuielilor totale ale raionului Leova în perioada 2010-2013, mii lei

Sursa: Consiliul Raional Leova

În structura evoluției cheltuielilor bugetului raional Leova, în funcție de destinație se observă diferite ritmuri de creștere a acestora.. Acest lucru poate fi explicat prin faptul că în perioada analizată eforturile au fost focusate asupra atingerii eficienței maxime a cheltuielilor publice prin prioritizarea programelor de cheltuieli, iar Consiliul raional a fost obligat să întreprindă măsuri de economisire și reducere a cheltuielilor întru încadrarea în limitele de resurse limitate și întru evitarea datoriilor creditoare.

Cea mai mare pondere o au cheltuielile de educație și de întreținere activității Consiliului Raional.

Tabelul 7. Dinamica cheltuielilor publice locale în 2016 – 2021, mii lei

Denumirea indicatorilor	Cod	2016	2017	2018	2019	2020	2021 (apr.)
Autorități executive	0111	19585,4	20885,1	24348,4	28232,6	28654,6	29759,7
Servicii bugetar-fiscale	0112	1031,6	1035,5	1122,6	1174,0	1333,1	1298,8
Alte servicii generale	0133	556,5	699,1	796,5	2130,9	2633,0	3094,1
Alte servicii de stat cu destinație generală	0169	2,6		1,4	-468,5	-569,7	1168,4
Serviciul datoriei interne	0171	56,3	60,9	205,2	141,3	135,0	184,3
Alte servicii in domeniul apărării naționale	0259	45,3	122,1	117,6	104,0	106,9	231,2
Servicii de pompieri și salvatori	0321		18,8		3,7	36,1	820,8
Servicii generale economice și comerciale	0411	-1578,9	-2306,3	-716,7	-925,9	-4,5	
Alte servicii economice generale	0419	444,7	584,2	622,2	685,2	714,1	816,7
Agricultura	0421			239,1		85,9	
Alte servicii (agricultură, gospodarii: silvice, piscicole, de vânătoare)	0429	433,5	416,2	403,6	519,7	477,5	569,0
Petrol și gaze naturale	0432		46,1	55,3	75,1	38,7	50,0
Electricitate	0435	161,9		127,1		56,4	

STRATEGIA DE DEZVOLTARE SOCIO-ECONOMICĂ RAIONULUI LEOVA, 2021-2028

Denumirea indicatorilor	Cod	2016	2017	2018	2019	2020	2021 (apr.)
Transport rutier	0451	3995,9	12824,6	13942,2	15281,8	19904,5	16677,3
Servicii economice multifuncționale	0474	106,9	239,7	261,3	251,8	243,5	250,0
Alte servicii in domeniul protecției mediului	0569	907,8	1296,8	3065,1	2721,2	1403,7	
Gospodăria de locuințe	0610		14,0				
Dezvoltare comunală și amenajare	0620	4367,5	4284,9	8319,4	5170,3	7734,5	5269,9
Aprovizionarea cu apa	0630	9707,5	16242,7	6242,0	5174,4	13114,0	4355,6
Iluminarea străzilor	0640	892,5	1767,1	2964,9	2307,8	3828,3	1876,0
Alte servicii în domeniul gospodăriei de locuințe și gospodăriei comunale	0669			115,9	213,8	103,5	580,6
Servicii de sănătate publica	0740	47,6	68,9	72,4	67,8	242,9	136,1
Alte servicii in domeniul ocrotirii sănătății	0769	425,7	749,2	946,6	1049,2	2402,1	
Servicii de sport și cultura fizica	0812	1683,2	2250,2	2823,4	3484,7	3482,4	4293,3
Servicii pentru tineret	0813	177,2	167,5	199,0	335,1	261,3	350,1
Servicii în domeniul culturii	0820	7105,1	8120,5	11152,1	13258,3	12860,0	14437,5
Alte servicii in domeniul culturii, cultelor si odihnei	0861	395,9	503,1	436,5	558,4	542,2	601,0
Educație timpurie	0911	28327,0	32415,7	36092,7	41105,3	41882,1	48764,9
Învățământ primar	0912	213,7	704,7	1732,2	1996,5	2477,7	2288,6
Învățământ gimnazial	0921	36649,1	39135,2	39754,3	46708,4	47577,4	50852,1
Învățământ liceal	0922	23241,0	40759,7	38518,4	29775,1	33190,4	33106,2
Învățământ nedefinit după nivel	0950	3873,6	4225,7	4756,8	6564,2	5769,7	6855,1
Servicii afiliate învățământului	0960	629,9	683,7	877,6	932,2	977,2	954,4
Alte servicii in domeniul învățământului	0989	1423,9	1398,9	1463,1	1851,2	1943,2	1953,8
Protecție in caz de incapacitate de munca	1012	6636,2	6803,9	7767,5	9002,4	10753,8	12922,1
Protecție persoanelor in etate	1020					91,1	30,4
Protecție a familiei si a copiilor	1040	1914,7	2432,8	3621,6	3664,8	3588,2	4700,9
Protecție in domeniul asigurării cu locuințe	1060	0,5					
Protecție împotriva excluziunii sociale	1070	1562,3	1500,9	351,0	311,6	530,1	339,2
Administrare in domeniul protecției sociale	1091	668,4	772,1	1024,2	1335,7	1275,7	1236,0
Alte servicii de protecție sociala	1099	263,4	496,5	501,6	684,3	1608,5	1266,5
Fără funcție			240,6		-24,3		
Total		155955,3	201661,2	214323,9	225454,1	251484,8	252090,6

Sursa: Consiliul Raional Leova

Pentru a îmbunătăți situația în sectorul finanțelor publice, se recomandă de a orienta eforturile spre dinamizarea și încurajarea activității economice la nivel de raion, ce ar permite lărgirea bazei impozabile și ar spori ponderea încasărilor proprii în totalul veniturilor. Aceasta poate fi realizat prin elaborarea și realizarea foilor de parcurs privind dezvoltarea economică a fiecărei localități din raion.

La fel, este importantă organizarea consultărilor și audierilor publice în faza de elaborare a proiectului bugetului raional cu implicarea unui număr mai mare de persoane din comunitate. Iar autoritățile publice locale trebuie să facă publice informațiile despre distribuirea mijloacelor financiare pentru a crește nivelul de transparență bugetară.

Analiza SWOT

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
• Dotarea tehnico materială a instituțiilor APL; • Existența spațiilor proprii de desfășurare a activităților APL; • Gradul înalt de legalitate a actelor emise și adoptate; • Accesul instituției la infrastructura tehnico edilitară • Tendință crescîndă de atragerea a diferitor fonduri pentru implementarea unui șir de proiecte investiționale în raion • Existența proiectelor de parteneriat cu orașe înfrățite Pondere a veniturilor proprii în bugetul raional peste nivelul mediu din alte raioane ale țării.	• Transparența actului decizional insuficientă • Nu sunt utilizate canalele și tehnicile necesare pentru asigurarea unui grad înalt de transparență. • Insuficiența mecanismelor de informare a populației privind deciziile aprobate (panouri informative, ziar local, buletin informativ local, post local de radio/tv); • Lipsa funcțiilor atât în cadrul APL nivel I, cât și II pentru anumite domenii de importanță; • Capacitățile profesionale reduse ale unor primari; • APL-urile de nivel I nu dispun de pagini web care ar permite informarea populației cu privire la situația localității. • Schimbul de experiență cu alte autorități sau municipalități de pe teritoriu sau din străinătate este insuficient • Capacitatea de planificare bugetară necorespunzătoare; • Dependență de transferurile de la bugetul de stat (cu o pondere de 72% din total venituri în anul 2012), • Pregătirea slabă a specialiștilor principali de bugetul raional sub aspectul managementului financiar.
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
• Parteneriate existente cu ONG-uri locale și Agențiile de dezvoltarea • Posibilitatea de sporirea a capacităților funcționarilor CR prin intermediul programelor de formare profesională organizate • Majorarea autonomiei financiare a comunității în contextul promovării reformei de descentralizare administrativă	• Neîncrederea cetățenilor referitor la instituția APL; • Interes scăzut al cetățenilor în privința dialogului cu APL – urile; • Implicare scăzută a mediului de afaceri în procesul decizional, inclusiv de planificare • Interes scăzut a diferitor pături și stakeholderi de a participa la planificare bugetului.

2.3. Capitalul uman

Profilul demografic

Demografia permite colectarea datelor, descrierea și analiza schimbărilor în dimensiunea, compoziția și reproducerea populației. Cercetarea demografică este utilizată pentru a dezvolta politica populației, planificarea forței de muncă.

Raionul Leova ca și majoritatea unităților administrativ-teritoriale de nivelul II se confruntă cu fenomenul reducerii numărului populației. Astfel, în anul 2015 efectivul populației raionului constituia 53041 persoane, iar către anul 2020 acesta s-a micșorat până la 51488, fiind atestată o scădere de 3%. Reducerea populației este mai mult specifică pentru mediul rural, atât din cauza sporului natural negativ, cât și din cauza refluxului migrațional.

În structura pe sexe, ponderea femeilor este puțin mai mare decât a bărbaților, respectiv 50,06 % versus 49,94%. De remarcat că în perioada anilor 2015-2020, sporul natural al populației a fost în general negativ, evoluând la +25 în 2015, la - 83 în 2020.

Tabelul 8. Dinamica numărului populației raionului

Perioada	Total	Femei	Bărbați
2015	53041	26563	26478
2016	52834	26450	26384
2017	52545	26317	26228
2018	52243	26158	26085
2019	51990	26048	25942
2020	51488	25775	25713

Sursa: Consiliul raional Leova

În perioada ianuarie-decembrie 2020 s-a micșorat nivelul natalității cu 3,5% și a mortalității infantile cu 1,1%. Nivelul nupțialității s-a micșorat cu 12,6%, iar a divorțurilor cu 28,8%.

În perioada ianuarie-decembrie 2019 a fost determinată de o micșorare a nivelului natalității cu 14,5% și o creștere a mortalității infantile cu 13,3%. Nivelul nupțialității s-a micșorat cu 12,7%, iar nivelul divorțurilor a crescut cu 42,5%.

Situația demografică în ianuarie – decembrie 2018 a fost determinată de o micșorare a nivelului natalității cu 3,5% și a mortalității cu 10,9 %, nivelului nupțialității a crescut cu 30,5% iar a divorțurilor a scăzut cu 29,1%.

Evoluția proceselor demografice se caracterizează prin următorii indicatori principali ai mișcării naturale a populației, din tabelul 9. Conform datelor din tabel, în perioada ianuarie-decembrie 2018 în raionul Leova au fost înregistrați 529 născuți-vii, cu 3,5% mai puțin față de anul 2017, rata natalității constituind 10,2 născuți-vii la 1000 locuitori. În anul 2019, numărul născuți-vii înregistrați a scăzut cu 14,5% față de anul 2018, ceea ce constituie 452 copii, iar în 2020 au fost înregistrați 437 născuți-vii, ceea ce reprezintă cu 3,5% mai puțin față de anul 2019

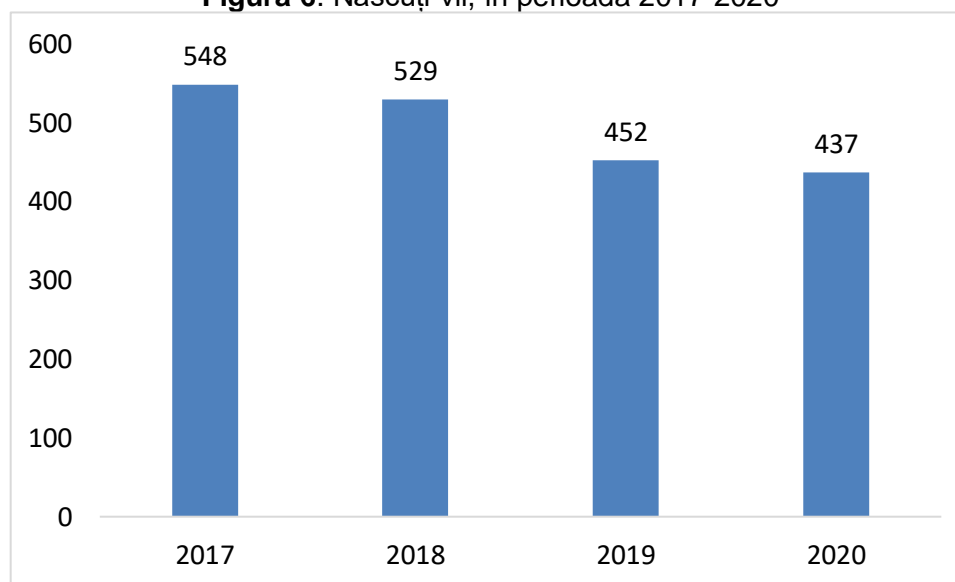
Tabelul 9. Evoluția proceselor demografice

Indicatori	Ianuarie -decembrie			ianuarie -decembrie			ianuarie -decembrie		
	2018	2017	% 2018 față de 2017	2019	2018	% 2019 față de 2018	2020	2019	% 2020 față de 2019
Născuți-vii, persoane	529	548	96,5	452	529	85,5	437	453	96,5
Decedați, persoane	566	635	89,1	641	566	113,3	623	630	98,9
din care copii sub 1 an	4	7	57,1	2	4	50,0	4	3	133,3
Sporul natural	-37	-87	x	-189	-37	x	-186	-177	x
Numărul căsătoriilor	291	223	130,5	254	291	87,3	222	254	87,4
Numărul divorțurilor	73	103	70,9	104	73	142,5	74	104	71,2

Sursa: Secția pentru statistică a raionului Leova

Sporul natural reprezintă diferența dintre numărul de născuți-vii și numărul decedaților pe parcursul unui an de zile. Sporul natural pozitiv (creșterea naturală) indică faptul că numărul născuților-vii depășește numărul persoanelor decedate, iar sporul natural negativ (scăderea naturală) indică o rată a născuților-vii mai mică decât numărul deceselor pentru aceeași perioadă.

În raionul Leova, dinamica nou-născuților este în descreștere constantă în ultimii 4 ani.

Figura 6. Născuți-vii, în perioada 2017-2020

Sursa: Serviciul Statistică Leova

Numărul persoanelor decedate în anul 2018 în raionul Leova a fost de 566 persoane, cu 10,9% mai puțin față de anul 2017, rata mortalității constituind 10,9 decedați la 1000 locuitori. În anul 2018 s-au înregistrat 4 decese în rândul copiilor cu vârsta mai mici de 1 an.

În anul 2019, numărul deceselor a crescut față de anul 2018 cu 13,3%, iar în anul 2020 numărul deceselor s-a micșorat cu 1,1% față de anul 2019, ceea ce constituie 623 persoane decedate.

În anul 2018 au fost înregistrate 291 căsătorii, cu 30,5% mai mult în comparație cu anul 2017, rata nupțialității constituind 5,6 căsătorii la 1000 locuitori. În aceeași perioadă, conform Hotărârilor Judecătorești numărul divorțurilor oficial înregistrate a fost de 73, cu 29,1% mai puțin față de anul 2017, revenind în medie 1,4 divorțuri la 1000 de locuitori. În anul 2019 au fost înregistrate cu 12,7% mai puține căsătorii în comparație cu anul 2019, iar numărul divorțurilor a crescut cu 42,5% față de aceeași perioadă.

În anul 2020, față de anul 2019, a scăzut cu 12,6% numărul căsătoriilor și cu 28,8% numărul divorțurilor.

Ratele de natalitate, mortalitate, nupțialitate și divorțialitate sunt calculate ca raportul dintre numărul celor născuți-vii, decedați, căsătorii și divorțuri din perioada de referință și numărul mediu al populației stabile din aceeași perioadă extins pentru un an.

Migrația prezintă un alt factor de impact care determină dinamică numerică a populației, dar și structura acesteia.

Conform datelor oficiale, anual din raion (în diferiți ani) pleacă între 112 și 462 persoane. Iar la în dinamica persoanelor sosite este între 112 și 341 persoane.

În același timp, cifrele reale, legate sunt cu mult mai mari. Estimativ, cca. 12 000-14000 persoane sunt în afara țării.

Tabelul 10. Dinamica numărului persoanelor plecate și sosite, oficial

Perioada	Numărul persoanelor sosite	Numărul persoanelor plecate
2015	112	311
2016	316	245
2017	240	320
2018	341	560
2019	304	421
2020	250	462

Sursa: Consiliul raional Leova

Sporul migrator reprezintă diferența dintre numărul de imigranți și cel al numărului de emigranți dintr-o regiune pentru aceeași perioadă de timp (un an de zile). Conform datelor furnizate de către Registrul de stat al Populației, pe parcursul anului 2018, în raionul Leova au sosit 297 persoane și au plecat 520, prin urmare sporul migrator a constituit -223 persoane. În anul 2019 sporul migrator a constituit -320 persoane, iar în anul 2020 sporul migrator a constituit -212 persoane, astfel în anul 2020 au plecat cu 172 persoane mai puțin față de anul 2019.

Tabelul 11. Migrația internă

Indicatori	2018						2019						2020			
	Numărul de sosiri		Numărul de plecări		Sporul migrator		Numărul de sosiri		Numărul de plecări		Sporul migrat.		Numărul de sosiri		Nr. plec/	Spor migrator
	urban	rural	urban	rural	urban	rural	urban	rural	urban	rural	urban	rural	urban	rural	urban	rural
Total persoane	139	158	159	361	-20	-203	120	194	181	453	-61	-259	113	137	142	320
-sub vârsta aptă de muncă (0-15)	0	0	1	0	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-în vârsta aptă de muncă (femei 16-56, bărbați 16-61)	125	147	135	335	-10	-188	105	175	161	416	-56	-241	93	117	124	302
-peste vârsta aptă de muncă (femei 57+, bărbați 62+)	14	11	23	26	-9	-15	15	19	20	37	-5	-18	20	20	18	18

Sursa: Serviciul statistica Leova

Migrația provoacă în ultimii ani o diminuare a numărului populației raionului Leova. Aceasta a contribuit la reducerea numărului persoanelor în vârstă aptă de muncă. În mod special se remarcă reducerea cantității și calității ofertei de muncă, cu impact negativ asupra perspectivei creșterii economice durabile a raionului. În lipsa oportunităților atractive de angajare, migrația forței de muncă joacă un rol important în evoluțiile pe piața forței de muncă ce se referă la fluxurile migraționale interne și externe.

Profilul migraționist al unei localități rurale, tipice din r. Leova - satul Borogani, realizat în cadrul proiectului PNUD "Migrație și Dezvoltare Locală" la sfârșitul anului 2020, se prezintă în felul următor:

- Din 4012 persoane din localitate, 1204 persoane sau 30% sunt implicate în migrație. Cea mai mare parte a lor – 747 persoane sunt în migrație permanentă (62%).
- Numărul bărbaților-migranți este mai mare decât al femeilor – 722 persoane sau 60% din totalul migranților.
- În perioada pandemiei COVID – 19 o parte din migranți au revenit (cca. 300 persoane).
- Țările principale de destinație: 1. România – 23%; 2. Rusia -23%; 3. Germania – 15%; 4. Italia – 19%; 5. Marea Britanie – 10%.

Principalele servicii oferite băștinașilor de către primărie sunt: eliberarea de certificate și adeverințe, achitarea impozitelor și taxelor, obținerea informațiilor despre serviciile publice locale: poștă, bancomat, serviciile specializate, starea drumurilor, servicii de telefonie, curent electric și internet.

Provocările întâlnite de migranți la nivel local sunt diferite:

- cunoașterea slabă a informației privind posibilitățile și programele naționale/internaționale în domeniul orientării profesionale și angajării în câmpul muncii, lansării/dezvoltării și finanțării afacerii, etc.
- nivelul redus de dezvoltare economică și lipsa locurilor de muncă
- remunerarea oferită de angajatorii locali este sub așteptările migranților și este cu mult mai mică în comparație cu angajatorii în țările unde ei activează

- lipsa unor servicii publice de nivel local (managementul deșeurilor, iluminat stradal, apă și canalizare centralizată)

Siguranța și ordinea publică

Instituția care se ocupă de asigurarea ordinii publice Inspectoratul de poliție Leova și Serviciul Patrulare a Direcției Patrulare Sud a Inspectoratului Național de Securitate Publică a Inspectoratului General al Poliției

Personalul care asigură ordinea publică în raion este compus din 99 persoane de la Inspectoratul de Poliție Leova și 16 persoane Inspectoratul Național de Securitate Publică. De asemenea, există și suportul necesar din partea Inspectoratului General de Carabinieri, Inspectoratului Național de Investigații și Brigăzii cu Destinație specială „Fulger”.

În raionul Leova, dinamica accidentărilor este în descreștere pe parcursul anilor 2016-2020, doar la accidentările grave se menține același nivel. Numărul deceselor în urma accidentelor a scăzut de la 4 la 1, dar a crescut numărul răniților grav de a 0 la 3.

Tabelul 12. Dinamica accidentărilor umane

Anul	Accidente grave	Decedați	Răniți grav	Accidente ușoare	Răniți ușor
2016	3	4	0	8	13
2017	3	3	0	8	8
2018	1	1	1	4	5
2019	3	1	2	2	2
2020	3	1	3	4	4

Sursa: Consiliul raional Leova

Cauzele acestor accidentări sunt diferite, cele mai frecvente fiind conducerea cu imprudență și excesul de viteză. Se remarcă tendunța de descreștere a majorității situațiilor care conduc la apariție accidentelor

Tabelul 13. Cauzele accidentelor

Indicatori	2017	2018	2019	2020
traversare pietoni	1	2	2	0
prioritate pietoni	1	2	0	1
prioritate vehicule	12	15	10	9
semafor	0	0	0	0
conducere imprudentă	16	19	13	14
viteză sporită	36	28	29	21
alte	5	1	1	3

Sursa: Consiliul raional Leova

Nivelul de infracționalitate se caracterizează prin descreșterea continuă din ultimii ani a furturilor, furturilor de locuință, furturilor auto și mișcării cazurilor de stare de ebrietate la volan, a cazurilor de huligalism. Totuși este în creștere numărul de cazuri de violență în familie și a numărului de jafuri.

Tabelul 14. Nivelul infracționalității

Indicatori	2017	2018	2019	2020
Furturi (la general)	81	55	65	52
Fururi de locuință	72	39	43	52
Furturi de buzunar	1	2	1	0
Furturi auto	3	6	1	0
Tilhării	0	0	0	0
Jafuri	0	0	1	6
Stare de ebrietate la volan	72	59	48	40
Violenta în familie	11	17	14	16
Violare de domiciliu	23	28	17	13
Transmiterea obiectelor interzise în locurile de detenție	0	2	23	21
Huliganisme	7	11	10	4
Violuri	7	5	5	4
Violență sexuală	4	4	1	5

Sursa: Consiliul raional Leova

Nevoile identificate în cadrul raionului privind **siguranța cetățeanului** sunt următoarele:

- Instalarea camerelor de supraveghere video în scopul monitorizării video în locurile de importanță majoră din raionul Leova;
- Instalarea camerelor de înregistrare a încălcării regimului de viteză în localitățile: Hănăsenii Noi, or.Leova, Sărata Nouă, Seliște, Cneazevca și or. Iargara
- Iluminarea trecerilor de pietoni pe timp de noapte
- Desfășurarea unor campanii de comun cu Direcția Asistență Socială și Protecția Familiei, Centrul de Sănătate Publică, Centrul Medicilor de Familie și Inspectoratul de Poliție Leova în scopul diminuării fenomenului de consum a băuturilor alcoolice și reducerea violenței în familie
- Impunerea (crearea unui regulament) proprietarilor obiectelor care sunt în stare deplorabilă, inclusiv construcțiilor nefinisate întru neadmiterea vagabondajului și concernarea în aceste locuri a păturilor social vulnerabile
- Desfășurarea unor campanii de informare și sensibilizare a reprezentanților APL I în scopul impulsivării acestora în implicarea mai activă a nevoilor cetățenilor din localitățile unde sunt aleși
- Instalarea unor semafoare în intersecțiile aglomerate
- Menținerea în permanență în stare vizibilă a marcajelor, conform Regulamentului Circulației Rutiere, în special în preajma instituțiilor de învățământ
- Instalarea panourilor informative despre consecințele comiterii contravențiilor și infracțiunilor (pe compartimente: stop alcool, stop violență în familie, protejează-ți locuințele de hoți etc.)
- Implementarea iluminatului stradal pe toate străzile din sectorul rural și urban
- Sistarea activităților agenților economici care nu întreprind măsurile necesare întru lichidarea factorilor și condițiilor ce au generat comiterea contravențiilor și/sau infracțiunilor.

Analiza SWOT

PUNCTE FORTE	PUNCTE SLABE
• Așezare geografică reușită • Infrastructură socială dezvoltată	• Stare demografică critică

• Utilizare satisfăcătoare a capacităților instituțiilor sociale • Cooperarea eficientă între instituțiile sociale • Implicarea migranților la dezvoltarea comunitară prin coparticiparea la proiecte de investiții locale • Situație satisfăcătoare privind ordinea publică	• Tendințe de îmbătrânire a populației și creșterea numărului de persoane social-defavorizate • Starea tehnică a imobilelor nesatisfăcătoare • Pasivitatea unor locuitori • Salarii mici în domeniu, neatractive • Nivel scăzut de dotare cu mobilier • Nivel slab de asigurare cu camere video de supraveghere a traficului rutier
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
• Accesare de fonduri extrabugetare prin proiecte • Diversificarea serviciilor sociale, educaționale și culturale • Implicarea și dezvoltarea capacităților tinerilor în cadrul vizitelor de studii, excursii, tabere • Eficientizarea serviciilor sociale existente • Creșterea capacităților în managementul proiectelor	• Noi valuri de migrație • Durabilitate insuficientă a serviciilor sociale • Trend demografic negativ • Impactul crizei economice globale și naționale • Asigurarea durabilității proiectelor sociale implementate • Instabilitate politică

2.4. Serviciile sociale

2.4.1 Serviciile de asistență socială

Protecția socială a devenit la ora actuală o temă majoră pentru întreprinderi, stat, salariați și autoritățile publice locale, reprezentând nu doar un element fundamental al politicii sociale (ca instrument) cât mai ales obiectivul său central.

Pensionarii și beneficiarii de indemnizații asistenței sociale

În raionul Leova în ultimii ani s-a conturat tendința de micșorare a numărului de pensionari, de la 9316 persoane în 2017 la 8999 către anul 2020. Această descreștere s-a referit la principalele categorii de pensionari: limita de vârstă și invalide.

Tabelul 15 Numărul pensionarilor care primesc pensii pe categorii, începând de anul

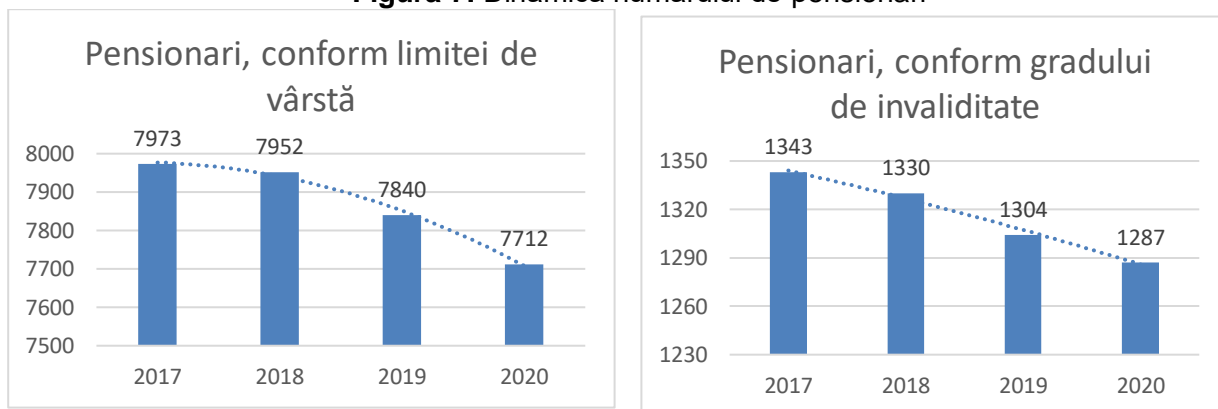
Categorii	2017	2018	2019	2020
Total, inclusiv:	9316	9282	9144	8999
• gen feminin	6185	6209	6097	6000
• gen masculin	3131	3073	3047	2999
limita de vârstă, total	7973	7952	7840	7712
• gen feminin	5587	5612	5525	5419
• gen masculin	2386	2340	2315	2293
de invaliditate, total	1343	1330	1304	1287
• gen feminin	598	597	572	581
• gen masculin	745	733	732	706

Sursa: Consiliul raional Leova

Un factor care a dus la micșorarea numărului de persoane care beneficiați de pensie este creșterea limitei de vârstă pentru pensionare atât pentru femei cât și pentru bărbați. Un alt factor este rata relativ înaltă a mortalității.

În raionul Leova sistemul prestațiilor de asistență socială include diverse plăți, îndreptate spre protecția anumitor persoane și familii, aflate în virtutea unui șir de împrejurări într-o situație financiară precară. Printre aceste plăți un loc important ocupă indemnizațiile lunare pentru îngrijirea copiilor, indemnizații de maternitate, compensații nominative, ajutor social.

Figura 7. Dinamica numărului de pensionari

Sursa: Consiliul raional Leova

În raionul Leova sunt înregistrate 2933 de persoane cu dizabilități, majoritatea fiind femei. Majoritatea din aceste persoane cu dizabilități fizice.

Tabelul 16. Persoane cu dizabilități

Structura	Total	Femei	Bărbați	Copii
Persoanele cu dizabilități	2933	1931	1002	
Persoanele cu dizabilități fizice	1703			
Persoanele cu dizabilități mentale				
Persoanele cu dizabilități grave (care nu pot supraviețui fără ajutorul extern)	86	27	13	46
Persoanele cu dizabilități medii (capabili pentru activități fără ajutorul extern)	207	124	83	-
Persoanele cu dizabilități angajate în câmpul muncii	23	14	9	-
• inclusiv persoanele în etate singuratice	701	-	-	-
Membrii familiilor cu 3 și mai mulți copii	16 familii	11	7	18
Membrii familiilor cu ambii/unicul parinte plecat peste hotare	47 familii			
Romi	116			21

Sursa: Consiliul raional Leova

În perioada 2015-2020 au fost dezvoltate serviciile de asistență personală la domiciliu, prin evaluarea volumului necesar de servicii date. Astfel, au fost evaluate și admise 152 de cereri în număr, dintre care 73 persoane admise în serviciu și 61 angajați în calitate de asistenți personali.

Baza de date socială pentru persoanele și familiile aflate în stare de risc social a fost creată și actualizată. Astfel pentru eficientizarea serviciilor prestate au fost luate în evidență 7432 familii.

Pe parcursul perioadei 2014-2020 CR a colaborat la nivel raional cu mai multe organizațiile neguvernamentale ce acționează în domeniul social: CCF Molodva, Keystone, Armonie Plus.

Studiul privind persoanele în situații sociale precare din raion a fost elaborat în baza analizei efectuate pe categorii. În rezultatul evaluării cazurilor au fost identificate nevoile persoanelor și acordate servicii pentru 7432 familii.

În perioada 2015-2020 au fost desfășurate:

- 25 de campanii de informare și promovare a voluntariatului cu implicarea a circa 600 persoane;
- 5 mese rotunde cu participarea a circa 750 persoane.

Totodată, au fost organizate campanii de informare despre activitatea asistenței sociale și rolul acesteia (realizarea și distribuirea materialelor informative despre activitatea asistenței sociale, dezvoltarea unei rețele de puncte de informare despre serviciile sociale și consiliere pe teritoriul raionului Leova). Astfel, în 25 de primării sunt instalate panouri informative privind serviciile prestate de către DAS PF, iar în Centrele de Sănătate publică și în instituțiile educaționale sunt afișate pliante informative. Au fost repartizate circa 2000 pliante și 400 fluturași informativi în locuri publice.

La nivel de raion au fost evaluate resursele umane existente și identificate nevoile de formare profesională. În urma evaluării situației existente au fost întreprinse următoarele activități:

- instruirea a 29 asistenți sociali comunitari
- evaluarea inițială a 8 persoane (câte 20 ore)
- evaluarea continuă a 21 asistenți sociali comunitari în cadrul a 45 ședințe
- instruirea a 41 lucrători sociali în 12 ședințe, 5 asistenți parentali profesioniști (evaluarea continuă a câte 40 ore) și 56 asistenți personali în 12 ședințe
- Planificarea elaborării curriculumului de formare în funcție de abilitățile ce trebuie formate.

În perioada 2016-2020, 61 asistenți sociali ai persoanelor cu dizabilități au fost instruiți în cadrul a 12 ședințe în vederea creșterii calității îngrijirii beneficiarilor.

Angajarea în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități prin scutirea parțială de taxe locale a agenților economici nu este practică, deoarece agenții economici nu sunt cointeresați.

Pe parcursul perioadei 2015-2020 au fost angajate în calitate de asistenți sociali ai persoanelor cu dizabilități circa 10 persoane.

În perioada vizată s-au realizat viziate de studiu și schimb de experiență cu personalul din alte localități din Republica Moldova: municipiul Bălți, orașul Ungheni, orașul Orhei, orașul Hâncești și orașul Florești și localități din România – Vaslui și Bârlad.

În parteneriat cu MMPSF au fost organizate instruirii pentru 23 de angajați dintre care manageri, educatori, asistenți sociali, psihologi, psihopedagogi din cadrul serviciilor sociale.

La necesitate, asistenții și lucrătorii sociali sunt asigurați cu transport. Asistenții sociali din câteva localități au fost asigurați cu biciclete.

În scopul atragerii și motivării tinerilor specialiști în raion prin facilitățile sociale, au fost asigurați cu locuințe (la cerere), 4 lucrători sociali.

În vederea îmbunătățirii accesului persoanelor cu nevoi speciale, au fost instalate pante de acces la instituțiile publice: medicale, școlare și ONG, dar parțial respectă normativele (unghiul).

În 2016 a fost instituit un mecanism intersectorial dintre domeniile asistență socială, sănătate, educație și ordinea publică. Astfel, în perioada 2015-2020 au fost organizate 3 evenimente comune.

În perioada 2015-2020 au fost organizate și desfășurate 3 activități cultural-artistice pentru persoane cu dizabilități, organizate 2 ateliere de lucru de formare, dezvoltare și perfecționare a abilităților a persoanelor cu dizabilități.

Întreprinderi sociale sau servicii sociale (locuințe protejate, casa comunitara, respiro) nu au fost instituite, din cauza resurselor financiare limitate.

Una din problemele stringente cu care se confruntă Direcția Asistență Socială și Protecția Familiei Leova este lipsa cadrelor specializate în domeniul asistenței sociale cu studii superioare, lipsa specialiștilor cu studii psihologice și imposibilitatea dezvoltării serviciilor după necesitate.

În cadrul Direcției Asistență Socială și Protecția Familiei activează 15 servicii cu un număr sporit de beneficiari focusându-se pe îmbunătățirea calității serviciilor oferite populației, punerea în aplicare a noilor formule de protecție socială a categoriilor de populație social dezavantajate și a noilor instrumente de asigurare a bunăstării sociale cetățenilor. Serviciile sociale, alături de prestațiile sociale, precum și de alte sisteme, intervin pentru a permite tuturor persoanelor din comunitate să beneficieze de o viață demnă, cu condiții de trai decente. Ele facilitează accesul tuturor la activități și domenii ale vieții cotidiene și contribuie la soluționarea unor probleme potențial generatoare de excluziune socială. Ca rezultat al acțiunilor întreprinse s-au obținut rezultate pozitive în prestarea serviciilor sociale pentru familiile defavorizate.

Serviciul asistență socială comunitară oferă suport în soluționarea situațiilor de dificultate a problemelor de ordin social și are drept scop prestarea asistenței sociale persoanelor aflate în dificultate și sporirea nivelului de includere a celor mai vulnerabile segmente ale populației în programele de asistență socială la nivel comunitar. Asistența persoanelor este efectuată de către 28 asistenți sociali comunitari care sunt, de obicei, manageri de caz la dosarele deschise în comunitate. Anume asistentul social comunitar este nucleul principal în identificarea și soluționarea problemelor beneficiarilor, fiind veriga principală și în cadrul Serviciului social de sprijin familial.

Serviciului social de sprijin familial. Pe parcursul anului 2019, în cadrul acestui serviciu, 89 persoane au beneficiat de ajutor bănesc în sumă de 339 900 lei. În cadrul suportului monetar 63 persoane au beneficiat de ajutor în sumă de 193 100 lei. Beneficiarii serviciilor sunt monitorizați conform managementului de caz.

Serviciul social îngrijire la domiciliu. Pe parcursul anului 2019, prin intermediul a 32 lucrători sociali au beneficiat de deservire 240 persoane, dintre care 27 sunt persoane cu dizabilități. În aceeași perioadă au fost depuse 43 cereri de admitere în serviciu, dintre care 40 au fost admise.

Serviciul de alimentare în cantinele de ajutor social are menirea de a oferi prânzuri calde gratuite persoanelor în situații de dificultate. De acest serviciu au beneficiat circa 387 persoane deservite de 4 cantine sociale. În anul 2019 cantina din satul Sarata Răzeși și-a întrerupt activitatea.

De compensația pentru serviciile de transport au beneficiat 1614 persoane, numărul fiind stabil comparativ cu anul 2018. Pe parcursul anului 2019 au fost înregistrate 187 cereri pentru a beneficia de serviciile de recuperare/reabilitare și tratament balneosanatorial, doar 77 persoane au beneficiat de bilete de reabilitare.

Pentru 861 persoane a fost eliberată Forma nr.6 pentru stabilirea sau modificarea gradului de dizabilitate. În Azilul pentru persoanele cu dizabilități și în etate sunt instituționalizați 33 beneficiari,

inclusiv 4 persoane cu dizabilități. Din totalul persoanelor cazate, 42 % sunt cazate contra plată. Plata lunară per persoană constituie 3950 lei. Conform normativelor, tutelații au fost alimentați zilnic în sumă de 44.62 lei.

Serviciul asistență personală reprezintă un serviciu social specializat care oferă asistență și îngrijire copiilor și adulților cu dizabilități severe. Pe parcursul anului 2019, activează 66 asistenți personali, dintre care cereri înregistrate în așteptare 69. Luați în evidență în anul 2019 - 28 persoane, angajate 9 persoane și scoși din evidență 3 persoane.

Serviciului de ortopedie și protezare. În cadrul serviciului au fost eliberate 16 scaune cu rotile, 19 perechi de încălțăminte ortopedică, 8 corsete și 2 proteze membre superioare.

Politicile din domeniul protecției sociale a familiei și copilului au menirea de a oferi o asistență adecvată copiilor, familiilor cu copii în scopul asigurării unui trai decent. Lunar, copii adoptați și tutelați beneficiază de indemnizații. Indemnizația se achită în mărimi de 800 lei pentru fiecare copil adoptat și câte 1400 lei pentru fiecare copil tutelat. Pe parcursul anului 2019 în plasamentul planificat sub tutelă se aflau 33 copii (beneficiind de 431 200 mii lei) și 21 copii adoptați (beneficiind de 188 900 mii lei). A fost alocată indemnizație zilnică pentru 17 copii, suma constituind 75 543 mii lei.

Pentru 433 copii ai căror părinți/unicul părinte sunt plecați peste hotare, luați în evidență, a fost instituită tutelă. Pentru părinții care pleacă peste hotare, cu scopul de a se angaja în câmpul muncii, în baza contractului s-au eliberat 15 Avizuri. Au fost perfectate actele și au fost apărate drepturile copilului la înstrăinarea Imobilului pentru 10 cazuri. Pentru 129 copii s-a apărat dreptul participându-se în instanța de judecată, în procuratura raională și în inspectoratul de poliție.

Asistența Parentală Profesionistă presupune plasamentul în altă familie a unui sau a mai multor copii în dificultate sau rămași fără îngrijirea părintească, în timp ce părinții lor biologici din diferite motive, nu pot îngriji de ei. În anul 2019 au activat 4 APP cu 6 copii, la finele anului fiind angajați 3 asistenți parentali profesioniști ce au în plasament 6 copii.

Centrul de plasament temporar pentru copii separați de părinți. Activitatea centrului are drept scop recuperarea și reintegrarea socială a copiilor aflați în dificultate. Terapie bazată pe prevenirea tulburărilor emoționale, comportamentale, a fenomenelor de inadaptare la mediul școlar/ social. Centrul a primit circa 40 copii, 4 fiind luați în evidență în anul 2019, iar alți 9 copii fiind scoși din plasament.

Ajutorul social - reprezintă un program pentru susținerea familiilor defavorizate. La moment, acesta are două componente de bază – ajutorul social și ajutorul pentru perioada rece a anului. Scopul Legii cu privire la ajutorul social constă în asigurarea unui venit lunar minim garantat, familiilor defavorizate, stabilit în conformitate cu evaluarea venitului global mediu lunar al familiei și necesitatea de asistență socială. Pe parcursul anului 2019 au fost operate un șir de modificări la actele normative. Începând cu 08.03.2019, conform noilor modificări, la 1 aprilie 2019 s-a indexat nivelul minim garantat în mărime de 3%. S-a majorat cuantumul ajutorului pentru perioada rece a anului de la 350 la 500 lei începând cu 1 noiembrie 2019. Totodată s-a majorat pragul indicatorilor de bunăstare de la 80 la 85. Respectiv, pentru 726 familii s-a stabilit ajutor social cu suma achitată beneficiarilor în mărime de 609 325 lei. De ajutor social pentru perioada rece beneficiază 3263 familii, suma respectivă constituind în anul 2019 de 1 418 580 lei.

Sistemul de protecție socială poate fi caracterizat prin aspectele critice, expuse în tabelul de mai jos.

Tabelul 17. Problemele sistemului de protecție socială

Cauze	Efecte	Soluții
Mărimile mici ale pensiilor și plăților sociale Accesul scăzut al beneficiarilor de pensii și plăți sociale pe piața muncii	Sărăcia beneficiarilor de pensii și plăți sociale.	Ridicarea nivelului de venituri ale beneficiarilor de pensii și plăți sociale precum și reducerea pe această bază a riscului de sărăcie.
Finanțarea insuficientă a sistemului de asistență socială Profesiunile, legate de prestarea serviciilor sociale, nu sunt prestigioase, volumul mic a mărimii remunerării muncii lucrătorilor sociali Volumul mare de lucru, contractul permanent cu oamenii, lipsa transportului pentru asistenților sociali	Nivelul scăzut și calitatea inadecvată a serviciilor sociale prestate populației nevoiașe.	Efectuarea abordării complexe la dezvoltarea sistemului de asistență socială, orientarea ei spre satisfacerea necesităților persoanelor și/sau familiei, aflate în situație complicată.
Lipsa serviciilor speciale pentru unele categorii de populație cu anumite necesități Integrarea slabă a persoanelor cu dezabilități în viața socială a raionului	Excluziunea socială a persoanelor cu dezabilități.	Asigurarea șanselor egale și a accesului liber la sursele comunității Incluziunea socială a persoanelor cu dezabilități
Migrația legală și nelegală a părinților în căutarea unui loc de muncă, în rezultatul căreia copiii rămân fără supraveghere Predominarea formelor instituționale de susținere a copiilor, aflați în situații precare	Protecția insuficientă a copiilor, aflați în situații precare.	Dezvoltarea și diversificarea formelor instituționale alternative de susținere a copiilor, aflați în situații precare.

Analiza SWOT

PUNCTE FORTE	PUNCTE SLABE
• Existența sistemului de protecție socială, care efectuează plățile sociale stabilite de stat unor categorii corespunzătoare de populație din raion. • Orientarea structurilor de asistență socială spre standardele internaționale din sfera protecției sociale a diferitor categorii de populație a raionului; • În raion funcționează 2 centre de zi pentru copii aflați în situație de risc, un centru de zi pentru copii și tineret, un centru de plasament temporar pentru copii separați de părinți, 2 case de copii de tip familial; 4 asistenți parentali profesioniști • Funcționarea Azilului pentru persoane în etate și dizabilități; • Dezvoltarea și extinderea a Serviciului social "Cantina Socială • Acreditarea Serviciilor sociale dezvoltate în raion; • Interesul crescut al societății către servicii și prestații; • Acoperirea a circa 75% din familii aflate în situație de risc • Crearea și recrearea serviciilor prestate persoanelor cu dizabilități	• Îmbătrânirea populației, • Mărimea alocațiilor și pensiilor mai mică decât minimul de existență provoacă creșterea numărului de beneficiari în cazul prestațiilor; • Integrarea slabă a persoanelor cu capacități limitate în viața socială a raionului. • Finanțare insuficientă a sistemului de asistență socială • Dezvoltarea slabă a serviciilor speciale pentru unele categorii de populație cu anumite necesități • Dotarea cu echipament relativ scăzută • Lipsa de interes față de voluntariat • Absența personalului înalt calificat • Fonduri insuficiente pentru a acoperi necesitățile • Interpretarea diferită a legislației • Lipsa serviciilor specializate pentru persoane cu dizabilități • Lipsa motivației financiare a personalului; • Creșterea numărului persoanelor aflate în grad de dizabilitate
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
• Existența bazei normativ-legislativă a protecției sociale, elaborate ținând cont de standardele internaționale • Lărgirea listei țărilor, care au încheiat cu RM acorduri bilaterale în sfera asigurărilor sociale, care permit migranților de muncă să se folosească de pensiile lucrate peste hotare la întoarcerea la locul permanent de trai în raion • Oportunitatea de a învăța, prelua și adapta bune practici din experiența altor raioane și state mai dezvoltate • Colaborarea cu organizațiile umanitare naționale și internaționale în vederea acordării asistenței sociale persoanelor ocrotite, familiilor în situație de risc..	• Tendințele demografice negative, legate de îmbătrânirea populației și creșterea în consecință a numărului de pensionari, pe de o parte, și reducerea numărului populației în vîrstă aptă de muncă – pe de altă parte • Majorarea de mai departe a dimensiunilor economiei tenebre, reducerea sectorului formal al ocupării și, ca consecință, reducerea numărului contribuabililor de plăți de asigurare. • Creșterea dimensiunii procesului migrației părinților în căutarea unui loc de muncă, și, în consecință, o creștere a numărului de copii rămași fără supraveghere părintească.

- Accesarea fondurilor structurale nerambursabile pentru modernizarea instituției sau pregătirea profesională a angajaților
- Demararea unor proiecte de modernizare a centrelor
- Instabilitatea dezvoltării economice a țării nu permite direcționarea resurselor financiare necesare spre asistența socială a populației.
- Migrația forței de muncă specializate în străinătate.
- Lipsa tinerilor specialiști în mediul rural;
- Creșterea numărului de persoane care au nevoie de servicii și prestații sociale ca urmare a prelungirii crizei economice.
- Soluții insuficiente pentru integrarea persoanelor cu grad de dizabilitate, a copiilor aflați în dificultate și a persoanelor vârstnice în comunitatea din care provin.

2.4.2 Serviciile de asistență medicală

Conform datelor Ministerului Sănătății, morbiditatea populației de unele boli infecțioase se caracterizează prin majorarea cazurilor de îmbolnăviri de hepatite virale, infecții intestinale acute, a varicelei, a infecțiilor acute ale căilor respiratorii. În cazul celorlalte boli infecțioase și anume a tuberculozei organelor respiratorii, infecției gonococice, a pediculozei și a sifilisului se constată o tendință de reducere a cazurilor de îmbolnăviri.

Morbiditatea reprezintă totalitatea cazurilor de îmbolnăvire ale populației, înregistrate pe parcursul unui an, la adresarea în instituția curativ-profilactică sau în timpul examenului profilactic. Morbiditatea populației raionului Leova în anul 2019 se caracterizează prin majorarea cazurilor de îmbolnăviri prin infecții intestinale acute, a infecțiilor acute ale căilor respiratorii și anume a tuberculozei organelor respiratorii.

Tabelul 18 Morbiditatea populației, pe principalele boli infecțioase

Indicatori	2018		2019		2020	
	Total cazuri	La 100 mii locuitori	Total cazuri	La 100 mii locuitori	Total cazuri	La 100 mii locuitori
Infecții intestinale						
Infecții intestinale acute	133	253,85	137	263,51	32	61,55
Hepatite virale						
Hepatite virale total	254	484,79	22	42,31	18	34,62
-din care hepatita A	254	484,79	4	7,69	-	-
Infecții respiratorii acute						
Infecții acute căi respiratorii cu localizări multiple	3705	7071,42	4329	8326,60	2686	5166,38
Boli infecțioase "social determinate"						
Tuberculoza organ. respirat	35	66,80	40	76,94	22	42,32
Sifilis	21	40,08	23	44,24	18	34,62

Indicatori	2018		2019		2020	
	Total cazuri	La 100 mii locuitori	Total cazuri	La 100 mii locuitori	Total cazuri	La 100 mii locuitori
Infecție gonococică	9	17,18	7	17,18	5	9,62
Pediculoză	12	22,90	5	9,62	6	11,54

Sursa: Serviciul Statistică Leova

IMSP CS Leova este compus din orașul Leova cu 7 sectoare MF cu 2 OMF Sîrma, Hănăsenii Noi, 1 Centru de Sănătate Tomai cu OMF Sărata Răzeși, Tochile Răducani. Actualmente Centrul de Sănătate este dotat parțial cu necesarul de utilaj medical de bază. Toate CS au posibilitatea de a efectua investigații de laborator generale (hemograma, urograma) prin contractarea serviciilor la SR Leova, efectuarea procedurilor medicale de bază, fizioproceduri, examinări medicale prevăzute de programul unic pentru medicina primară, măsuri de profilaxie. Dotat cu 4 unități de transport.

În calitate de medici de familie, activează 7 persoane, dintre care 6 în localitatea urbană și 1 rurală. Sunt 13 funcții scriptice a medicilor de familie, din ele ocupate fiind 10,75.

Deficitul de medici de familie constituie 50%. Pentru compensarea deficitului de MF în CS Leova, pentru acordarea asistenței medicale primare pacienților din localitățile rurale, activează prin cumul în calitate de medici de familie 4 medici, 1 medic din secția consultativă, restul funcțiilor sunt parțial cumulate de medicii de familie din or.Leova. Numărul mediu de populație ce revine unui medic de familie constituie 2090 persoane.

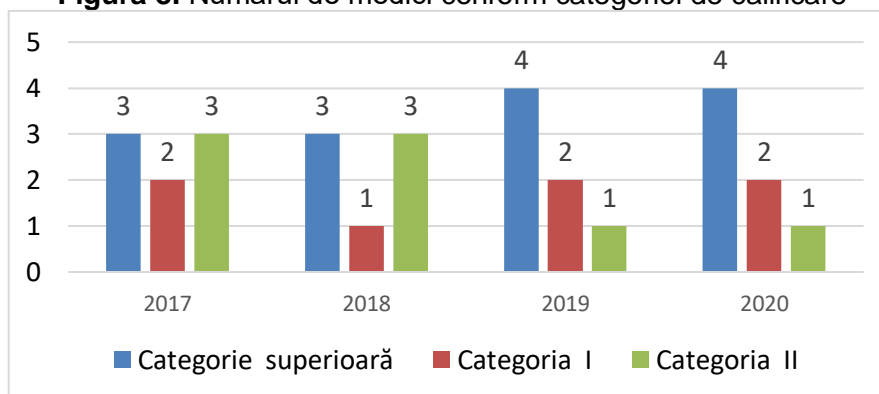
Tabelul 19. Calificarea cadrelor medicale cu studii superioare, 2017-2020

Categorie	2017		2018		2019		2020	
	Total medici	din ei de familie	Total medici	din ei de familie	Total medici	din ei de familie	Total medici	din ei de familie
	9	6	8	6	10	7	10	7
Superioară	3	2	3	3	4	3	4	3
Categoria I	2	1	1	1	2	2	2	2
Categoria II	3	3	3	3	1	1	1	1

Sursa: IMSP CS Leova

Astfel numărul de medici, conform calificării sunt prezentați în figura de mai jos

Figura 8. Numărul de medici conform categoriei de calificare

Sursa: IMSP CS Leova

Nivelul asigurării cu asistenți medicali ai medicului de familie este nesatisfăcător. Personal medical mediu 28 angajați. Funcții scriptice 45,25 dintre care 40,75 sunt ocupate. Din totalul asistenților medicali ai medicului de familie 20. Funcții scriptice 24. Ocupate 23,5.

Numărul mediu al pacienților care revin unui asistent medical al medicului de familie constituie 648 persoane. În anul 2019, din numărul total al personalului medical mediu angajat, 20 persoane dețin categoria superioară, 5 persoane –categoria I, 1 persoană – categoria II, iar 2 persoane nu dețin categorie.

Tabelul 20. Situația medico-demografică în raionul Leova

		2017		2018		2019		2020	
		Pe CS Leova	Pe raion	Pe CS Leova	Pe raion	Pe CS Leova	Pe raion	Pe CS Leova	Pe raion
Populația		18325	52545	18312	47689	18149	47422	18265	51883
1	Natalitatea	156	474	139	391	159	373	143	359
2	Mortalitatea	228	630	209	564	208	637	214	608
3	Sporul natural	-3,92	-2,9	-3,82	-3,6	- 2,7	-5,56	-3,9	-4,8
4	Mortalitatea infantilă	6,4	12,6	0	5,1	0	1 (1,5) (Tigheci)	0	1,6

Sursa: IMSP CS Leova

În perioada 2016-2020 în raionul Leova s-au înregistrat 4 decese în rândul copiilor. Astfel în anul 2016 au fost înregistrate 3 decese, iar în 2017 - un singur decedat. În următorii doi ani nu s-au înregistrat decese ale copiilor.

Mortalitatea în raion a avut o fluctuație diferită în perioada 2018-2020, fiind totuși în scădere

Tabelul 21 Indicii mortalității generale

2017		2018		2019		2020	
CS Leova	Raion	CS Leova	Raion	CS Leova	Raion	CS Leova	Raion
228	630	209	564	208	637	214	608

Sursa: IMSP CS Leova

Având în vedere reducerea natalității, scade și numărul gravidelor supravegheate.

Tabelul 22 Supravegherea gravidelor

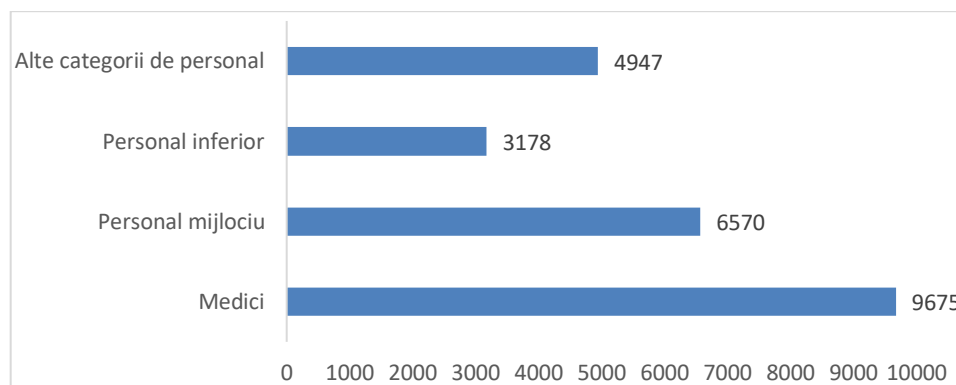
Indicatori	2018	2019	2020
Gravide luate în supraveghere	151	152	103
- din ele pâna la 12 saptamini	129	118	89
- în %	85,40	78,00	86,00

Sursa: IMSP CS Leova

Activitatea CS este permanent perfecționată în dependență de necesitățile și prioritățile în asistența medicală primară necesară a fi acordată populației. Astfel, din cauza că problemele sociale agravează lucrul medicilor de familie și a asistenților, se impune inevitabil conlucrarea intersectorială cu alte servicii medicale (AMU, SR, CNSP), cu Autoritățile Publice Locale, asistența socială, poliția, etc.

Cea mai stringentă problemă rămâne a fi deficitul de medici, din cauza remunerării muncii reduse, în mod special la personal inferior și mijlociu.

Figura 9 Salariul mediu la o funcție ocupată, lei, a 2020

Sursa: IMSP CS Leova

În anul 2020 au fost efectuate investiții capitale:

- Lucrări de reparații în Clădirea CS Leova et. 1 și 2
- Confectionarea și procurarea echipamentului de protecție -
- Dotarea rețelei de farmacii extrabugetare a CS Leova (calculatoare, aparate de casă, mobilier)
- Renovarea OMF Hănăsenii Noi
- Lucrari de reparații în CS Tomai

Pentru crearea condițiilor adecvate de activitate medicală este necesară efectuarea în regim de urgență a lucrărilor de reparație a edificiului CS Leova, lucrări de reparație interioare a spațiului de lucru. Necesită reparații capitale edificiile CS Leova, OMF Sîrma, CS Tomai.

Asistența medicală se caracterizează cu mai multe provocări și probleme, stipulate în tabelul de mai jos:

Tabelul 23 Problemele sectorului medical

Cauze	Efecte	Soluția
• Un grad mai scăzut, de asigurare a populației cu medici și asistente medicale. • O repartizare inegală a personalului medical în profil „oraș-sat”	• O asigurare scăzută a populației, mai ales satești, cu cadre medicale.	• Îmbunătățirea asigurării cu cadre medicale • Majorarea acoperirii populației satești cu servicii medicale de calitate
• Nivelul scăzut de cultură sanitaro-medicală a populației, mai ales satești.	• O atitudine inadecvată a oamenilor față de propria sănătate. • O adresare târzie a bolnavilor după asistență medicală	• Ridicarea nivelului de cultură sanitaro-medicală a populației, în special, a familiilor.

Cauze	Efecte	Soluția
Nivelul scăzut al remunerării munci, mai ales al asistentelor medicale.	Nivelul scăzut și calitatea inadecvată a serviciilor medicale prestate populației.	Majorarea salariului personalului medical.
Cea mai frecventă boală este tuberculoza Cazurile de unele boli infecțioase s-a majorat esențial; Informarea prin diferite metode	Informarea populației privind consecințele nerespectării igienei și condițiile unui mod sănătos de viață.	Promovarea unui mod sănătos de viață.

Analiza SWOT

PUNCTE FORTE	PUNCTE SLABE
Asigurarea accesului populației la serviciile medicale prin implementarea sistemului de asigurări medicale obligatorii. Creșterea ponderii medicilor și personalului medical mediu cu categorii de calificare superioară. Tratament adecvat, conform standardelor medicale, Protocoalelor Naționale, protocoale instituționale.	Micșorarea natalității populației în raionul Leova Reducerea completării instituțiilor medico-sanitare cu medici Scăderea gradului de asigurare a populației cu medici și cu asistente medicale. O repartizare inegală a personalului medical în profil "oraș-sat". Reducerea gradului de asigurare a populației cu medici de familie.
Nivelul ridicat de asigurare a populației raionului cu paturi de spital Reducerea a morbidității cu tuberculoză a populației raionului și la copiii de pînă la 18 ani. Reducerea nivelului de spitalizare a bolnavilor în ultimii 3 ani. Majorarea numărului asistentelor medicale în ultimii 3 ani. Un raport pozitiv între numărul medicilor și numărul asistentelor medicale.	Deficitul resurselor umane și a cadrelor medicale 50%. Un nivel redus de cultură medico-sanitară a populației, mai ales din zonele rurale. Un nivel scăzut de remunerare a muncii, în special a asistentelor medicale. Situația cu ponderea medicilor și personalului mediu medical de calificare înaltă este mai scăzută, decît în mediu pe raioanele țării.
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
Atenția crescândă a APL ale raionului față de problemele sănătății populației. Majorarea acoperirii cu asigurare medicală obligatorie a populației raionului. Utilizarea proiectelor investiționale pentru modernizarea infrastructurii medicale a raionului.	Păstrarea decalajului semnificativ între calitatea serviciilor medicale prestate populației urbane și rurale. Îmbătrînirea lucrătorilor medicali, lipsa specialiștilor tineri, în special în localitățile rurale. Raza mare de deservire medicală a populației rurale. Sistemul ineficient de remunerare și stimulare a muncii Instabilitatea economică și limitările legate de ea a finanțării sistemului ocrotirii sănătății din mijloacele bugetului de stat.

2.4.3 Sistemul educațional

Implementarea reformei structurale în educație urmărește asigurarea accesului pentru toți copiii la educația de calitate. Educația de calitate poate fi asigurată în instituțiile ce-și desfășoară procesul educațional în clădiri – tip, ce întrunesc regulile și normativele sanitaro – epidemiologice unice privind amenajarea, întreținerea și organizarea regimului în școli. Reorganizarea instituțiilor de învățământ se efectuează prin schimbarea statutului acestora sau prin lichidare.

Sistemul de învățământ din raionul Leova este compus din 61 instituții de învățământ, structurat pe următoarele trepte de școlaritate: educația preșcolară, învățământul primar, gimnazial și liceal. Infrastructura școlară a raionului este dislocată în 32 de localități, inclusiv: preșcolară 35, școli primare - grădiniță – 1, școli primare – 2, gimnazii – 18, licee – 5, școli complementare – 4. Față de anul 2012, numărul total al instituțiilor de educație s-a redus cu 7 unități. În raion sunt 11547 copii cu vârste cuprinse între 0 și 16 ani.

Învățământul preșcolar

Oferta educațională din învățământul preșcolar este asigurată doar de sectorul public. Numărul total de copii de vârstă preșcolară 2-7 ani, constituie 2551 copii per raion, din ei instituționalizați 1944 copii în 81 de grupe. Rata instituționalizării copiilor pe vârstă preșcolară se caracterizează prin faptul că odată cu creșterea vârstei copiilor, această rată se mărește

Tabelul 24 Rata instituționalizării copiilor în anul de studii 2018-2019

Nr	Indicatori	Vârsta 2-3 ani	Vârsta 3-5 ani	Vârsta 5-7 ani
1.	Real existenți	507	1058	986
2.	Înscriși în IET	162	888	894
3.	<i>Din ei frecventează grădinița</i>	162	888	894
4.	<i>Din ei cu dezabilități</i>	0	10	13
5.	Rata instituționalizării %	32 %	84%	91,%

Sursa: Consiliul raional Leova

În unele localități nu există grădinițe și copiii sunt transportați în grădinițele din vecinătate:

- Satul Cociulia-Nouă, total copii 6 Transportați la grădinița Baiuș-3 copii, cu vârsta 3-7 ani. - Bulgărica- 2 copii cu vârsta 3-7 ani, transportați la grădinița Sărata-Nouă.
- Satul Cuporani- 8 copii cu vârsta 0-7 ani, transportați 2 copii cu vârsta 3-7 ani, la grădinița Tigheci nr.2.
- Satul Cîzlar- 19 copii cu vârsta 3-7 ani, transportați 9 copii la grădinița Cneazevca

Învățământul primar

Total elevi în raion sunt 1946 persoane, încadrate în 109 clase. Procesul educațional este asigurat de 145 persoane din ei 35 manageri.

Învățământul gimnazial

Total elevi de cadrul învățământului gimnazial este de 2252, repartizați în 122 clase. Din numărul total de absolvenți 389, din ei nu au fost admiși de Consiliile Profesionale, 1 elev la disciplina

matematica, 3 elevi nu s-au prezentat la examene, sunt plecați din teritoriu, 11 candidați nu au susținut examenele, având câte una, sau 2 note negative și 374 elevi au fost promovați, ceea ce constituie 96,14%, învățământul liceal, elevi – 254

Total clase liceale, pe profilurile existente –14: umanist- 11 clase, real - 3 clase. Din cei 95 candidați sesiunea BAC-2019, au promovat examenele 100 %.

Învățământul primar, gimnazial și liceal este asigurat de 385 cadre didactice.

În raion sunt câteva instituții care au un număr redus de elevi.

Tabelul 25 Instituțiile cu număr de elevi ponderați mai mic de 91 elevi și 41 elevi

Nr.	Denumirea instituției	Nr. de elevi	Nr.de elevi ponderați
1.	Gimn. Cneazevca	65	60
2.	Gimn. Hănăsenii-Noi	82	75
3.	Gimn. Ceadâr, filiala Colibabovca	62	57
4.	Gimn. Ceadâr, filiala Orac	86	71
5.	Gimn.Sărăteni, filiala Vozneseni	47	43
6.	ȘP Baiuș	36	27
7.	ȘP Sărata-Răzeși	27	20
8.	Școala primară-grădiniță Romanovca	8	6

Sursa: Consiliul raional Leova

Învățământul extrașcolar

În raionul Leova funcționează 4 instituții extrașcolare, iar numărul total de elevi care sunt înscriși în instituții și frecventează cele 60 de cercuri și secții este de 998 elevi, după cum urmează :

1. Centrul de creație al copiilor -10 cercuri, 150 elevi
2. Centrul tinerilor naturaliști - 10 cercuri, 250 elevi
3. Școala sportivă a orașului Leova -19 cercuri, 280 elevi
4. Școala sportivă raională -21 cercuri, 318 elevi

Centrul tinerilor naturaliști își desfășoară activitatea într-un sediu propriu cu suprafața de 1015 metri pătrați, dispunând de: atelier, stație meteo, seră, bază zoologică, muzeu, parcelă de zarzavaturi, bibliotecă, iar celelalte instituții extracolare își desfășoară activitatea în spații ocupate prin locațiune. Centrul tinerilor naturaliști, Centrul de creație al copiilor, Școala sportivă Leova se află în gestiunea financiară a APL or. Leova, iar Școala sportivă raională – la gestiunea financiară a CR Leova.

Situația copiilor/elevilor cu CES

Din numărul total de copii din raion 4202 copii sunt de vârstă școlară. Pentru facilitarea accesului la educație al copiilor cu dizabilități și copiilor cu CES, în conformitate cu directivele politicilor naționale în domeniul incluziunii, în instituțiile de învățământ din raion sunt create și funcționează servicii de suport educațional: 22 centre de resurse pentru educația incluzivă (CREI) în instituții de învățământ general și 1 centru în Instituția de Educație Timpurie nr. 1 Leova; în 19 de instituții sunt instituite

comisii multidisciplinare intrașcolare (CMI) și echipe care asigură elaborarea și realizarea planului educațional individualizat (PEI).

Totodată, de menționat este faptul că 12 instituții de educație timpurie nu dispun de centre de resurse pentru educația incluzivă, dar prin constituirea CMI se asigură elaborarea PEI.

Analiza resurselor umane din raion, din prisma existenței personalului calificat pentru a oferi suport psihosocial și educațional, denotă o insuficiență pentru a oferi servicii de calitate și a acoperi necesitățile copiilor cu CES și dizabilități, inclusiv a familiilor acestora.

Sunt instituite 16,9 de norme de cadru didactic de sprijin (pentru anul 2021) în instituțiile de învățământ, ce reprezintă 33 cade didactic de sprijin (CDS), dintre care 1 este în instituție preșcolară. Cu referire la alți specialiști, datele prezentate denotă prezența a 5 psihologi, dintre care 4 sunt în instituții de învățământ secundar și 1 în instituție preșcolară și 2 logopezi: 1 – în instituție de învățământ secundar, 1 în instituție preșcolară.

Serviciile oferite copiilor cu dizabilități și CES și familiilor acestora sunt: asistență psihopedagogică (SAP), asistență personală, echipa mobilă, Centrul de plasament temporar pentru copii separați de părinți, asistență socială comunitară, îngrijire socială la domiciliu, Centrul de zi pentru copii în dificultate "Speranța" din or. Leova, Centrul de zi pentru copii aflați în dificultate "Pentru tine", Centrul de Sănătate Prietenos Tinerilor din cadrul IMSP CS Leova.

Conform datelor prezentate de SAP numărul copiilor cu CES și a celor cu dizabilități din instituțiile de învățământ este de 188 persoane, majoritatea (116) fiind băieți. Fapt ce ar fi bine să se țină cont atât din perspectiva serviciilor oferite la moment, cât și pentru viitor, în vederea prevenirii excluderii psihosociale cu toate consecințele sale asupra dezvoltării personalității copilului.

În instituțiile de educație timpurie se constată un număr de 32 copii cu CES și 31 copii cu dizabilități. Conform datelor statistice prezentate de Centrul de Sănătate Mintală din cadrul CS Leova, în anul 2020 au fost în evidență total 189 copii cu dizabilități, dintre care 75 copii cu grad de dizabilitate sever, 83 – accentuat și 31 – mediu.

Organizarea alimentației în instituții

În anul de studii 2018-2019 a fost organizată alimentația gratuită pentru 1959 copii din clasele primare, cea ce constituie 100% și 492 copii din clasele gimnaziale(21,77%): 283-din surse bugetare și 209 din surse extrabugetare(contraplată). Alimentația copiilor din familii socialment vulnerabile a fost asigurată pentru 292 copii (100%) ,treapta primară și 91 copii (34,04%), treapta gimnazială. În toate instituțiile de învățământ general se respectă norma financiară de alimentație- 10,80 lei per elev pe zi.

Prin decizia Consiliului Raional a fost organizată alimentația copiilor din școlile arondate. În anul 2018-2019 s-au alimentat 283 copii transportați de la treapta gimnazială, ceea ce constiuie 100% în 12 instituții din diferite localități ale raionului.

În scopul organizării alimentației eficiente, la solicitarea părinților și copiilor, Direcția Învățământ în colaborare cu Direcția Finanțe, la indicația președintelui raionului, a elaborat un mecanism de organizare a procedurii de alimentație pentru elevii părinții cărora acceptă achitarea prânzului. Astfel, în anul de studii 219 se alimentează din sursele extrabugetare 186 copii: din clasele gimnaziale 134 copii și din clasele liceale-52 elevi.

Abandonul școlar la finele anului de studii

La finele anului de studii 2018-2019 în listele școlare se înregistrează 4155 elevi de vârstă 7-16 ani, comparativ cu situația la începutul anului de studii 2018-2019 ce se înregistra 4217 elevi, iar la finele l-ului semestru - 4160 elevi. Cauzele diminuării numărului de elevi este plecarea copiilor

Împreună cu părinții peste hotarele țării. O problemă a școlarizării este implicarea redusă a părinților în educație, în special ce provin din familii socialmente vulnerabile, dezinteresul față de studii, etc. La sfârșitul anului de studii 2018-2019 în raion s-au înregistrat 5 cazuri de abandon școlar. Pentru prevenirea abandonului școlar în toate instituțiile preuniversitare se întreprind măsuri concrete:

- Implementarea principiului învățămîntului incluziv;
- Menținerea eficientă a relațiilor de colaborare dintre școală-familie-comunitate;
- Cunoașterea aptitudinilor și nevoilor fiecărui copil integrat în sistemul de educație;
- Crearea în instituțiile educaționale a unei atmosfere psihologice liniștite, în care elevii să se simtă confortabil și în siguranță;
- Organizarea alimentației elevilor la treapta primară și gimnazială pentru copii din familii social vulnerabile;
- Organizarea diverselor concursuri în stabilirea și consolidarea competitivității elevilor;
- Copiii din familiile social-vulnerabile să beneficieze de ajutoare financiare pentru a procura rechizite școlare și alte bunuri din fondurile primăriilor și din fondul social de susținere a populației;
- Organizarea odihnei de vară, ca continuare a procesului educațional;
- Analiza stării moral-psihologice în fiecare clasă; depistarea familiilor needucogene; lucru de profilaxie în rîndul minorilor.

Odihna de vară a copiilor a copiilor

Pentru sezonul estival au fost planificate surse financiare în sumă de 1573100,00 lei pentru odihna a 900 de copii în 6 ture, câte 150 de copii în schimb la tabăra Neptun, Sărata-Nouă. Beneficiază de odihnă în tabără și 30 copii din județul Prahova, 10 copii din județul Vaslui, 10 copii din Belorusia. Primăria or. Leova organizează odihna a 108 de copii (3 ture), clasele primare în tabăra cu sejur de zi or. Leova, alocând 105100 lei.

Optimizarea instituțiilor de învățămînt

În anul de studii 2018-2019 au fost transformate în filiale, următoarele instituții: gimnaziile Orac, filială a gimnaziului Ceadâr, gimnaziul Colibabovca, filială a gimnazului Ceadâr, gimnaziul Vozneseni, filială a gimnaziului Sărăteni. Gimnaziul. Beștemac a fost reorganizat în școală primară.

În raion activează 11 școli de circumscripție, în total se transportă – 44 elevi Sunt utilizate 16 autobuze școlare dintre care procurate- 6, din donație -10.

Baza tehnico-materială este satisfăcătoare și instituțiile sunt dotate cu materiale și tehnică în proporție de 90%. Accesibilitatea spațiilor școlare pentru toți elevii, inclusiv și cei cu CES constituie 100%.

Necesitățile instituțiilor educaționale în raionul Leova

Sistemul educațional trebuie să fie un organism viu într-o continuă căutare și adaptare, însoțind copilul/elevul în demersul valorificării potențialului acestuia.

Accesul la educație a sporit mult anume datorită creării mediului prietenos și favorabil pentru majoritatea copiilor de vîrsta preșcolară. Administrația instituțiilor preșcolare de comun acord cu primăriile și părinții au întreprins măsuri concrete în crearea condițiilor favorabile de funcționare a instituțiilor de educație timpurie, s-au efectuat lucrări de reparații capitale și curente, dotări cu mobilier și veselă au fost dotate terenurile de joacă.

În 2020, 4 instituții au beneficiat de reparații capitale prin proiectul Grantul Românie FISM RO-4 În 2 instituții au fost renovate acoperișurile, iar în altele 2 alte două s-au efectuat termoizolarea pereților, schimbarea geamurilor, schimbarea pardoselelor din grupe.

Analizând situația din IET cu privire la îmbunătățirea condițiilor în ceea ce privește asigurarea funcționalității și dezvoltării bazei tehnico-materiale în instituțiile de educație timpurie s-au constatat următoarele necesități, după cum urmează:

- Repararea acoperișului în 6 instituții Cneazevca, Vozneseni, Troița, Leova nr1, Beștemac, Sărăteni
- Rețeaua electrică necesită renovare în 4 grădinițe : Cupcui, Beștemac, Vozneseni, Leova nr. 2
- Repararea și dotarea blocurilor alimentare cu utilaj de inox conform Standardelor minime de dotare – 5 gradinițe, Beștemac, Băiuș, Sîrma, Tomai
- Pavarea ograzilor, căilor de acces la terenurile de joacă – 6 grădinițe Tigheci 1, Colibabovca, Tochile Răducani, Leova nr2, Sărata Răzeși, Cazangic
- Fațada degradată în 12 grădinițe:, largara nr.1și 2, Tigheci nr.1, Frumușica, Troița, Troian, , Sărăteni, Cupcui, Beștemac, Tomaiul Nou, Vozneseni, Seliște.
- Gardul este degradat în 5 grădinițe: Ceadr, Frumușica, Tomaiul Nou, Cupcui, Băiuș
- Reparația apeductului, canalizarea necesită în 8 grădinițe- Vozneseni, Troița, Troian, Tomaiul Nou, Sărățica Veche, Leova nr2, Colibabovca, Sărata Răzeși
- Schimbarea geamurilor în 3 instituții – Vozneseni, Tigheci nr.2, Cneazevca
- Semnalizare antiincendiară – Cneazevca
- Pentru pastrarea produselor în condiții corespunzătoare cerintelor sanitare este nevoie de reparatie capitala a depozitelor de produse în gradinițelor – Băiuș, Filipeni 1, Sîrma, Seliște, Tochile Răducani,
- O problemă stringentă este dotarea grupelor cu mobilier pentru copii din grupele mari – pregătitoare cu (mese și scaunele) deoarece cele existente nu corespund de talia copiilor conform recomandărilor MSMPS în 5 gradinițe. – în grădinițe Leova 1, Leova 2, Borogani, Tomai, largara nr.1. Iar în altele 10 instituții partial trebuie schimbat mobilierul.
- Construirea și repararea pavilioanelor din curtea grădiniței pentru copii în 9 grădinițe – Sîrma, Cneazevca, Tochile Răducani, Băiuș , Leova nr.2, Troița, Troian, Filipeni nr.1, Cazangic
- Terenul de joc necesită dotare: - 8 instituții- Sărata Nouă, Ceadr, Sărăteni Saratica Veche, Nou, Filipeni2, Tigeci,1 Tigheci 2, Sîrma
- Repararea grupurilor sanitare externe (WC) 5 gradinițe- Hănăsenii Noi, Tigheci 1, Vozneseni, Tomaiul Nou, Beștemac.
- În multe instituții lipsește materialele sportive deoarece este nevoie de dotarea inventarului sportiv în majoritatea instituțiilor- 18 gradinițe (Colibabovca, Cneazevca, Beștemac, Tochile Răducani, largara 1, Tigheci 2, Sărăteni, Sărata Nouă, Orac, Cuvurlui, Sîrma, Leova2, Tigheci nr1, Borogani, Filipeni 1, Băiuș, Tomai, Sarata Răzeși)
- Tehnică de calcul lipsește în 15 instituții- Sărățica Veche, Tomai, Sîrma, Borogani, Leova nr.2, Leova nr1, Cneazevca, Troița, Beștemac, Seliște, Sărăteni, Hanăsenii Noi, Sărata Nouă, Tomaiul Nou, Vozneseni.
- Literatură metodică este necesară de îmbunătățit parțial în - 14 instituții
- Asistența medicală: dispun de cabinete medicale doar grădinițele-tip și sunt dotate cu utilaj necesar în proporții de 50%.

Concluzie: majoritatea instituțiilor de educație timpurie din raion dispun de condiții suficiente pentru activitate, însă sunt necesare unele măsuri de lichidare a unor neajunsuri pentru favorizarea activității continuă a tuturor instituțiilor pe întreg an de studii.

Se propun unele măsuri pentru soluționarea deficiențelor existente în **instituțiile preșcolare**:

- Asigurarea funcționalității instituțiilor preșcolare prin examinarea posibilităților de îmbunătățire a finanțării instituțiilor de educație timpurie în scopul realizării (pe termen curent

și de perspectivă) a măsurilor concrete orientate spre îmbunătățirea condițiilor de alimentare și asistență medicală a copiilor în grădinițe.

- Efectuarea reparațiilor capitale și curente a blocurilor alimentare, a rețelelor de aprovizionare cu apă potabilă a instituțiilor, renovarea utilajului.
- Aprovizionarea sistematică cu produse alimentare (legume, fructe, produse de origine animalieră) în asortiment și în cantități necesare, organizarea alimentației raționale și echilibrate a copiilor.
- Asigurarea cu sistem de canalizare și purificare a apei a tuturor instituțiilor de învățământ.
- Dezvoltarea unor parteneriate și proiecte locale, naționale și internaționale care să lărgască viziunea asupra educației și să asigure implicarea grădiniței în viața comunității.
- Îmbunătățirea bazei tehnico-materiale din grădiniței cu echipamente moderne, material didactic de ultima generație, care sunt folosite atât pentru activitățile de abilitare a copiilor cât și a cadrelor didactice, utilaje pentru blocul alimentar, fiind relativ bune cantitativ la moment, însă cu siguranță trebuie îmbunătățită calitatea.

Analiza situației în învățământul **primar, gimnazial și liceal** din raion a scos în vileag următoarele necesități/probleme ce trebuie soluționate pentru o dezvoltare eficientă a sistemului:

I. Renovarea /completarea/construcția spațiilor educaționale:

- Acoperișului-în 5 instituții educaționale (Gimnaziul Sărățica Nouă, Gimnaziul Tigheci, Gimnaziul Orac, LT”M.Eminescu” or.Leova, Gimnaziul Covurlui);
- Veceului-în 8 instituții educaționale(Gimnaziul Ceadr, Gm Colibabovca, Gimnaziul Orac, Gimnaziul Sărățica Nouă, Gimnaziu ISirma, Școala primară Beștemac, Școala primară Băiuș, Școala primară Sarata Răzeși.
- Două instituții sunt selectate în cadrul proiectului de renovare/ reconstrucție a blocurilor sanitare interioare (Gimnaziul Sărățica Nouă și Gimnaziul Orac). Costul estimat pentru aceste 2 instituții fiind de 370.000 lei și 220.000 lei .
- Geamuri-în 2 instituții: Gimnaziul Sărățica Nouă; Gimnaziul Vozneseni;
- Mobilierul-10 instituții (Gimnaziul Sărățica Nouă, GimnaziulTigheci, GimnaziulBorogani, LT”C.Spătaru” or.Leova, LT”M.Eminesu” or.Leova, Gimnaziul Hănăsenii Noi, GimnaziulOrac, Gimnaziul Covurlui, Gimnaziul Cazangic, Gimnaziul Cneazevca)- procurarea mobilierului necesar și dotarea claselor în limita posibilităților;
- Modernizarea sălilor de sport cu inventar sportiv -11 instituții (GimnaziulSărățica Nouă, GimnaziulTigheci, LT”G.Vieru” s. Borogani, GimnaziulOrac, LT ”M.Eminesu” or.Leova GimnaziulHănăsenii Noi, Gimnaziul Colibabovca, Gimnaziul Covurlui, Gimnaziul Cazangic, Gimnaziul Tochile Răducani, Gimnaziul Ceadr)
- Renovarea terenului de sport/baschet-2 instituții (Gimnaziul Filipeni, GimnaziulCneazevca)
- Asigurarea materialelor didactice necesare, respectiv a mijloacelor de învățământ bază și a materialelor tipărite - 8 instituții (Gimnaziul Sărățica Nouă, Gimnaziul Tigheci, LT”G.Vieru” s. Borogani, Gimnaziul Orac, Gimnaziul Hănăsenii Noi, Gimnaziul Covurlui, Gimnaziul Cazangic, Gimnaziul Tochile Răducani);
- Asigurarea suportului tehnologic în școli pentru îmbunătățirea condițiilor de desfășurare a procesului educațional (tablete, notebook-uri, calculatoare, proiectoare)- 13 instituții (Gimnaziul Filipeni, Gimnaziul Cneazevca, GimnaziulSărățica Nouă, GimnaziulTigheci, Șc.primară Beștemac, LT ”G.Vieru” s. Borogani, Gimnaziul Orac, LT ”C.Spătaru” or.Leova, LT”M.Eminesu” or.Leova, Gimnaziul Covurlui, Gimnaziul Cazangic, Gimnaziul Tochile Răducani)
- Termoizolarea instituției- GimnaziulTigheci
- Instalarea Spațiului de agrement pentru copii - Gimnaziul Tigheci;

- II. Structura ineficientă a rețelei școlare în realizarea unui proces educațional de calitate din motivul existenței a 4 instituții ce utilizează 30-50% din capacitatea instituțională (Șc.prim. Baiuș, Gimnaziul Orac, Gimnaziul Vozneseni, Gimnaziul Sarata Nouă);
- III. Situația școlilor cu un nr. mic de copii în clase-6 instituții (Gimnaziul Orac, Gimnaziul Vozneseni, Gimnaziul Sarata Nouă, Gimnaziul Cneazevca, Gimnaziul Hănăsenii Noi, Gimnaziul Colibabovca),
- IV. Imposibilitate asigurării normei cadrelor didactice (10 instituții)
- V. Predarea unor materii de pedagogi nespecialiști (6 instituții).
- VI. Numărul mare de pensionari antrenați în desfășurarea procesului educațional (25,7%)
- VII. Dificultatea organizării procesului educațional la distanță în corespundere cu cerințele moderne;
- VIII. Numărul mic de antrenare în câmpul muncii a tinerilor specialiști (3,03%);
- IX. Plecarea copiilor și elevilor peste hotare;
- X. Insuficiența resurselor financiare;
- XI. Deficit de cadre didactice în raion;

Toate aceste probleme impun necesitatea optimizării și restructurării rețelei instituțiilor educaționale din raion.

Problemele principale din domeniul copiilor cu CES

- Lipsa unui Comitet de coordonare a dezvoltării educației incluzive, în conformitate cu Planul strategic de dezvoltare a educației incluzive în raionul Leova pentru anii 2015-2020.
- Mecanism cu funcționalitate redusă privind referirea cazurilor copiilor cu dizabilități severe
- Număr mare de copii cu dizabilități și CES raportat la o unitate de CDS/ specialist SAP
- Accesul limitat la educație și școlarizare a copiilor cu dizabilități severe este condiționat, înainte de toate, de faptul că școala generală nu deține, deocamdată, resursele adecvate și nu poate răspunde eficient și calitativ cerințelor specifice și complexe ale copiilor, care reclamă o formă specială de educație, ce nu poate fi furnizată în condiții generale de învățare
- Majoritatea serviciilor de asistență socială și psihopedagogică sunt centralizate în or. Leova, accesul familiilor copiilor cu dizabilități din localitățile rurale este dificil.

Acțiunile prioritare privind remedierea situației din domeniul educațional:

- Dezvoltarea infrastructurii școlare
- Modernizarea bazei tehnico-materiale a instituțiilor educaționale din raion prin diversificare, completare și exploatare rațională
- Perfecționarea sistemului de consolidare a capacității resurselor umane antrenate în sistemul educațional
- Implementarea /utilizarea Tehnologiilor Informaționale și Comunicaționale în educație și Dezvoltarea resurselor informaționale la nivel local/ raional, cât și dezvoltarea competențelor digitale pentru profesori și elevi
- Schimbul de experiență profesională în direcția modernizării/inovării educației în era digitală
- Crearea unei baze de date raionale, privind nivelul de dotare a școlilor și grădinițelor cu tehnică informațională
- Asigurarea transparenței informației și eficientizarea comunicării în sistemul de învățământ raional, prin instituirea paginii Web în instituții
- Asistență metodică tinerilor specialiști prin dezvoltarea mentoratului în instituții
- Formarea continuă a cadrelor didactice/manageriale pentru îmbunătățirea calității educației prin asigurarea cu 2% din bugetul instituției pentru formarea acestora
- Dezvoltarea competențelor digitale pentru profesori și elevi
- Asigurarea accesibilității copiilor cu dizabilități și CES și a familiilor acestora la servicii socio-educative, la infrastructura de servicii sociale și medicale, la informație și mijloace de comunicare

Analiza SWOT

PUNCTE FORTE	PUNCTE SLABE
• Poziția activă și deschisă a managerilor școlari spre schimbare în realizarea politicilor educaționale • Centrul metodic oferă managerilor școlari, cadrelor didactice, tinerilor specialiști suport în formarea continuă • Cadrul normativ de organizare și desfășurare a procesului educațional adecvat • Stabilirea parteneriatelor între AP, instituții educaționale din raion cu omologii din alte raioane (rnul Nisporeni, rnul Cantemir), țări (Belorusia), regiuni etc • Creșterea promovabilității elevilor • Dotarea tehnico-materială a instituțiilor educaționale este relativ suficientă • Asigurarea cu condiții de muncă adecvate (mobilier, reparații) • Reparații capitale în două licee cu prin implimentarea a 2 proiecte mari internaționale (LT”L.Blaga” or. Iargara și LT ”C.Spătaru” Leova) • Grădinițe renovate cu FISM și Guvernului României în anul curent (4 instituții) • Tabără de vară ”Neptun” s.Sarata Nouă funcțională – acordarea posibilităților de întremare a sănătății pentru copiii din familiile defavorizate • Lipsa abandonului școlar • Transformarea a rolului profesorului din sursă de transmitere a informații, în mentor și însoțitor al copilului în învățare. • Colaborare eficientă dintre serviciile de asistență psihopedagogică și socială cu APL de nivelul I și II • Existența rețelei de instituții preșcolare și școlare care asigură accesul la educație al copiilor de vârstă înrolării în învățământul preșcolar, primar și secundar. • Procesul de dezvoltare a educației incluzive în raion este coordonat de SAP la nivel raional și de CMI la nivel instituțional.	• Lipsa condițiilor atractive pentru cadrele didactice tinere (salarizare, locuințe sociale etc.) • Suprasarcină didactică a unor cadre manageriale și didactice (26% pensionari) • Nu sunt organizate ore de meditații în instituțiile școlare din lipa surselor financiare • Interes neuniform din partea populației și a elevilor față de obținerea studiilor de calitate • Pregătirea sub nivelul cerințelor a unor cadre didactice, preponderent a tinerilor specialiști, în realizarea unui demers didactic modern • Număr mare de copii cu cerințe educaționale speciale proveniți din medii sociale și familii defavorizate sau lipsiți de supravegherea și interesul părinților • Resursele financiare alocate nu satisfac cerințele funcționării eficiente a sistemului educațional din raion • Bibliotecile școlare nu sunt asigurate suficient cu literatură (didactică, beletristică, de referință)/cu novateca -4 biblioteci • Lipsa mijloace multimedia a soft-urilor educaționale licențiate; • Lipsa specialiștilor în domeniu. Predarea unor materii de pedagogi nespecialiști; • Competențe digitale sub nivelul mediu al multor cadre didactice • Lipsa protecției parentale a multor elevi a căror părinți sunt plecați peste hotare și interesul scăzut • Lipsa unui mecanism de apărare a cadrului didactic împotriva atacurilor violente din partea elevilor și părinților • Lipsa surselor financiare în alimentarea elevilor ciclului gimnazial.

OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
• Posibili parteneri pentru eficientizarea procesului educațional, atragerea mijloacelor financiare care ar contribui la dezvoltarea în sistemului educațional din raion • APL, agenți economici, părinți, comunități locale și sociale deschise în susținerea dezvoltării învățământului din raion • Instituții abilitate în țară în analiza și elaborarea propunerilor pentru eficientizarea procesului educațional • Instituții abilitate în țară și peste hotare pentru dezvoltarea și consolidarea capacităților și competențelor pentru cadrele didactice și managerii școlari • Posibilitatea îmbunătățirii și modernizării bazei tehnico materiale a instituțiilor de învățământ din raion cu suportul diferitor donatori • Formarea cadrelor didactice în domeniul digital	• Sistemul existent de formare continuă a cadrelor didactice nu totdeauna răspunde necesităților și provocărilor • Politica de salarizare existentă în domeniul educațional, cu influențe negative asupra calității actului educațional • Îmbătrânirea cadrului didactic • Lipsa responsabilității familiei față de procesul educațional • Plecarea profesorilor calificați • Influența politicului asupra sistemului de învățământ • Starea materială, condițiile de lucru și de trai a angajaților • Motivație scăzută a unor primării, agenți economici, ONG-uri, părinți, comunitate în colaborare și parteneriat cu instituțiile educaționale • Reducerea resurselor financiare alocate • Spații educaționale ramase neutilizate (care necesita reparatii) în urma reorganizării instituțiilor. • Imposibilitatea angajării tinerilor specialiști în asigurarea didactică deplină

2.4.4 Cultură, turism, sport

Potențialul turistic

Raionul Leova dispune de un potențial turistic important, dar care din varii motive aproape nu este valorificat în măsura de a crea un sector economic sustenabil.

În raion nu activează nici un agent economic cu activitatea specializată pe turism. În raion activează 3 unități economice cu profil hotelier. Numărul unităților de alimentație publică din raion de asemenea este destul de mic.

Monumentele cu caracter istoric sau arheologic prezente în raion nevalorificate. Astfel „Valul lui Traian”, care își are începutul în or. Leova este bine cunoscut și puțin promovat ca locație turistică. Același lucru se referă și la tumurile prezente în număr mare pe teritoriul raionului, și care nu sunt suficient de explorate și valorificate.

Totodată prezintă o valoare obiectivele naturale din raion care pot fi exploatate ca puncte de atracție turistică pentru potențialii vizitatori ai raionului Leova.

Instituția responsabilă de dezvoltarea turismului în raion este Direcția Cultură Turism Tineret și Sport Leova, APL I și APL II

Potențialul natural

Potențialul turistic natural al raionului Leova este format din resursele naturale ale raionului și anume: pădurile, râurile și iazurile. Pădurile și alte terenuri cu vegetație forestieră ocupă 10037 ha, sau cca. 13,3% din teritoriul raionului. Vîrsta medie a pădurilor plantate este de 32-45 ani. Rîurile cum ar fi

Prut, Sărata, Lăpușna și Tigheci, lacurile, alte bazine acvatice și bălți acoperă o suprafață de 1582 ha sau cca 2% din suprafața raionului.

Sub ocrotirea Statului cu statut de rezervație naturală se află ecosistemul acvatic „Lebăda Albă”, ce cuprinde suprafețe terestre și acvatice, cu aria totală de 30 km. p. acoperite cu vegetație de luncă. Alte zone naturale cu potențial de atracție turistică sunt „Lăpușnița”, „Potcoava”, „Bujor”, „Buzgana”, „Balta Vacii”, și „Pruteț”.

Ca monument al naturii poate fi menționat stejarul secular ocrotit de stat, care poartă numele de „Stejarul lui Pușkin”.

Figura 10. Potențialul turistic

Teritoriul raionului este străbătut de a doua după importanță arteră acvatică a republicii Moldova – râul Prut.

Potențialul antropic al raionului Leova este constituit din edificii istorice, religioase și culturale. Edificiile istorice ale raionului Leova nu sunt numeroase și includ case de locuit din sec. XIX din or. Leova, clădirea fostei sinagogi, unde în prezent activează școala sportivă și alte clădiri istorice. Prezintă interes fostele depozite ale moșierului Maratea, actualmente Centrul tinerului naturalist. Cimitirul evreiesc din or. Leova se află într-o stare nesatisfăcătoare și necesită amenajarea teritoriului.

Edificiile religioase din raionul Leova cuprind bisericile:

- „Sf. Parascheva” din orașul Leova
- „Sf. Nicolae” din satul Tigheci
- „Sf. Voievozi Arhangheli și Gavriil” din satul Tomai
- „Sf. Mucenic Gheorghe” din satul Covurlui
- „Sf. Voievozi Arhangheli Mihail și Gavriil” din satul Borogani
- „Sf. Constantin și Elena” din satul Filipeni
- „Troița Duminicii Mari (sf.Duh)” din satul Colibabovca
- „Sf. Nicolae” din satul Sărățica-Nouă.

Printre edificiile culturale ale raionului Leova pot fi menționate: Muzeul de Istorie și Etnografie din or. Leova, Muzeul satului Tigheci amplasat în localul fostului conac al boierului Buicliu (înc. sec. al XIX-lea), Muzeul de Istorie și Etnografie din satul Tomai, Casa de cultură din satul Borogani.

Monumentul arheologic „Valul lui Traian De Sus” - reprezintă o fortificație din perioada antică care traversează teritoriul R. Moldova de la râul Prut pînă la Nistru, sau de la or. Leova pînă în preajma or. Tighina. Totodată accesul la acest monument este reglat de către indicatorul instalat pe traseul cu sens giratoriu (autogara) și a unei infrastructuri minime de prestare a serviciilor turistice.

În raion mai există și cca 120 de tumuluri, care prezintă monumente arheologice cu un potențial încă neexplorat, dar care de asemenea se află într-o stare nesatisfăcătoare.

În raionul Leova există 29 monumente cu tematica celui de al doilea război mondial, inclusiv:

- Monumente comune a eroilor – 5
- Obeliscuri – 4
- Complexe memoriale – 2
- Monumente – 18

În or. Leova și satele Filipeni și Tomai au fost înălțate monumente consacrate eroilor căzuți în războiul din Afganistan.

Printre alte monumente culturale importante pot fi menționate:

- Basorelieful „Petru și Ion Teodorovici”, în memoria compozitorilor băștinași Petru și Ion Teodorovici
- Basorelieful „Maxim Gorkii”, în memoria scriitorului rus, care a lucrat ca fochist în or. Leova,
- Bustul lui Mihai Eminescu, care a fost sculptat de autorul Nicolaie Nidelco din orașelul largara
- Bustul lui Mihai Viteazul din satul Cazangic, amplasat pe teritoriul gimnaziului omonim din localitate
- Bustul lui Ivan Vazov din satul Colibabovca, în memoria scriitorului bulgar Ivan Vazov
- Monumentul în memoria fondatorilor satului Colibabovca care au contribuit la formarea satului în urmă cu 100 de ani.

Patrimoniul etno-cultural

În raionul Leova își desfășoară activitatea 95 de meșteri populari. Meșterii populari confecționează obiecte de uz casnic și gospodăresc, piese de mobilier și alte lucrări de artizanat. După domeniul de activitate, aceștia pot fi împărțiți în: meșteri în prelucrarea lemnului - 18 persoane, țesături de interior – 8 persoane, broderie artistică – 6 persoane, împletituri din fibre vegetale – 16 persoane; fernerie artistică – 6 persoane; arta dantelei – 13 persoane, iar alți 27 de meșteri populari îmbrățișează alte îndeletniciri. Produsele de artizanat sunt comercializate preponderant pe piața internă la târgurile și expozițiile prilejuite de sfintele sărbători de Paști, Sărbătoarea Națională a Vinului, Hramul satului, etc.

Creația artistică populară

Țesutul este încă o realitate în satul contemporan din raionul Leova. Se țese din rațiuni utilitare, dar și ca o exersare din dorul vremilor de demult. Țeserea pînzeturilor se mai practică în câteva sate, cu precădere în Beștemac cu urzeală de bumbac și băteală de bumbac, bumbac și cînepă, bumbac și lînă, bumbac și mătase.

Pînzeturile sunt țesute în satele raionului Leova în două ițe, foarte rar în trei și patru. Astfel sunt țesute o mai multe tipuri de articole de artizanat cum ar fi: ștergarele cu decor complex, batistele sau năfrâmițe de mînă), batistele de colaci, batistele de nuntă

Covoarele (lăicere și scoarțe) se țes și astăzi de către femeile din satul Filipeni care inovează pe anumite teme predilecte, folosind și combinații proprii de culori. De regulă nu se reiau motivele vechi geometrice și decorul geometrizarant în tonuri sobre, ci se preferă o exuberanță cromatică și tonurile foarte vii, chiar stridente. La aceste covoare decorul este naturalist, aproape fotografic. Măiestria țesătoarelor este foarte apreciată. Covoarele sunt păstrate cu grijă și transmise prin moștenire. Ca podoabe prețioase sunt considerate covoarele țesute special pentru nuntă, al cărui motiv ornamental ilustrează colacii de nuntă (colacul miresei, gemnele, hulubii, buchetul miresei). Pentru țesutul

covoarelor țesătoare folosesc materia primă locală producția obținută în gospodăriile proprii, inclusiv torsul și vopsitul.

Croșetarea artistică în Leova este relativ veche și are ca punct de plecare încheierea cu acul, ulterior cu iglița a părților componente ale cămășii populare, cîț și a bucăților de pînză ce pot constitui împreună astfel de articole de artizanat precum fețele de masă, acoperitori de cap, gulere, ștergare, fețe de pernă, perdele, meleuri, etc.

Croșetatul a evoluat și s-a menținut pînă în prezent datorită faptului că s-au realizat diferite obiecte pentru îmbrăcarea casei, cu o funcție estetică specială. Această îndeletnicire este un domeniu activ în care putem vorbi la prezent de virtuozitate, produsele realizate fiind deosebite sub raport artistic.

Prelucrarea lemnului a avut drept scop încă din timpuri străvechi confecționarea mobilierului țărănesc. În această ordine de idei producerea mobilierului țărănesc a fost practicat masiv pînă în anii '70 ai secolului trecut. Eleganța meselor din Leova și frumusețea colțarelor de bucătărie le-au rezervat un loc bine definit în muzeele de specialitate.

Meșteșugul **împletitului din nuiele** este unul dintre cele mai vechi din lume și se păstrează pînă în prezent în raionul Leova. În această zonă încă au o mare întrebuințare coșurile și coșărcile folosite la culesul strugurilor, fructelor și legumelor, dar și panerile de mărmi variabile și coșulețele cu o toartă. Pentru producerea acestor articole se folosesc în primul rînd nuielele de răchită, tei sau alun. Uneltele folosite în timpul împletirii sunt destul de puține (cosor, suvac) și au un rol strict auxiliar. Totul se bazează pe tehnicile de împletire moștenite din vechime și care nu pot fi înlocuite nici pînă astăzi prin procedee industriale.

În raionul Leova activează o suită de rapsozi populari și ansambluri corale și de dansuri populare. Pot fi menționați interpreții Anastasia Casapu, Vera Butuc, Maria Lisevici, Ansamblul de muzică și dans „Pruteanca”, Colectivul coral „Armonie” și colectivul de dans popular „Alunelul” al Școlii de Arte „Petre și Ion Teodorovici” ansamblul de dans popular de copii „Mugurel” s. Filipeni

În raion se organizează un șir de manifestări culturale, sportive și folclorice, cum ar fi:

- Festivalul regional „Ecoul de la baștină” în memoria compozitorilor băștinași Petru și Ion Teodorovici
- Festivalul regional „La o margine de Prut”
- Festivalul Regional de creație populară „Moștenit-am din bătrîni”
- Festivalul tradițional al obiceiurilor de iarnă „V-am ura, v-am tot ura”
- Festivalul Internațional „Mărțișor”
- Turneul republican la lupta judo în memoria sportivului Nicolae Sobcenco
- Ziua comemorării domnitorului Ștefan cel Mare,
- Sărbătorile Naționale „Ziua Independenței” și „Limba Noastră”
- Ziua națională a vinului, la care sunt invitați și oaspeți de peste hotarele republicii
- Hramurile localităților
- Competiții sportive la volei în memoria sportivului V. Rogojin,
- Turneul republican la fotbal în memoria sportivului Alexandru Taiachin.

Printre diversele obiceiuri tipice pentru locuitorii raionului Leova și care conțin un potențial atractiv pentru turism pot fi menționate obiceiuri inedite respectate și practicate de moldoveni din partea locului cum ar fi cele de ajutor reciproc:

- Claca la construcția casei
- Claca la strînsul roadei (curățatul popușoilor, culesul strugurilor)

- Ajutor la săpatul sau curățatul fântâinii,
- Ajutor la pregătirea zestrei (torsul lînii, țesutul covorului, împletitul), care în tradiția locală se numește șezătoare.

Cele mai apropiate de spiritul moldovenilor sunt sărbătorile de familie: Căsătoria, Sărbătoarea Noului Născut etc. Anume în această categorie de sărbători s-au păstrat cele mai spectaculoase obiceiuri și ritualuri tradiționale: peșitul, logodna, scoaterea miresei din casă (începutul nunții), ducerea nunului acasă și legătoarea - legatul tinerei gospodine (sfârșitul nunții), legate de obiceiul noului născut - botezul pruncului și scaldătoarea, cumătria, mai apoi petrecerea tînărului în armată, etc.

Pe teritoriul raionului Leova au fost proiectate 2 trasee turistice, care au fost introduse în proiectul „Itinerarii cultural - religioase:

1. Traseul turistic: Borogani - Tigheci - Baiuș - Sărata-Nouă – Cazangic
2. Traseul turistic: Leova - Sărata-Răzeși – Tomai.

Traseul turistic: Borogani – Tigheci – Baiuș – Sărata-Nouă – Cazangic

Satul Borogani este unul dintre cele mai mari sate din raion. Printre obiectivele acestui traseu se propune vizita la piatra funerară din preajma căminului cultural din sat, unde sunt înmormîntați membrii familiei Danco, originari din comuna Săliște, județul Sibiu.

În localul căminului cultural al satului se află Muzeul de Istorie și Etnografie, care cuprinde 980 piese de patrimoniu. În muzeu este amplasată „Casa Mare” care dispune de o bogată colecție de obiecte naționale. Anual muzeul este vizitat de cca 1500 de turiști. Muzeul din Borogani colaborează cu muzeul „Astra” din Sibiu, organizînd excursii pe locurile turistice și muzeele din împrejurimile Sibiului. În localitate activează o biserică cu hramul „Sf. Voievozi Arhangheli Mihail și Gavriil” fondată în anul 1990. Pe teritoriul satului se află monumentul în memoria ostașilor căzuți în cel de-al doilea război mondial.

Comuna Tigheci se mărginește cu Codrii Tigheciului unde există un loc numit „Cetățuia Cociulia” care pe timpuri a fost o cetate geto-dacică. Muzeul satului Tigheci este amplasat în localul conacului boierului Buicliu (înc. sec. al XIX-lea). Familia Buicliu este înmormîntată pe teritoriul bisericii, mormintele sunt îngrijite atît de locuitorii satului, cît și de rudele lor stabilite cu traiul în Elveția, SUA, Franța. Muzeul satului are două compartimente și dispune de o bogată colecție de obiecte vechi și de patrimoniu național.

În sat activează biserica cu hramul sf. Nicolae, construită în anul 1990, care dispune de cîteva icoane vechi de origine moldovenească. Pe teritoriul localității se află monumentul în memoria ostașilor căzuți în cel de-al doilea război mondial.

În localitate pe traseul Cantemir-Tigheci-largara se află un obiect de atracție turistică „La moară”

Baiuș. Această localitate se mărginește cu o pădure și cu comuna Hîrtop. În pădurea Hîrtopului a funcționat o tabără pentru copii. Tot în această pădure există mai multe poiene bogate în vegetație și plante, care ar putea prezenta interes pentru turiști și ca popas de odihnă. În fiecare an aici se petrece Festivalul-concurs de creație populară cu participarea colectivelor de artiști amatori din raionul Leova.

Sărata Nouă dispune de o zonă de odihnă „Casa Vînătorului” cu locuri de cazare pentru 10 persoane, loc de servire a mesei, terasă, pavilioane, centru de artizanat (prelucrarea în lemn, a loziei), crescătorie de mistreți și fazani.

Cazangic. satul Cazangic este situat la distanța de 18 km la nord de orașul Leova, la 80 km sud de capitala Republicii Moldova, orașul Chișinău și la 100 km de orașul Cahul. Satul Cazangic se află la 1,5 km de traseul național Chișinău - Cahul. Satul dispune de cca. 16 km de străzi/drumuri, inclusiv

drumuri internaționale - 1,5 km. În componența primăriei Cazangic intră satele Cazangic, Seliște și Frumușica. Din punct de vedere istoric satul Cazangic este atestat în anul 1772, ca o localitate populată preponderent de țărani răzeși, ocupația de bază a cărora era agricultura și în special creșterea animalelor. În anul 1889 a fost construită biserica cu hramul “sf. Arhangeli Mihail și Gavriil”, fiind închisă din 1943 până în 1992, când a fost reparată și redeschisă.

Satul dispune de vestigii foarte vechi, fortificații de proporții mari cunoscute cu numele Troian, denumirea științifică fiind Valul lui Traian de Sus. Această întăritură constă dintr-un șanț și un val de pământ ce întretaie moșia satului de la asfințit spre răsărit.

Traseul turistic: Leova - Sărata-Răzeși – Tomai

Orașul **Leova** este amplasat pe malul Prutului. Leova adăpostește un astfel de monument arheologic precum „Valul lui Traian”, care se întinde pe o lungime de 1450 metri în cadrul orașului și mai departe trece și prin localitățile Filipeni, Cupcui, Seliște, Troian, Sărata – Nouă și Cîmpul Drept. În preajma orașului se află zona „Buzgana” (Lebăda albă) creată în iunie 1998 prin Legea „Privind fondul ariilor naturale protejate de stat”. Aici cresc mai multe plante rare de luncă protejate prin lege.

În oraș există astfel de monumente precum: Monumentul în Memoria Ostașilor căzuți în al doilea Război Mondial, Vladimir Vatlin, Alei a eroilor căzuți pentru Integritate și Independența Țării, sculptura „Petru și Ion Teodorovici”, bustul lui Mihai Eminescu și cel al lui Ștefan cel Mare.

Muzeul de Istorie și Etnografie al orașului Leova cu 2 săli expoziționale dispune de un patrimoniu de cca 10 mii obiecte expuse și este vizitat anual de 7000 turiști.

În raza orașului crește stejar secular, care este ocrotit prin lege ca monument al naturii.

Orașul dispune de 14 locuri de cazare la hotelul „Onorial”. Masa poate fi servită la restaurantele „Miraj”, „Zodiac”, „Relaxy Cafe”, „Yummy Pizza”.

Sărata-Răzeși dispune de zona umedă „Lăpușnița” cu o suprafață de 168 hectare, gestionată de Întreprinderea de Stat pentru silvicultură largara. Aici se mai întâlnesc rațe, gîște sălbatice, lișițe, cocostîrci. În zona de odihnă sunt amplasate colibe pentru adăpost și este acces liber la pescuit.

Tomai. Pe teritoriul satului se află biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” zidită în anul 1895 în stil rusesc. La construcția bisericii au participat meșteri din Italia (Acherman). În documentele vechi se pomenește că o jumătate de biserică era mănăstire. Muzeul satului amplasat în localul primăriei are un patrimoniu de 453 de obiecte și este vizitat anual de cca 2000 de turiști. În centrul satului se află monumentul în memoria ostașilor căzuți în al doilea Război Mondial.

Infrastructura turistică a raionului Leova este destul de limitată și cuprinde 2 unități hoteliere și 9 unități de alimentare publică:

Tabelul 26. Unitățile turistice cu profil hotelier și de alimentație publică

Tipul de unitate	Localitatea	Denumirea unității
Hotel	Leova	„Onorial”
Pensiune	Sărata-Nouă	„Casa vînătorului”
Restaurant	Leova	„Miraj”
Restaurant	Leova	„Prut”
Restaurant	Tomai	„Vintage”
Cafenea-bar	Leova	„Zodiac”
Cafenea-bar	Cazangic	„La cetate”
Cafenea-bar	Leova	„Relaxy Cafe”
Restaurant cu bar	Leova	„Yummy Pizza”
Restaurant	Tomai	„Crystal”
Restaurant	largara	„Prestigiu”

Sursa: Consiliul raional Leova

Capacitatea instituțională se referă la cadrul instituțional descentralizat care se ocupă nemijlocit de dezvoltarea sectorului turistic a raionului.

În contextul necesității aplicării unor politici raționale de dezvoltare și modernizare pe plan local în vederea eficientizării actului de administrare a resurselor turistice, nu există un oficiu de turism care să se ocupe nemijlocit cu acest lucru. Totodată, nu există un local unde s-ar comercializa produse ale meșterilor populari din raion.

Mai mult ca atât, nu se duce o evidență statistică a acestui domeniu, ceea ce nu permite evaluarea potențialului real al turismului din raion.

În prezent raionul Leova nu dispune de un cadru de planificare și promovare a turismului. În acest context menționăm lipsa unei strategii de dezvoltare a turismului raional actualizată.

Totodată, dacă să ne referim la modalitățile de promovare a unui brand turistic, nu există un responsabil în acest sens, iar agenții economici care activează în domeniu o fac de sine stătător. Insuficiența campaniilor promovare și diseminare a informației în domeniul turismului nu permit dezvoltarea accentuată a acestui sector.

Problemele existente în dezvoltarea turismului în raionul Leova

- Promovarea insuficientă a potențialului turistic al raionului Leova
- Accesul dificil la informație și la produsul turistic;
- Lipsa unui organism instituțional specializat, cu atribuții de promovare a turismului local și cu rol integrator al tuturor actorilor interesați;
- Investițiile reduse în domeniul turismului
- Valorificarea insuficientă a potențialului turistic local
- Dezvoltarea slabă a infrastructurii turistice;
- Diversificarea redusă a ofertelor turistice.
- Calificarea joasă a personalului și lipsa cadrelor specializate în domeniul turismului

Potențialul cultural

Infrastructura culturii din raionul Leova este formată din mai multe instituții: 36 biblioteci, 4 muzee, Școala de Arte "Petre și Ion Teodorovici" cu 3 filiale(Sărata Nouă, Sărăteni, Iargara), 29 case și cămine de cultură și 16 colective artistice „model” care include 16 colective folclorice (din ele 4 de copii, fanfara, orchestra de muzică și dans” Pruteanca), Centru de meșteșugărit pentru copii” Lăstărel”, Toate instituțiile culturale sunt în subordinea Direcției Cultură Turism Tineret și Sport - serviciu de stat descentralizat, care se supune metodologic Ministerului Educației, Culturii și Cercetării, iar administrativ - Consiliului Raional Leova (APL de nivelul I și II).

Cele mai atractive monumente din raionul Leova sunt edificiile religioase, în număr de 7, caracterizate printr-o evoluție istorică bogată, cu hramurile: „Sf. Nicolae” din satul Tigheci, „Sf. Voievozi Arhangheli și Gavriil” din satul Tomai, „Sf. Mucenic Gheorghe”, satul Covurlui, „Sf. Voievozi Arhangheli Mihail și Gavriil” din satul Borogani, „Sf. Paraschiva” din orașul Leova, „Sf. Constantin și Elena” din satul Filipeni, „Sf. Nicolae” din Sărățica-Nouă.

În raion sunt înregistrate 4 muzee de istorie și etnografie în: or. Leova, s.Tomai, s. Tigheci, s. Borogani. Din cele patru muzee din raionul Leova 2 necesită reparații, iar 2 muzee sunt în stare arhitecturală satisfăcătoare. În raion nu activează nici-un cinematograf, sunt două case de cultură

care permit difuzarea firmelor de scurt metraj: casele de cultură din localitățile Tomai și Tochile Răducani. În raion activează Școala de Arte "Petre și Ion Teodorovici" (instituție de învățământ extrașcolar de profil) cu 3 filiale – largara, Sărata Nouă, Sărăteni

Tabelul 27. Instituții culturale ale raionului Leova

Nr.	Denumirea	Numărul
1.	Case și cămine de cultură	29
2.	Biblioteci, inclusiv	36
2.1.	Biblioteci pentru copii	7
3.	Muzee	4
4.	Școli de artă	1 cu 3 filiale
5.	Formații cu titlu model	16
7.	Monumente, inclusiv	71
7.1.	Biserici	7

Sursa: Consiliul Raional Leova

Programele de dezvoltare culturală în teritoriu includ organizarea de manifestări culturale și participarea formațiilor artistice din diferite localități la concursurile și festivalurile raionale și naționale. Din aceste puncte de vedere, un aport considerabil îl aduc Casa raională de Cultură și primăriile din raion. Prin urmare, sunt încheiate parteneriate între instituțiile culturale locale Borogani, Cazangic, Filipeni, DCTTS Leova, etc.

Cel mai important festival organizat în raionul Leova este festivalul "Ecoul de la Baștină" în memoria compozitorilor băștinași Petru și Ion Teodorovici. La acest eveniment participă interpreți de muzică ușoară (tineri cu vârsta 15-25 ani din raioanele Leova, Cahul, Cantemir, Cimișlia, Hîncești, regiunea Odesa, r-nul Ismail, Ucraina), acest eveniment de amploare are loc în orașul de baștină a fraților Teodorovici – Leova.

În ultima perioadă, mai multe colective folclorice participă intens la diverse festivaluri, concursuri și emisiuni, dintre cele mai importante sunt:

- Colectivele folclorice „Lino-Leano” și „Moștenitorii” s. Filipeni au participat la Festivalul Strugurelui în or. Cimișlia;
- Colectivul folcloric de copii „Moștenitorii” s. Filipeni a participat la Concursul Republican al cântecului de cătănie în or. Chișinău;
- Colectivul folcloric de copii „Opincuța” a participat la emisiunea televizată „La noi în sat”.

Oameni de vază din domeniul culturii din raionului Leova sunt:

- Frații Valeriu și Iurie Matei, poet și pictor cu renume, băștinași din s. Cazangic,
- Macovei Ion compozitor din s. Sarata-Rezeși,
- Valeriu Cupcea, regizor născut în s. Cupcui,
- poetesa Bragă Teodora din s. Sîrma,
- Gheorghiu Dumitru interpret de muzică populară din s. Filipeni,
- actrița și regizorul la TV Moldova leovencele Margareta și Valentina Nazarchevici,
- Tudor Florența, actriță, băștinașă din s. Filipeni,
- Oistric Petru, actor la teatrul Milano, Italia,
- Nicolau Veaceslav, conducătorul ansamblului de muzică ușoară „Probahus” din Leova,
- actorul teatrului „Luceafărul” Vladimir Sainciuc din or. Leova,
- Crețu Gheorghe, conducătorul orchestrei de muzică populară „Căruța”.

În multe case de cultură din raion, discoteca se organizează în incinta căminului cultural, această activitate este cea mai frecventă, profitabilă și, în același timp, controversată. Astfel de activități se organizează în cadrul a 8 instituții, ca: Beștenac, Tomai, Cupcui, Colibabovca, Tigheci, Sarata-Nouă, Sărățica-Nouă, Cazangic. Tot în 13 instituții culturale se închiriază periodic cu plată, pentru organizarea ceremoniilor locale (nunți, mese de pomenire, botezuri), în sunt: Cneazevca, Colibabovca, Tomai, Beștemac, Frumușica, Tigheci, Sîrma, Sărățica-Veche, Orac, Borogani.

În cadrul raionului se organizează acțiuni artistice publice de către secția cultură și APL, pentru participarea meșterilor populari (croșetă, țesături tradiționale, lucrări artistice din lemn, etc.). Astfel, în raion își desfășoară activitatea - 95 de meșteri populari. După domeniul de activitate, aceștia se împart în: 18 – prelucrarea lemnului; 8 – țesături de interior; 6 – broderie artistică; 16 – împletituri din fibre vegetale; 6 – feronerie artistică; 13 – arta dantelei; 27 – alte meșteșuguri.

Meșterii populari din raion se ciocnesc cu diverse bariere ce împiedică valorificarea activității de meșteșugărit. Astfel pentru promovarea și susținerea activității de creație a meșterilor populari, a fost inițiat proiectul „Arta tradițională – mijloc de dezvoltare economică”, care își propune revigorarea a tot ce este mai valoros în activitatea creativă a meșterilor populari, păstrarea meseriilor practicate, chiar reînvierea celor care nu se mai practică în comunitatea unde există cunoscători. Proiectul a fost inițiat de Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui în colaborare cu Consiliul Județean Vaslui și Consiliile raionale Hîncești și Leova din republica Moldova. Mai multe politici de dezvoltare sunt axate în *Strategia de dezvoltare a culturii în raionul Leova pentru anii 2011-2015*.

Cultura raionului Leova este promovată, de asemenea, prin intermediul rețelei de biblioteci ce cuprinde în structura sa 36 de biblioteci (7 biblioteci pentru copii), dintre care 33 în localitățile rurale, 2 în or. Leova și 2 în or. Iargara, ce pun la dispoziția utilizatorilor sute de mii de volume și antrenează publicul cititor în diferite activități culturale. În anul 2012 rețeaua de biblioteci din raionul Leova a avut un număr de 17 156 mii de utilizatori, cu o frecvență de 165245.

Principalele probleme ale domeniului cultural:

- Lipsa conlucrării dintre agenții economici și APL în promovarea produsului autohton cultural;
- Lipsa paginii web pentru promovarea patrimoniului cultural;
- Insuficiența finanțării din sursele bugetare. Din punctul de vedere al desfășurării activităților culturale, instituțiile de resort din raionul Leova întâmpină o problemă extrem de bine cunoscută și popularizată: subfinanțarea. Lipsa fondurilor face imposibilă desfășurarea unor evenimente de amploare și demotivează personalul instituțiilor de cultură.
- Oamenii de creație nu beneficiază de scutiri fiscale cât și de un sistem de asistență socială.
- Din numărul total de 65 de edificii culturale în raion necesită reparații 26
- Instituțiile bibliotecare și muzeele nu dispun de mijloace financiare pentru dotarea cu sistemă de încălzire și echipament necesar. Astfel, 32 biblioteci și muzeul de istorie și etnografie Leova se încălzesc în perioada rece a anului, 31 din ele dispun de echipamentul necesar, în ce privește condițiile de activitate, din 29 casele și căminele culturale se încălzesc în perioada rece doar 19.

Sport și tineret

În raionul Leova, conform datelor prezentate de către BNS, se atestază 74 de edificii sportive, inclusiv 24 de săli sportive (9x18 și mai mari), un bazin de înot (nefuncțional), 48 de construcții sportive de plan și un stadion orașenesc cu capacitate a peste 500 de locuri pentru spectatori. Aceste edificii reprezintă 1,71% din totalul pe republică și sunt administrate de către APL de nivelul I și II. Starea acestora este relativ satisfăcătoare.

Evoluția în dinamică a edificiilor sportive indică faptul că în perioada anilor 2009-2018 numărul de săli sportive este în creștere. Prin urmare în anii 2009-2018 numărul de terenuri sportive a crescut cu 2 unități, iar a sălilor sportive cu o unitate.

Tabelul 28. Evoluția numărului de edificii sportive în raionul Leova

Nr.	Tipuri	2009	2010	2011	2012	2016	2018
1.	Stadioane cu tribune pentru 500 locuri și peste	1	1	1	1	1	1
2.	Construcții sportive de plan (terenuri și câmpuri)	46	48	49	49	48	48
3.	Sali sportive	23	24	24	24	24	24
4.	Bazine de înot	1	1	1	1	1	1

Sursa: Consiliul raional Leova

În raionul Leova funcționează o școală sportivă, unde activează 9 cadre didactice, secțiile sportive din această instituție, sunt: gimnastica de trambulină – 40 participanți, secția sambo-30 participanți, secția judo - 62 participanți, lupta liberă - 48 participanți. Totodată activează echipele de fotbal: Divizia „A”- 24 sportivi, Divizia „C”- 40 sportivi, echipa de fotbal Tomai - 16 sportivi. În Campionatul Republican participă echipa „Prut” Leova Divizia „B”- 25 jucători și echipa de baschet „Leovenii” – 20 jucători. În raion activează clubul sportiv de profil JIU-JITSU „Se-An-Do”, în această instituție se antrenează 30 de sportivi.

Activități sportive

Cele mai importante activități sportive organizate în raionul Leova sunt:

- Gala Laureatilor. Turneul republican la lupta judo în cinstea sportivului și antrenorului Bucicov Peotr.
- Competiții sportive la volei în memoria sportivului „V. Ragojin”
- Turneul republican la fotbal în memoria sportivului: „Alexandru Taiachin”
- Turneul regional „Guguta,,
- Turneul raional „V.Ragojin,,
- Campionate raionale la Volei , Mini-fotbal, Lupte libere, Trântă, Tenis de masa, Șah, Dame, Fotbal, Baschet.
- Cupa Președintelui la Mini-fotbal.
- Participarea la Campionate republicane la lupte Judo, Sambo.
- Participarea la Campionate Republicane la lupte libere.

În afară de organizarea și desfășurarea acestor activități în fiecare an au loc diverse întruniri, seminare, ședințe, vizite de lucru cu specialiștii în domeniu.

În perioadă anilor 2017 – 2020 sportivii din r. Leova au participat la campionate Raionale, zonale și Republicane, înregistrând și anumite succese:

- Clubul de fotbal „Prut” din r. Leova) participă în divizia valorică B a campionatului republican. În anul 2017 a obținut locul – 5; în 2018 locul – 3, în 2020 - locul 2.
- Clubul de fotbal „Rapid”(s. Ceadâr), s-a plasat pe locul V, la meciuri - zona sud.
- Clubul de fotbal „Olimpia”(s.Colibabovca), în anul 2018 , la Turneul Regional U – 11 „Marțișor” a ocupat locul – I , iar la campionatul republican U-16 (feminin), locul – III. În anul 2019 la Turneul Internațional (Moldova, Ucraina , Bulgaria) s-au plasat pe L-I.

- Echipa (Leova) la Judo , în perioada 2017 - 2020 au participat la 6 campionate republicane la Judo și Sambo.
- Echipa din Leova la lupte libere, în perioada 2017 – 2020 a participat la 8 campionate republicane și 2 Internaționale. În anul 2018 la Cupa Europei Diaconu Vasilie a ocupat locul II, și Irina Rângaci locul IV. În anul 2020 - Irina Rângaci ocupă Locul – III la Campionatu Europei, locul – III la Campionatul Lumei. În anul 2021 – Medalie de aur la Campionatu Europei (Seniori)

Activități de tineret

În cadrul Centrului de Tineret Leova care se află în or.Leova pe parcursul anilor 2017 – 2020 s-au implementat mai multe proiecte și activități destinate tinerilor:

- La începutul anului 2017, un grup de tineri au aplicat la un mini grant pentru crearea portalului de știri www.leova.org, care a devenit o sursă rapidă și informare. Portalul este la auto finanțare și administrat de mai mulți tineri voluntari. Finanțarea portalului este pînă în 2022, dar cu posibilitatea de a fi prelungit.
- În 2017, Consiliul Raional Leova a semnat un acord de parteneriat cu Minsiterul Educației, Culturii și Cercetării valabil pînă în anul 2022, pentru un suport din mai multe domenii pentru Centrul de Tineret Leova. În primul an a fost donate tehnică de calcul, mobilier etc ceea ce ne-a permis să creăm noi spații pentru activități de tineret. Pe parcursul anilor centrul a mai primit încă diferite donații necesare activității centrului și proiecte.
- În 2019, Centrul de Tineret Leova a aplicat la mai multe proiecte importante, în cadrul căreia au fost implimentate mai multe servicii noi la centru: outreach, animarea timpului liber.
- În 2020, Centrul de Tineret Leova a aplicat la proiectul YouCreate, unde în colaborare cu Liceul Teoretic "Mihai Eminescu" or.Leova au implimentat un proiect de 19.000 lei.
- Pe parcursul anului 2020 au fost semnate mai multe acorduri, unde tinerii voluntari si personalul Centrului de Tineret Leova vor beneficia de mai multe instruiiri din diferite domenii.
- În perioada anilor 2019-2020 Centrul de Tineret Leova a implimentat un șir de instruiiri pentru tinerii din r.Leova din domeniile: voluntariat, Fake news, Securitatea online, Mass media etc, unde un număr de peste 800 de tineri au beneficiat de aceste instruiiri, care vor continua în continuare.

Nevoi identificate în raion privind domeniul tineretului și sportului sunt:

- Alocații insuficiente din partea APL I pentru întreținerea (crearea condițiilor decente de activitate în perioada rece a anului)/dotarea/ renovarea instituțiilor culturale, inclusiv pentru achiziție de carte
- Lipsa unui mijloc de transport la Direcția Cultură, Tineret și Sport
- Insuficiența cadrelor de specialitate în instituțiile de cultură, în cadrul Centrului de Tineret și în cadrul direcției
- Necesitatea angajării unui specialist în domeniul tineret în fiecare primărie
- Este nevoie - de finanțarea sportivilor, care reprezintă Raionul Leova la campionatele Republicane si Internaționale
- Este nevoie de persoană responsabilă de Sport, în fiecare primărie din raionul Leova
- Acces pe terenurile sportive persoanelor (vârsta 18 ani în sus) în toate satele raionului.

Analiza SWOT

PUNCTE FORTE	PUNCTE SLABE
• Existența unui patrimoniu cultural bogat; • Contribuirea populației locale la – dezvoltarea și promovarea tradițiilor și obiceiurilor specifice raionului Leova • Existența tradițiilor populare; • Existența potențialului uman în domeniul culturii – factor esențial de dezvoltare a sectorului cultural și de producere a brandului regional (meșteri emerțiți, ansambluri folclorice, etc.) • Diversificarea genurilor de activitate în toate instituțiile de cultură din raion; • Descoperirea și promovarea talentelor noi, conservarea și promovarea tradițiilor și obiceiurilor naționale; • Interes sporit din partea societății față de domeniu cultură • Dotare suficientă a bibliotecilor publice locale cu echipament tehnic; • Evoluția pozitivă a fondului de carte • Existența tradițiilor și sărbătorilor sportive; • Rezultate remarcabile în sport (locul I pe republică la trîntă); • Existența unui stadion sportiv; • Existența potențialului uman în domeniul sportului • Existența unui număr variat de obiecte de destinație turistică • Existența unui potențial și tradiții etno folclorice care poate fi valorificat în cadrul diferitor trasee turistice • Diversitatea florei și faunei	• Inexistența unor parteneriate cu organizații neguvernamentale din zonă • Insuficienta valorificare și dezvoltare a potențialului turistic a raionului • Insuficienta valorificare și dezvoltare a potențialului istoric al raionului • Insuficienta resurselor umane, materiale și financiare în domeniu • Lipsa fondurilor locale pentru dezvoltarea sectorului cultural (starea avansată de degradare a unor case și căminele culturale) • Condițiile insuficiente pentru activitate în unele instituții de cultură din raion • Dotare insuficientă pentru case/cămine culturale cu echipament tehnic • Număr redus de proiecte culturale inițiate • Gradul și nivelul insuficient de pregătire pentru aplicarea și implementarea proiectelor • Insuficientă dotare a colectivelor folclorice cu vestimentație populară specifică portului autohton • Insuficiența resurselor financiare pentru acoperirea necesităților instituțiilor de cultură din raion • Promovarea insuficientă a obiectivelor turistice (inexistența unui centru de informație turistică, lipsa materialelor promoționale) • Fluctuația mare a forței de muncă din activitatea culturală, cu impact defavorabil asupra calității serviciilor • Slaba amenajare și insuficienta promovare a obiectivelor istorice, culturale etc.; • Puterea financiară redusă a instituțiilor de cultură, cu impact asupra volumului activității desfășurate • Slaba implicare și ineficienta cointerese a societății civile, a partenerilor privați din raion în producerea, consumul și promovarea tradițiilor culturale locale • Lipsa unor măsuri de sprijinire a meșterilor populari și tinerilor creatori (fonduri pentru turnee, producție, spații de expunere, ateliere de creație sau repetiție, resurse pentru documentare etc.).

	• Lipsa specialiștilor în domeniu; • Lipsa bazei tehnico-materiale asupra dezvoltării sportului din raion; • Slaba dezvoltare a infrastructurii sportive în mediul rural • Lipsa unui parteneriat de colaborare public-privat în domeniul sportului; • Infrastructură slab dezvoltată ce ține de domeniul sportului de agreement • Lipsa de inițiativă /motivare din partea populației • Lipsa unei strategii de dezvoltare a turismului în raion, inclusiv a marketingului turistic • Număr relativ mic de agenți economici activi în domeniul turismului • Lipsa unui sistem de informare – orientare a turiștilor pe trasee locale • Diversificarea insuficientă a ofertei meșteșugărești și a oportunităților de comercializare a acestora • Lipsa infrastructurii de deservire și agreement turistic • Lipsa materialelor publicitare cu caracter turistic • Lipsa specialistului responsabil de sectorul turismului din cadrul DCTTS și APL II
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
• Acces la fonduri externe și granturi • Stimularea creației populare și revigorarea meșteșugurilor tradiționale • Atragerea cadrelor cu studii în domeniu; • Programe de susținere (alocări din bugetul de stat) • Organizarea unor seminare de instruire a specialiștilor din domeniul cultural pentru promovarea și păstrarea culturii naționale • Creșterea numărului de parteneriate internaționale (localități înfrățite, parteneriate instituționale etc.), având ca rezultat dinamizarea și diversificarea manifestărilor culturale – artistice • Disponibilitatea autorităților publice locale pentru realizarea de proiecte în vederea atragerii de fonduri pentru segmentul cultural-artistic • Posibilitatea de a aplica cereri de proiecte sociale (acces la fonduri externe și granturi);	• Îmbătrânirea cadrelor în cadrul instituțiilor culturale, în mediul rural al raionului • Dispariția meșterilor populari pe fondul îmbătrânirii populației • Migrarea cadrelor din instituțiile de cultură ; • Migrarea persoanelor talentate (artiști, meșteri, etc.) spre alte raioane sau peste hotarele țării • Scaderea volumului investițiilor în cultura, având ca urmare degradarea spațiilor și clădirilor cu destinație culturală • Scaderea calitatii producțiilor culturale-artistice ca urmare a funcționării în sedii neadecvate a unor instituții de cultură • Migrarea tinerilor și sportivilor profesioniști spre alte raioane sau peste hotarele țării; • Interesul scăzut al populației față de sport; • Înrăutățirea situației sociale a populației. • Bugetul raional pentru dezvoltarea turismului foarte limitat

• Posibilități de creare a parteneriatelor naționale și internaționale (publice-private); • Atragerea tinerilor în domeniu; • Programe naționale de susținere. • Existența resurselor naturale pentru dezvoltarea meșteșugăritului popular • Posibilitatea includerii obiectivelor turistice și a unităților de deservire turistică în programul traseelor turistice regionale, naționale și internaționale • Repararea drumurilor și porțiunilor de drum naționale conexe cu raionul Leova • Susținerea de către donatorii externi a proiectelor de conservare a patrimoniului turistic • Aplicarea la programele transfrontaliere în domeniul turismului • Elaborarea și implementarea strategiei de dezvoltare a turismului • Diversificarea instrumentelor de informare și promovare turistică	• Nu există personal instruit în domeniul acordării serviciilor turistice • Accesul limitat al localităților la infrastructura tehnico edilitară • Multe obiecte turistice au fost privatizate și nu sunt valorificate de către agenții economici

2.5. Infrastructura de utilități

Fondul locativ și asigurarea cu utilități publice

Suprafața totală a fondului locativ la 01.01.2020 a constituit 1 278 500 m², inclusiv în blocuri cu apartamente 135 018 m², în case particulare 1 143 482 m².

Numărul total de case (locuințe) este de 19 748, inclusiv apartamente în case cu multe apartamente 2580. Numărul caselor (apartamentelor) proprietate privată 18 004.

În raion, grație mai multor proiecte de dezvoltare, crește accesul gospodăriilor la rețeaua de apeduct. Astfel, în prezent, cca. 1/3 din gospodării au acces la sisteme centralizate de apă.

Totuși, rămâne o problemă construcția și asigurarea cu acces la sistemul de canalizare, deoarece numai orașul Leova dispune de rețea centralizată de canalizare. Lungimea totală a rețelelor de canalizare este de 15 km. Ponderea locuințelor conectate la rețeaua centrală de canalizare (2196) este de 49,9%, numărul acestora majorându-se cu 2,9% în ultimii 5 ani.

Probleme care persistă în asigurarea cu canalizare a orașului:

- Starea avariata a digului de protecție al stației de pompare treapta I, care necesită restabilirea completă.
- Starea precară a stațiilor de epurare a apei, utilaj uzat.
- Posibilități reduse de conectare la sistemul de canalizare a locuințelor neconectate din sectorul de case individuale.
- Surse financiare neidentificate pentru renovarea și întreținerea întregului sistem de alimentare cu apă potabilă a populației (circa 40% din tot sistemul).

Restul localităților au sisteme rudimentare de canalizare, care nu asigură confortul necesar cetățenilor.

Sistemul de canalizare pluvială în oraș are o lungime de cca 13,6 km și se extinde pe 12 străzi. Experiența orașului, în caz de ploi torențiale a demonstrat că sistemul actual nu este suficient pentru a evita inundarea părții de jos a orașului. Astfel, este necesară reconstrucția digului canalului de centură împotriva viiturilor în parte de nord a orașului. Acest lucru se impune a fi efectuat, paralel cu extinderea canalizării pluviale pe alte străzi, cu scopul de a direcționa toată cantitatea de apă în caz de viituri ca să nu afecteze infrastructura orașului, dar să fie îndreptată spre lacurile de acumulare, ori canale de evacuare. În celelalte localități din raion, acest sistem nu este funcțional sau în genere nu există.

Totodată este destul de redus accesul gospodăriilor la sisteme de asigurare cu gaze naturale (numai o treime). Reteaua de asigurare cu gaze naturale este deservită de S.R.L. „Cimișlia Gaz” care în anul 2020 a avut contracte 6188 de beneficiari.

Prețul gazelor naturale este de 4,298 lei (4,64 cu TVA).

Este în creștere numărul locuințelor avariate, din cauza depopulării localităților – în 2015-2019, numărul acestora s-a dublat: de la 99 la 189. În același timp, ritmul de construcție și dare în exploatare a caselor de locuit este foarte mic (10-22 de case noi pe an).

Tabelul 29 Dinamica numărului de locuințe conectate la diferite utilități publice

Nr.	Servicii edilitare	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1	Conectate la rețeaua de apeduct		5 884	5 990	6 322	6 499	
2	Conectate la rețeaua de canalizare		2 070	2 070	2 070	2196	
3	Conectate la rețeaua cu gaze naturale					6188	6188
4	Conectate la rețeaua electrică						19748
	<i>Locuințe șubrede și avariate</i>	99	142	172	178	189	
	<i>Nr. caselor noi date în exploatare</i>	10	9	15	24	22	

Sursa: Consiliul raional Leova

Sectorul de transport și drumuri

În raionul Leova sunt dezvoltate preponderent rețelele de transportul auto și feroviar.

Transportului auto îi revine cea mai mare parte a traficului de mărfuri și persoane. Serviciile de transport auto sunt prestate de SRL „Gările auto moderne”, filiala orașului Leova, dar și de agenți economici privați. Gara auto a orașului Leova prestează servicii de transport local, care asigură legătura între satele și comunele raionului; național, care leagă Leova de orașele Chișinău, Cahul, Cantemir, Hâncești; și internațional, care face legătura cu orașele Galați și București.

Serviciile de transport feroviar sunt prestate de Î.S. „Calea Ferată din Moldova” stația feroviară din orașul largara.

Serviciile de transport public local sunt prestate de maxi-taxiurile agenților economici privați din raionul Leova.

Starea drumurilor publice din raionul Leova este, în special a celor din zonele rurale, este nesatisfăcătoare. Fapt ce reduce semnificative atractivitatea turistică a raionului.

Astfel calitatea slabă a drumurilor, lipsa căilor de acces și a parcărilor amenajate descurajează potențiali turiști-vizitatori ai raionului Leova.

Toate aceste obiecte de infrastructură necesită reparație capitală și o reamenajare consistentă.

Comunicații

Raionul Leova este acoperit de serviciile de telefonie fixă și mobilă, inclusiv conexiune Internet a tuturor operatorilor de rețea: Orange, Moldcell, Moldtelecom, StarNet.

Tabelul 30 Servicii informaționale și de telecomunicații

Tipul	Operatorul	Calitatea (de la 1 la 7)*	Nr.estimativ al beneficiarilor	Costul mediu lunar
Telefonia mobilă	Orange,	5	5162 total	170 lei
	Moldcell,	6		250 lei
	StarNet	6		210 lei
	Unite	6		154 lei
Internet mobil	Orange,	5	5162	170 lei
	Moldcell,	5		250 lei
	StarNet	6		210 lei
	Unite	6		154 lei
Internet Wi-Fi	Orange,	6	5162	170 lei
	Moldcell,	6		250 lei
	StarNet	7		210 lei
	Unite	6		154 lei

* 1 – extrem de proastă, 2 – foarte proastă, 3 – proastă, 4 – medie, 5 – bună, 6 – foarte bună, 7 – perfectă

Notă: Informație privind prețurile preluată de pe site-urile oficiale ale operatorilor

Raionul dispune de mijloace mass-media locale: portalul de știri www.leova.org, pagini ale primăriilor web și pe rețele de socializare.

În teritoriu sunt accesibile mijloace mass-media regională, presa națională, posturi radio regionale și naționale, posturi TV regionale și cu acoperire națională. Ziare: „Gazeta de Sud”, „Adevărul”, „Ziarul de Gardă”, „Gazeta de Chișinău”, „Gazeta Satelor”, „ECONOMIST”, „Apropo magazin”. Reviste: Contabilitate și audit, Monitorul Oficial, „Natura”, „Business Class”, „Profit”/„Bănci și Finanțe”, „VIP Magazin”, „Sănătate”.

În raionul Leova sunt recepționate 4 posturi de radio: Radio Plai (89,4 MHz), Hit FM (89,9 MHz), Publika FM (92,1 MHz) Radio Moldova Actualități (106,8 MHz).

Televiziune digitală: Moldtelecom (abonamente Premier- 133 canale, Univers - 186 canale, Simplu - 95 canale, Smart TV- 133 canale), StarNet (3 tipuri de abonamente cu peste 200 canale și 82 canale HD).

Eficiență energetică

În raion sunt realizate mai multe proiecte de eficiență energetică, prin diferite parteneriate.

Totuși este necesar:

- Extinderea rețelelor electrice de iluminat public în localitățile raionului
- Aplicarea sistemelor regenerabile și eficiente energetic în domeniul iluminării publice
- Iluminarea stradală fotovoltaică a localităților rurale din raionul Leova
- Iluminarea stradală fotovoltaică a suburbiilor or. Leova și clădirilor publice (spital, grădinițe, școli)
- Instalarea panourilor fotovoltaice pentru localitățile rurale și urbane (spital, centre de sănătate, grădinițe, școli)
- Proiectarea și construcția parcului fotovoltaic de 10 MW cu suprafața de 15 ha pe teritoriul fostei unități militare de radiolocație. La moment acest teren aparține Ministerului Justiției și nu este gestionat în mod eficient. Scoaterea or. Leova din circuitul energetic național. Comercializarea surplusului de energie către rețeaua națională de energie electrică.

Servicii de gestionare a deșeurilor

Deșeurile de nivel local reprezintă deșeurile provenite din gospodării și în urma activităților comerciale, industriale și administrative. În general, aici se includ: deșeurile menajere generate în gospodării; deșeurile similare celor menajere generate în urma activităților comerciale, industriale și administrative; deșeuri verzi provenite în urma îngrijirii parcurilor și grădinilor; deșeuri stradale provenite la curățarea străzilor; deșeuri provenite din piețe; deșeuri voluminoase (ex. mobilă, deșeurilor de reparații, etc.). Deșeurile mai includ, de asemenea, următoarele fluxuri speciale de deșeuri: deșeuri menajere periculoase (ex. pesticide); deșeuri de echipamente electrice și electronice; deșeuri de baterii și acumulatori.

Alte deșeuri care se generează în cantități mari în gospodării sunt deșeurile provenite din activitățile agricole, precum gunoi de grajd și resturi vegetale ale culturilor agricole

Colectarea, procesarea, transportul și eliminarea deșeurilor, adică managementul deșeurilor reprezintă un aspect important atât pentru sănătatea publică, cât și pentru aspectul estetic și protecția mediului ambiant. În contextul aspirațiilor europene ale Republicii Moldova, unele obiective de bază ale politicii actuale privind deșeurile ale UE ce constau în prevenirea generării deșeurilor și în promovarea reutilizării, reciclării și recuperării din perspectiva de protecție a mediului pot fi preluate la nivel național și local.

În raionul Leova activează sunt 25 de unități administrativ-teritoriale, în componența cărora sunt 40 de localități, din care 2 urbane și 38 rural. Deșeurile municipale generate în localitățile raionului sunt stocate la 35 depozite gestionate de primării, cu suprafața totală de 17,3 ha. Din ele, 31 sunt autorizate de către APL în baza Deciziei Consiliului Local și procesului-verbal de selectare a terenului, coordonat cu organele respective, iar pentru 4 nu sunt elaborate astfel de documente, pentru că în localitățile respective aceste poligoane sunt mici și la care se acumulează o cantitate neînsemnată de deșeuri.

Compactarea și înhumarea deșeurilor se efectuează regulat după necesitate. Conform Strategiei de gestionare a deșeurilor în Republica Moldova pentru anii 2013-2027, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr.248 din 10.04.2013 pentru proiectarea și construirea a noi depozite, stații de transfer, stații de sortare, s-a selectat un sector de teren cu suprafața de 2,0 ha pentru stație de transfer în hotarele primăriei largara, care a rămas la stadiul de selectare prealabilă.

Pe teritoriul raionului funcționează 2 întreprinderi municipale de gestionare a deșeurilor (în or. Leova și or. largara) și servicii de salubritate pe lângă 8 primării rurale.

- În or. Leova, ÎM „Salubr-Leova” este implicată în colectarea selectivă a deșeurilor reciclabile, evacuarea și transportarea deșeurilor la depozitul de deșeuri municipale. Pentru colectarea deșeurilor în oraș funcționează 17 platforme la blocurile multietajate, dar pentru colectarea direct a deșeurilor de la gospodăriile particulare au fost distribuite 1460 de pubele care au un volum de 120 litri, fiind scoase la poartă pentru evacuarea deșeurilor după graficul de lucru stabilit.
- În or. largara funcționează ÎM „Servicii Salubritate” care se ocupă de colectarea și transportarea deșeurilor din localitate la depozitul de deșeuri municipale a localității.
- Servicii de salubritate funcționează în localitățile Cazangic, Cneazevca, Colibabovca, Filipeni, Sarata-Nouă, Sărăteni, Tigheci, Tomai unde primăriile mențin funcționarea unui mijloc de transport cu remorcă pentru evacuarea organizată a deșeurilor. În celelalte primării evacuarea deșeurilor se efectuează individual de către locatari.

Analiza SWOT

PUNCTE FORTE	PUNCTE SLABE
• Proiecte de apă implementate localități • Existența serviciilor de salubritate în orașe și unele localități rurale • Existența unui sistem aproape integrat de management a deșeurilor într-o singură localitate din raionul Leova • Realizarea activităților de educație ecologică cu populația • Realizarea de proiecte și inițiative privind salubritatea localităților • Dezvoltarea proiectelor de asigurare cu apă a localităților • Existența sistemelor de telecomunicații diversificate	• Lipsa sistemului de canalizare în majoritatea localităților raionului • Lipsa iluminatului stradal în localitățile rurale • Starea dezastruoasă a drumurilor • Lipsa unui sistem integrat de salubritate a întregului raion • Insuficiența panourilor de informare cu privire la cultura ecologică • Funcționalitatea limitată a programului de sortare a deșeurilor • Lipsa unei infrastructuri tehnice moderne de gestionare a deșeurilor • Acoperire redusă cu sisteme de canalizare și gazificare.
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
• Oportunitate de dezvoltare a serviciilor de comunale prin regionalizarea localităților raionului • Dezvoltarea formelor de cooperare inter comunitare • Aplicarea la proiecte privind dezvoltarea sistemului public de utilități	• Tendința crescută de evacuare a deșeurilor • Existența unui număr insuficient de gunoști autorizate • Cultura ecologică a populației este redusă; • Sistarea finanțărilor pentru dezvoltarea infrastructurii de utilități publice.

2.6. Starea mediului

Republica Moldova este extrem de vulnerabilă la schimbarea climei. Conform celei de-a Patra Comunicări Naționale a Republicii Moldova către Convenția-cadru a Organizației Națiunilor Unite cu privire la schimbarea climei (2014-2017) și Raportului Național de Dezvoltare Umană 2015/2016, se prevede că în viitor impactul schimbărilor climatice asupra diferitor aspecte economice, sociale și de mediu se va intensifica.

Calamitățile naturale asociate cu schimbarea climei, precum seceta, inundațiile, grindina și altele au devenit mai frecvente în ultimul timp, provocând pagube estimate la costuri socio-economice din ce în ce mai mari.

Fenomenul schimbărilor climatice este recunoscut ca fapt de importanță națională, de aceea a fost adoptată *Strategia de adaptare a Republicii Moldova la schimbarea climei* care reprezintă un document-cadru național, menit să asigure ca dezvoltarea socială și economică a Republicii Moldova să devină reziliență către impactul schimbărilor climatice de viitor.

Totodată, Strategia susține realizarea obiectivelor globale de mediu, stabilite de către Convenția-cadru a Organizației Națiunilor Unite cu privire la schimbarea climei (CONUSC) la care Republica Moldova este Parte.

ADAPTAREA RAIONULUI LEOVA LA SCHIMBĂRILE CLIMATICE ȘI RISCURILE DE MEDIU. CADRUL CLIMATIC NARATIV AL RAIONULUI LEOVA

Problematika abordării variabilității climatice și a schimbărilor climatice este destul de actuală, prin faptul, că limitele de variație a multor parametri climatici s-au schimbat esențial față de secolul trecut și vor continua să se schimbe, procesul fiind în plină derulare și până când, nu se întrevide o posibilă

stopare sau încetinire. Principala modificare climatică la nivel planetar este procesul de încălzire globală, din care decurg o multitudine de aspecte ale schimbărilor climatice la nivel național și local. Din perspectiva adaptării, este important să se evalueze schimbările posibile la nivel național și local, în viitorii ani apropiați. Cercetările demonstrează, că chiar și cel mai moderat scenariu climatic RCP 4.5 (fig. 1), în plan național, proiectează un fond termic ridicat, de care incontestabil este necesar să se țină cont la efectuarea măsurilor adecvate de adaptare către noile condiții climatice.

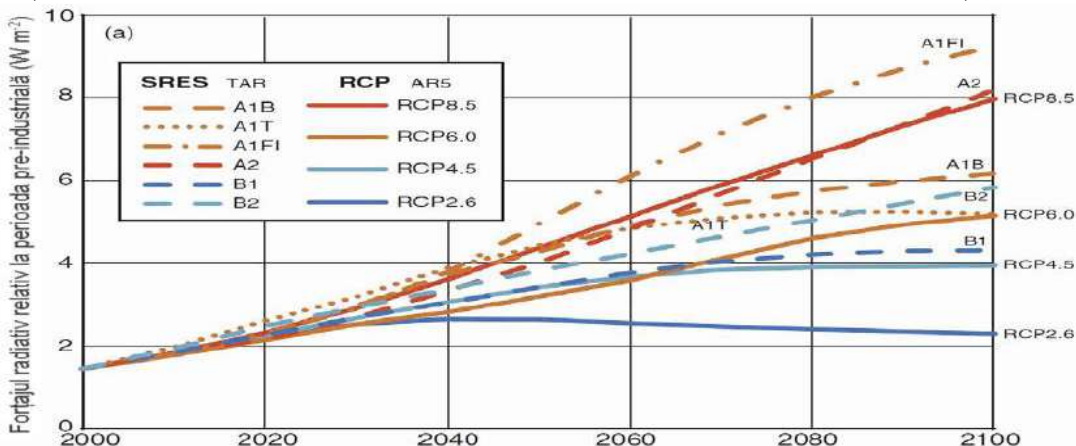
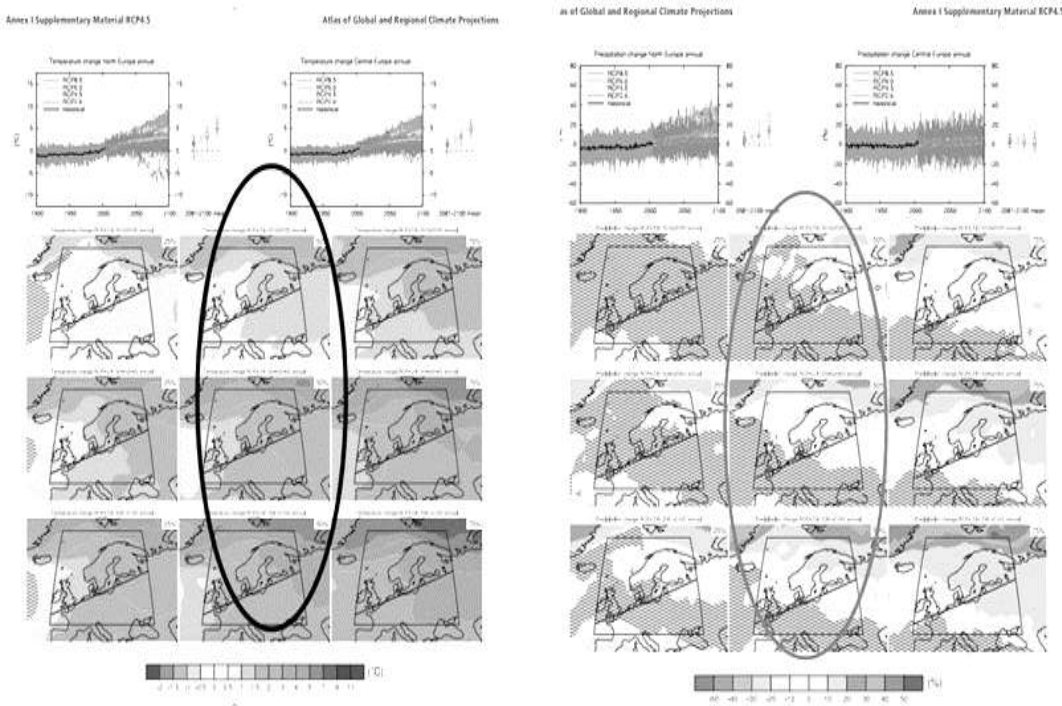

Fig.1. Forțajul radiativ (Wm^{-2}) proiectat pentru secolul XXI, din scenariile SRES și RCP

Toate scenariile climatice elaborate în cadrul Atlasului Scenariilor Climatice Globale și Regionale au perioada de referință, 1986-2005 (fig.2.). Deci, conform scenariului climatic RCP 4.5, în limitele Republicii Moldova, către anii 2016-2035 se proiectează o majorare a temperaturii medii anuale cu aproximativ 1,5...2,0°C, ceea ce ar însemna că sudul și sud-estul țării ar putea însuma valoarea de 12,5°C.

Regional climate projections

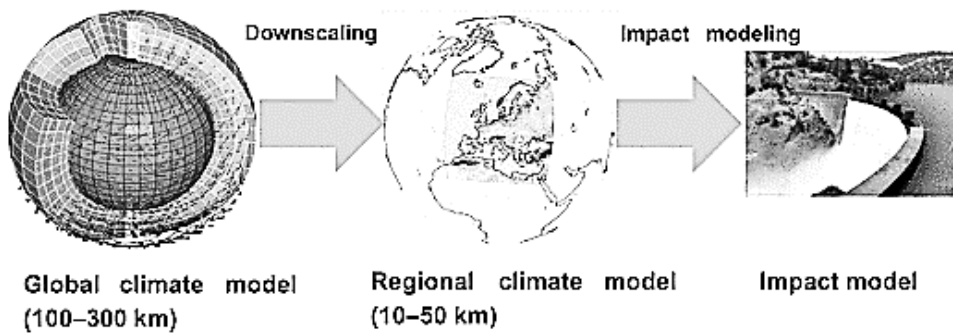

Fig.2. Scenariul climatic regional RCP 4.5, privind temperatura medie anuală și cantitatea anuală de precipitații

Cu regret constatăm faptul, că până la latitudinea Chișinău circa 5 ani de-a rândul (2015, 2016, 2017, 2018, 2019) temperatura medie anuală deja a constituit 12,0°C, ceea ce încă odată confirmă ipoteza că ne aflăm în pragul unor schimbări climatice substanțiale.

În limitele raionului Leova pentru viitorii ani apropiați (2016-2035), cu același scenariu climatic (RCP 4.5), se proiectează o majorare cu 2°C a temperaturii medii anuale și aceasta va constitui în teritoriu 12,4...12,5 °C (fig.3b), față de 9,7...10,5°C, valori înregistrate în perioada de referință (fig.3a). Hărțile obținute demonstrează, că condițiile orografice redistribuie regimul termic. Astfel, formele de depresionare de relief și văile râurilor vor înregistra cele mai înalte valori termice (12,5 °C), în timp ce pe cumpenele de apă temperatura medie anuală va constitui 11,9 °C. Luând în considerație faptul că limita de 12,0 °C este atinsă în ultimii ani până la latitudinea mun. Chișinău, putem afirma că acest fond termic actualmente probabil poate fi atins în formele de depresionare de relief. Această diferențiere spațială observată în cadrul regimului termic va contribui la schimbarea resurselor de căldură cu variabilități spațiale, în dependență de orografia teritoriului.

a

b

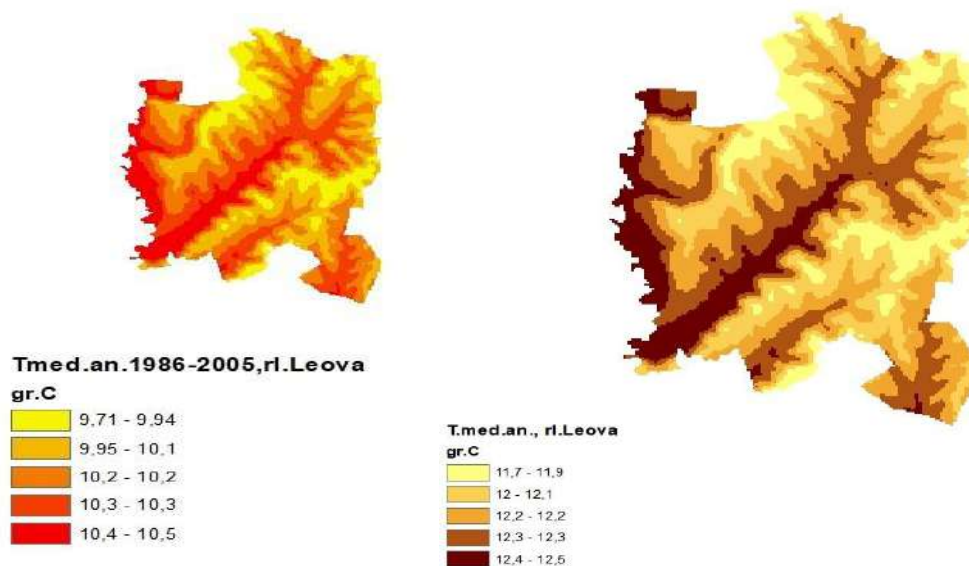

Fig.3. Scenariul climatic RCP 4.5 elaborat pentru temperatura medie anuală (rl. Leova)

Marcarea resurselor de căldură o pot constitui valorile termice diurne trecute prin +5C, când plantațiile multianuale își reîncep vegetația.

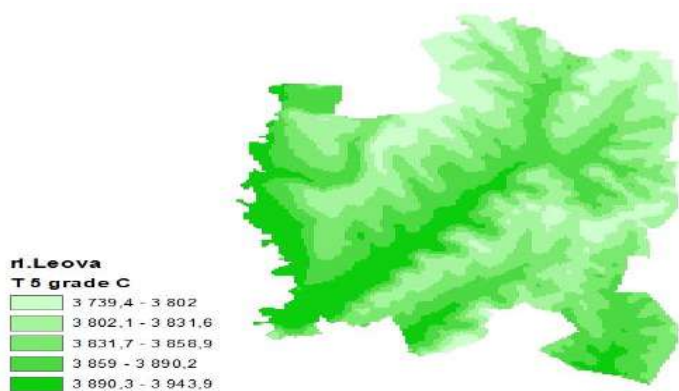

Fig.4. Repartiția resurselor de căldură exprimate prin suma temperaturilor diurne peste 5°C (1961-2019), r.l. Leova

În formele de depresionare de relief pe teritoriul raionului Leova resursele de căldură constituie valori de 3890...3944°C, iar la altitudini acestea sunt de 3739...3802°C (fig.4) cu diferențieri spațiale de 204°C. În acest context menționăm, că r. Leova comparativ cu unitățile administrative din partea centrală a țării se caracterizează cu 200...300°C. Rezultatele obținute sunt extrem de importante pentru revizuirea asolamentului de culturi agricole cultivate și la posibilitatea introducerii și amplasării corecte în teritoriu a unor soiuri noi de plante, ținând cont de valorile actuale înregistrate și cele așteptate în viitorii ani apropiați.

Amenajarea corectă a plantațiilor multianuale mai depinde și de temperatura minimă absolută care se manifestă odată în 10 ani, aceasta fiind indicatorul principal în estimarea condițiilor de iernare. Marea variabilitate climatică la momentul actual necesită luarea în considerație a manifestării valurilor de frig ce au o repetabilitate mai frecventă, cu scopul protecției plantațiilor de vii și livezi. Cu încălzirea climatei, perioada de revenire odată în 2 ani a valorilor minimului absolut în limitele raionului Leova, este de -19,6- -18,7 °C (fig.5) în văile râurilor, în timp ce la altitudini temperaturile minime atestate odată în doi ani sunt de -17,2- -15,9°C.

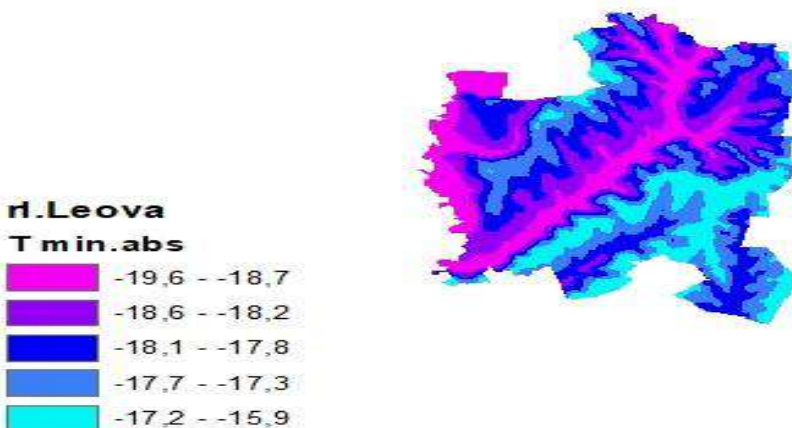

Fig.5. Perioada de revenire a temperaturilor minime absolute odată în 2 ani (1961-2019), r.l. Leova

Considerăm, că este extrem de utilă luarea în considerație a hărții elaborate, cu atât mai mult, că acumularea aerului rece formând așa numitele "lacuri" ale frigului în formele de depresionare de relief cu temperaturi sub -23,0- -25,0 °C, ar putea negativ să se răsfrângă asupra iernării piersicului și caisului. Harta digitală obținută relevă faptul, că în limitele raionului Leova aceste valori termice nu sunt atinse, în legătură cu încălzirea climatei, în special a iernilor.

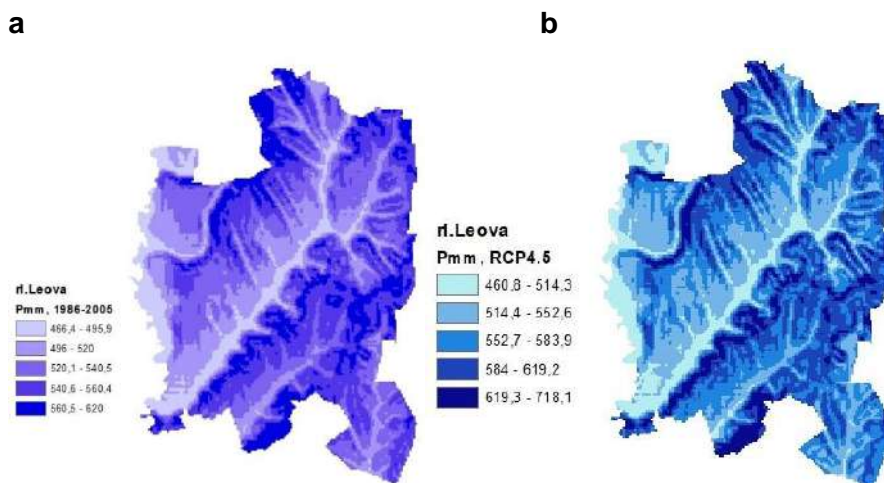
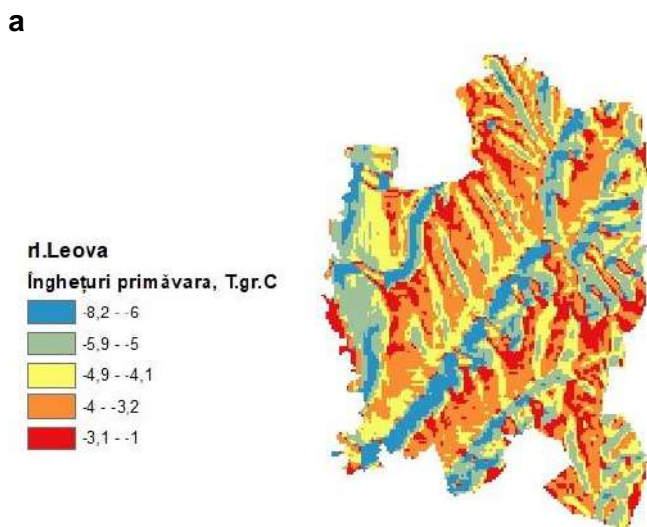

Fig.6. Repartiția spațială a cantității anuale a precipitațiilor atmosferice în (a:1986-2005) perioada de referință și pronosticată (b:2016-2035), rl. Leova

Cantitatea anuală a precipitațiilor atmosferice (fig.6), unul din indicatorii de bază ce caracterizează resursele de umiditate în raionul Leova variază de la 466 mm la 620 mm, media pe republică, fiind de 540 mm. La altitudini suma anuală a precipitațiilor atmosferice este cu doar 80 mm mai mare, decât media pe republică, în formele joase de relief, cantitatea anuală a precipitațiilor este mai redusă cu 74 mm (fig.6a).

În viitorii ani apropiați (fig.6b), se proiectează (potrivit scenariului RCP4.5) ca în perioada 2016-2035, altitudinile din limitele raionului să însumeze cu 10 % mai multe precipitații atmosferice, decât cantitățile pluviometrice atestate în perioada de referință (1986-2005) și în valoare absolută acestea vor constitui aproximativ 718 mm. Aceste rezultate sunt extrem de necesare în vederea asigurării corecte și diferențiate a irigațiilor câmpurilor agricole, a utilizării chibzuite a apei potabile în diversele activități economice.

În anotimpurile de tranziție (primăvara și toamna), alternările frecvente ale dealurilor cu formele depresionare de relief, ritmul accelerat al schimbărilor climatice, determină marea variabilitate climatică în manifestarea înghețurilor periculoase pe teritorii restrânse, afectând esențial dezvoltarea culturilor agricole.

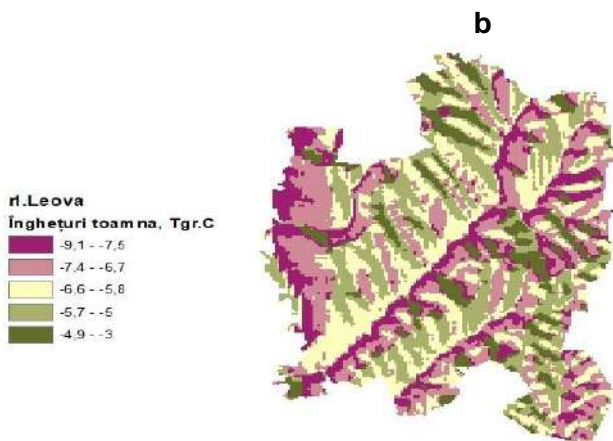

Fig.7. Repartiția spațială a înghețurilor periculoase de primăvară (a) și de toamnă (b) rl .Leova

În limitele raionului Leova înghețurile periculoase (târzii) de primăvară și (devreme) de toamnă, odată în 10 ani, se pot manifesta cu o intensitate de $-1,0...-8,2^{\circ}\text{C}$ primăvara târziu (fig.7a) și $-3,0...-9,1^{\circ}\text{C}$ respectiv, toamna devreme (fig.7b).

Elaborarea hărților digitale, privind distribuția înghețurilor periculoase, scot în evidență rolul expoziției și a orientării versanților, a latitudinii geografice și altitudinii absolute în redistribuirea valurilor de frig pe fondul stabilirii constante a temperaturilor ridicate. Astfel, diferențierile termice în teritoriu a temperaturilor minime primăvara odată în 10 ani pot constitui $7,2^{\circ}\text{C}$, iar toamna această diferențiere spațială atinge valori de $6,1^{\circ}\text{C}$, fiind unul din factorii principali în compromiterea recoltei culturilor agricole.

În perioada caldă a anului, se atestă o tendință de majorare a temperaturilor medii lunare. Intensificarea procesului de aridizare, în perioada activă de vegetație, cu precădere în cadrul lunilor mai-august, la nivel regional, tot mai distructiv influențează decurgerea principalelor faze de ontogeneză. Această particularitate climatică regională condiționată de schimbările climatice actuale, a determinat elaborarea la nivel național a Indicelui perioadelor uscate (I_{zu}). Acesta reprezintă coraportul dintre numărul zilelor uscate înregistrate în ani concreți către media lor multianuală, exprimat prin:

$$I_{zu} = \frac{\sum ZU_{(V-VIII)}}{\bar{X} ZU_{(V-VIII)}}, \quad (1)$$

unde: $\sum ZU_{(V-VIII)}$ – suma zilelor uscate înregistrate în perioada (mai-august), când are loc creșterea și dezvoltarea intensivă a culturilor agricole; $\bar{X} ZU_{(V-VIII)}$ – media multianuală a zilelor uscate (lunile mai-august).

Calificativele I_{zu} permit evidențierea gradului de ariditate a perioadelor cu zile uscate, prin creșterea valorilor sale. Astfel, în cazul $I_{zu} = 2,1$ – numărul zilelor uscate întrece dublu media multianuală ale acestora, instalându-se o perioadă uscată semnificativă.

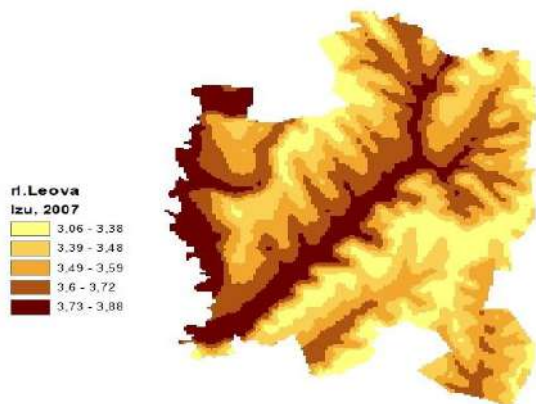

Fig.8. Repartiția spațială a Indicelui perioadelor uscate (I_{zu} , 2007), r. Leova

Valoarea sus indicată, practic reprezintă o perioadă de mai mult de o lună (30 zile și mai mult) din cadrul celor patru luni, în care „zilele uscate” se caracterizează prin temperaturi diurne de peste 25°C și umiditatea relativă a aerului sub 30%, caracterizând rolul distructiv al acestor zile în creșterea și dezvoltarea culturilor agricole.

În ultima perioadă de timp, valorile acestui indice, întrece cu mult limita indicată și în unii ani luați aparte (2007, 2012, 2015), I_{zu} constituie 3,06...3,88 în formele depresionare de relief din cadrul raionului Leova, ceea ce semnifică că în acești ani, în lunile mai-august s-au stabilit condiții aride excepționale și periculoase (fig.8) pentru creșterea și dezvoltarea culturilor agricole.

Tendința de încălzire a climei, caracterizându-se prin gradul scăzut al precipitațiilor atmosferice (P , mm) și nivelul înalt al evaporabilității (E_0) necesită luarea în considerație a Deficitului de Apă Climatic (DEF), indice necesar în cunoașterea reglementării normelor de irigație pentru a asigura un echilibru hidric natural al teritoriilor.

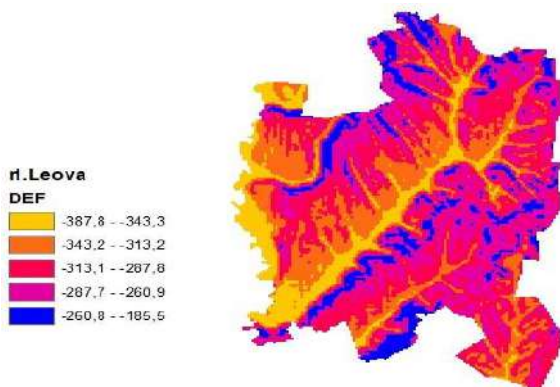

Fig.9. Repartiția spațială a Deficitului de Apă Climatic (1961-2019), r. Leova

Pentru raionul Leova (fig.9), cel mai mare deficit de apă climatic îl înregistrează formele depresionare de relief (-387,8...-343,3 mm). În același timp, constatăm, că cumpenele de apă, la fel, necesită irigare, deoarece valorile DEF sunt înalte și constituie -260,8...-185,5. Considerăm, că cunoașterea valorilor DEF la nivel local, ar putea reglementa irigarea diferențiată și adecvată a terenurilor agricole. În limitele raionului diferențierile spațiale sunt de 202 mm, iar intensificarea procesului de aridizare își va lăsa amprenta asupra utilizării efective a resurselor de apă potabilă în viitorii ani apropiați. Majorarea valorilor ce caracterizează evapotranspirația și scăderea considerabilă a umidității relative a aerului, în ultima perioadă de timp, a favorizat la izbucnirea incendiilor pe teritoriul Republicii Moldova. În scopul evidențierii arealelor vulnerabile predispușe către acest fenomen nefavorabil, la

nivel regional a fost elaborat Indicele Aridității de Stres Forestier (Forest Aridity Stress Index, *FASI*), care ia în calcul evapotranspirația și umiditatea relativă a aerului în perioada cea mai sensibilă (mai-august) de dezvoltare a arborilor:

$$FASI = (E_{0V} + E_{0VI} + E_{0VII} + E_{0VIII}) / (R_V + R_{VI} + R_{VII} + R_{VIII}) \quad (2)$$

în care, E_0 reprezintă evapotranspirația sau evaporația potențială în lunile sus nominalizate, iar R este umiditatea relativă a aerului pentru aceiași perioadă.

Tabelul 1.

Tipul condițiilor aride de stres identificate conform *FASI*

FASI	Tipul condițiilor aride de stres
≤1,99	condiții climatice normale
2,00-2,50	condiții relativ aride
2,51-3,00	condiții aride
3,01-3,50	condiții aride de stres
3,51-4,00	condiții excepțional aride de stres
≥4,01	condiții aride de stres total

Considerăm, că coraportul dintre evapotranspirație către umiditatea relativă a aerului în cele mai sensibile luni pentru creșterea și dezvoltarea arborilor (V, VI, VII, VIII), reflectă la etapa actuală, starea de stres a condițiilor de ariditate pentru pădurile Republicii Moldova, care în ultimii ani se mai confruntă și cu uscarea acestora pe arii însemnate.

Așadar, cuantificarea *FASI* reflectă condițiile de stres, adică reacția de răspuns a pădurilor către condițiile aride care se manifestă în ultima perioadă de timp ca consecință a schimbărilor climatice (tab.1).

Astfel, conform valorilor *FASI*, pentru pădurile Republicii Moldova, condițiile aride se stabilesc în cazul, când valorile acestuia ating limitele de 2,51-3,00. Condiții aride de stres se observă în cazul, când valorile *FASI* însumează valori de 3.01-3,50, când *FASI* constituie 3,51-4,00, condițiile climatice în lunile mai-august se caracterizează ca excepțional aride de stres. În anii cu astfel de condiții aride crește probabilitatea declanșării incendiilor. Deci, asemenea condiții aride pot pune în pericol existența totală a pădurilor.

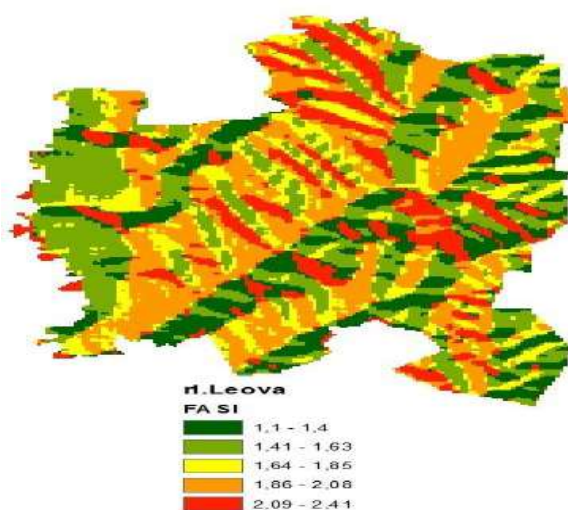

Fig.10. Indicele Aridității de Stres Forestier (1961-2019), ri. Leova

Harta repartiției Indicelui Aridității de Stres Forestier (fig.10), indică că în limitele raionului Leova, în dependență de formele de relief, dar mai ales de orientarea și expoziția versanților, în aspect multianual, se stabilesc atât condiții relativ aride pentru crângurile de păduri (2,09 - 2,41), cât și condiții climatice normale în perioada mai-august (1,1 și 1,4) pentru sectorul forestier.

Evoluția în timp a *FASI* indică, însă, că în ultimii ani (tab.2), se observă o creștere semnificativă a valorilor acestui indice.

Tabelul 2. Topul anilor cu condiții aride de stres pentru sectorul forestier

Briceni		Chișinău		Cahul	
Anii	<i>FASI</i>	Anii	<i>FASI</i>	Anii	<i>FASI</i>
2015	3,13	2015	4,23	2012	3,69
2012	2,49	2007	4,05	2007	3,5
2003	2,41	2012	3,94	2000	3,28
2009	2,26	2018	3,3	2009	3,21
2016	2,16	2017	3,2	2015	3,19
1963	2,09	2009	3,16	1990	2,84
2017	2,09	2003	3,15	2003	2,67
2011	2,07	1994	3,13	1994	2,63
2018	1,89	2000	3,07	1963	2,62
2007	1,86	2019	3,06	1996	2,57

Topul anilor cu cele mai semnificative valori demonstrează, că în anii 2012, 2007, 2000, 2009, 2015, 2017, 2018 pe teritoriul Republicii Moldova condițiile climatice din lunile mai-august au fost aride și excepțional aride de stres pentru sectoarele forestiere.

În concluzie constatăm, că atât ecosistemele naturale, cât și cele antropizate, sunt influențate în mod direct de starea climei actuale, de fenomenul aridizării, de influența factorilor climatici de risc, care în ultima perioadă de timp, au o frecvență sporită de manifestare. Ritmul accelerat al schimbărilor climatice și incapacitatea noastră de a ne adapta rapid către acestea, lipsa strategiilor sectoriale de adaptare către schimbările climatice curente și cele așteptate, orientarea agrară a economiei naționale, care în mare măsură depinde de starea de vreme și climă, necesită luarea măsurilor adecvate de adaptare la nivel local.

În acest context, considerăm că cunoașterea climei actuale și cele așteptate, a factorilor meteorologici nefavorabili pe arii concrete, ar putea în mod operativ să asigure măsurile adecvate și diferențiate de adaptare către noile condiții climatice.

MEDIUL AMBIANT

Aerul atmosferic

Este cunoscut faptul că poluarea aerului atmosferic influențează negativ asupra stratului de ozon, reducându-i din capacitatea de a proteja scoarța terestră de influența radiației ultraviolete. Poluarea reduce oxigenul din atmosferă și este unul din factorii determinanți ai încălzirii globale.

În raionul Leova sunt 71 de cazangerii considerate drept întreprinderi poluante, inclusiv întreprinderi de Stat. Din acestea, 41 sunt la balanța primăriilor și 30 la balanța agenților economici. Pe bază de combustibil solid funcționează 9 cazangerii, pe bază de gaze naturale – 36, pe bază de biomasă – 25, pe bază de motorină – 1. Volumul total al emisiilor este de 131,428 tone pe an, emisii ce includ substanțe poluante solide, dioxid de sulf, oxid de carbon, oxid de azot, hidrocarburi, compuși organici volatili, precum și alte substanțe poluante lichide și gazoase.

Calitatea aerului atmosferic depinde și de gradul de respectare a normelor emisiilor admisibile de poluanți de către cele 71 de întreprinderi din raionul Leova care dețin autorizații pentru emisie a poluanților în aerul atmosferic de la sursele fixe de poluare.

Alți poluanți atestați frecvent în raion sunt clorul și anhidridă sulfuroasă. Clorul e folosit de către SA "Apă Canal Leova" în procesul de filtrare, tratare și epurare a apelor. Anhidrida sulfuroasă este folosită de către fabricile de vinificație în cantități mai reduse față de anii precedenți.

În ultimii ani, s-a constatat o reducere semnificativă de poluare a atmosferei, după ce instalațiile tehnologice de producere au fost dotate cu sisteme eficiente de captare a emisiilor în atmosferă. De asemenea, reducerea emisiilor particulelor solide și a dioxidului de sulf în atmosferă fost determinată și de trecerea la combustibili fosili (gaze naturale) cu un grad mai scăzut de poluare.

Apele de suprafață și cele subterane

Pe teritoriul raionului Leova sunt înregistrate 108 sonde arteziene, din care doar 28 sunt în funcțiune și se exploatează conform destinației (8 au ca destinație apă potabilă, 9 sunt exploatare pentru apă menajeră, 11 au menire industrială). Totodată, 73 de sonde arteziene nu sunt exploatare.

Din resursele de apă ale raionului mai fac parte 76 de bazine acvatice care sunt amplasate pe cursurile de apă și care, împreună cu zonele de protecție, au o suprafață totală de 804,284 ha.

Pe teritoriu raionului Leova se află circa 3975 fântâni de mină, iar apa din ele este utilizată în scopuri gospodărești și pentru consum. Conform datelor Centrului de Sănătate Publică Leova, apele freactice din fântâni corespund indicilor sanitaro-epidemiologici doar în proporție de 35%.

O altă sursă de apă potabilă o reprezintă cele 14 izvoare, care se află în diferite sectoare, cum ar fi: or. Leova- 3, s. Baiuș – 2, s. Cazangic – 2, s. Cneazevca – 1, s. Orac -1, s. Sărata Nouă – 1, s. Sărata Răzeși – 2, s. Sârma -1 și s. Tochile Răducani -1.

Raionul Leova dispune de o rețea hidrografică de râulețe care se întind pe o suprafață totală de 76479 ha. Raionul este tranzitat de râul Prut de la hotarele primăriei Sărata Răzeși (în amonte) și până la hotarele primăriei Hănăsenii Noi (în aval) pe o lungime totală de 48,4 km. Principalii afluenți a râului Prut pe teritoriul raionului sunt pâraiele Lăpușna și Sărata. Pe văile acestor râuri au fost construite un șir de bazine de apă. Având ca sursă principală de alimentare precipitațiile, debitele lor sunt foarte variabile. În perioada de vară aceste râulețe seacă pe unele sectoare, iar iarna îngheață. De asemenea, sunt 5 lacuri naturale, cu o suprafață totală de 708 ha. Apele freactice în lunci se află la adâncimi între 0,5-1 m, iar pe alte forme de relief variază între 2,5 și câteva zeci de metri. Principalele cursuri de apă sunt r. Sărata afluent de stânga al r. Prut și r. Ialpușel afluent al r. Ialpuș. Rezervele de apă a acestor râuri sunt mici și depind în mare măsură de cantitățile de precipitații atmosferice. În perioada de vară seacă pe sectoare mari, mai ales în cursul său superior.

Solurile

Solurile acoperite cu cernoziomuri ocupă o suprafață de 44033 ha, iar grosimea stratului de humus este de 50-70 cm. iar cele supuse eroziunii – 27822,4 ha. Suprafața totală a terenurilor afectate de eroziune constituie 27822,4 ha, ceea ce prezintă circa 50% din suprafața totală a terenurilor agricole. În ultimii ani, suprafața terenurilor afectate de eroziune a sporit semnificativ, ocupând circa 40% din suprafața totală a terenurilor agricole. Aceasta se datorează inclusiv faptului că terenurile agricole sunt protejate insuficient prin rețeaua existentă de perdele forestiere de protecție a câmpurilor.

După gradul de manifestare a însușirilor nefavorabile se evidențiază următoarele clase de soluri:

- Nedegradate, productivitatea solurilor corespunzând fertilității lor naturale, abaterea posibilă a valorilor însușirilor în direcție nefavorabilă fiind de până la 5%;
- Slab degradate, solurile, productivitatea cărora s-a redus cu 5-25%;

- Moderat degradate, solurile, productivitatea cărora s-a redus cu 25-50%;
- Puternic degradate, capacitatea lor productivă fiind redusă cu 50-75%;
- Foarte puternic degradate, capacitatea lor productivă fiind redusă cu peste 75%.

Solurile se găsesc într-un proces continuu de degradare, într-un ritm accelerat, ce conduce inevitabil la diminuarea fertilității solului, a gradului de aprovizionare a solului cu principalele elemente nutritive: azot, fosfor, potasiu, cunoscut fiind faptul că elementele nutritive din sol, pierdute prin eroziune, nu se mai pot restitui la forma inițială prin aplicare de îngrășăminte.

Eroziunea solului înrăutățește regimul hidric al solului, condițiile de scurgere a apelor și situația hidrologică a teritoriului; exercită o influență extrem de negativă asupra biotei solului – totalitatea și numărul de bacterii, ciuperci, animale mici, care populează solul și care prin activitatea lor comună determină productivitatea solului. Deja la o slabă manifestare a fenomenului de eroziune producția culturilor de câmp scade cu 10-20%, la o manifestare moderată – cu 30-40% și la cea puternică – cu 50-60% și mai mult.

Păduri și arii protejate

Suprafața totală a fondului forestier al raionului Leova este de 12127 ha. Pădurile pentru protecția apelor constituie 605 ha, iar pădurile cu funcții de recreere – 200 ha. Pădurile proprietatea publică a statului din raionul Leova sunt gestionate de Întreprinderea pentru Silvicultură largara, subordonată Agenției "Moldsilva".

Pădurile și alte categorii de vegetație forestieră din afara fondului forestier gestionat de întreprindere silvică largara sunt administrate de deținătorii acestora, care sunt obligați să le gospodărească conform prevederilor regimului silvic și reglementărilor privind protecția mediului înconjurător. În raion sunt circa 2699 ha terenuri cu plantații forestiere care includ păduri, perdele forestiere, spații verzi etc. Cele mai mari suprafețe sunt deținute de primăriile Borogani (372,61 ha), Beștemac (256,44 ha) și Cneazevca (205,15 ha).

În afară de păduri și perdele forestiere de protecție a câmpurilor, pe teritoriul raionului Leova se mai întâlnesc pâlcuri și grupe de arbori solitari (nuc, paltin, frasin, salcâm, mai rar stejar, tei, etc.). Suprafața plantațiilor de arbori și arbuști constituie 1315,88 ha, dintre care 798,71 ha sunt în proprietatea publică a statului, restul 517,17 ha se află în gestiunea autorităților publice locale.

În raionul Leova sunt 4 arii protejate de stat:

1. Rezervația naturală „Osteeanova”, cu suprafața de 211,2 ha, deținător: ISS largara;
2. Ecosistemul acvatic „Lebăda-Albă”, cu suprafața de 30 ha, deținător: primăria. Leova;
3. Lunca inundabilă cu vegetație de baltă, cu suprafața de 50 ha, deținător: primăria Leova;
4. Stejar penduculat, deținător: primăria Leova.

Deșeurile urbane și rurale

Încă din anul 2006, la Leova au fost făcute primele tentative în ceea ce privește managementul deșeurilor menajere solide, colectarea selectivă a acestora, instalarea primelor tomberoane de colectare selectivă, construcția platformelor închise și deschise de acumulare a deșeurilor, transportarea lor la gunoiștea orașenească autorizată. În prezent, în raion există doar o singură gunoiște autorizată, aceasta fiind destinată, în principal orașului Leova și pentru câteva localități din împrejurimi, situate la 3-7 km distanță.

În raionul Leova, volumul deșeurilor menajere solide constituie 5250 tone.

La nivel de raion există 35 de gunoiști autorizate și 5 neautorizate. Pondere cea mai mare în cantitatea totală de deșeurile produse o au deșeurile provenite de la creșterea animalelor, deșeurile

menajere solide, deșeurile din industria produselor și băuturilor, deșeurile de cenușă și zgură de la centrale termice și deșeurile de metale feroase.

În comparație cu anii trecuți, situația privind deșeurile în raion cunoaște o îmbunătățire evidentă. De exemplu, la începutul anului 2013, volumul deșeurilor toxice în raion era de 246,641 tone, ceea ce constituia 3,8% din totalul deșeurilor toxice de pe întreg teritoriul Republicii Moldova. Dintre acestea, 210,782 tone erau deșeuri ce conțin compuși de cianură, 207 unități de deșeuri ce conțin mercur și compușii lui, 35,859 tone de deșeuri de chimicale și pesticide inutilizabile interzise. Toate aceste deșeuri au fost „moștenite” încă din anii precedenți, în anul 2013 fiind formate doar 5,669 tone de deșeuri spitalicești care au fost totalmente neutralizate (0,987 tone) sau transmise altor întreprinderi (4,682 tone).

O îmbunătățire relativă a situației deșeurilor toxice din raionul Leova o reprezintă și faptul că 39,382 tone din deșeurile ce conțin compuși de cianură au fost neutralizate în anul 2013. Totuși existența acestor deșeuri nu are un impact semnificativ asupra mediului ambiant, acestea fiind stocate în condiții de siguranță și nu reprezintă un pericol iminent pentru populație.

În prezent, salubritatea străzilor este efectuată doar în oraș de către Întreprinderea municipală „Salubr-Leova”, care este unica întreprindere din raion care dispune de autorizație privind gestionarea deșeurilor. Aceasta a fost fondată în anul 2007 și se află în subordinea primăriei orașului Leova.

În gestiunea întreprinderii au trecut atât mijloace fixe de la ÎM „Apă-Canal Leova” care au format baza tehnico-materială, cât și tehnica specială de evacuare a deșeurilor, ca rezultat al proiectelor implementate. Colectarea și transportarea deșeurilor se efectuează organizat, conform graficului de evacuare stabilit în cadrul întreprinderii care se prezintă a fi unul eficient pentru a diminua cheltuielile suplimentare.

Întreprinderea activează în bază contractuală, existând aproximativ 1000 de contracte încheiate cu gospodăriile casnice din orașul Leova. De asemenea, există și un registru de urgență de evacuare a deșeurilor de la agenții economici. Î.M. „Salubr Leova” dispune de 75 de unități de platforme temporare și stații de transfer, acestea lipsind totalmente în zonele rurale din raionul Leova. Sortarea deșeurilor se efectuează manual, precum și prin procesul de balotare a acestora.

În mediul rural, nu sunt prestate servicii de gestionare a deșeurilor existente, fiecare generator de deșeuri fiind responsabil însuși de colectarea, transportul și depozitarea acestora în locurile amenajate.

COMPONENTA DE GEN

Asigurarea respectării drepturilor constituie un imperativ al societăților care tind spre bunăstare, pace și consolidarea statului de drept. Eforturi semnificative au fost întreprinse la nivel de cadru normativ și instituțional în scopul asigurării unor acțiuni coordonate ale statului, pentru a-și îndeplini obligațiile asumate. Autoritățile naționale au elaborat documente de politici în domeniul drepturilor omului, ce stabilesc direcțiile de activitate ale actorilor naționali în vederea garantării și realizării drepturilor omului.

Egalitatea între femei și bărbați înseamnă drepturi, oportunități și responsabilități egale pentru fiecare femeie și bărbat în toate sferile vieții publice și private. Acest principiu este încorporat în toate tratatele internaționale din domeniul drepturilor omului și consfințit în Legea supremă a țării. Programele guvernamentale reprezintă expresia clară de implicare, promovare și susținere a egalității între femei și bărbați, demonstrând astfel și angajamentele asumate în plan internațional, pentru promovarea și respectarea principiului democrației.

Principalele realizări în domeniul asigurării egalității drepturilor femeii și bărbaților sunt, adoptarea Legii nr. 5 din 9 februarie 2006, cu privire la asigurarea egalității de șanse egale între femei și bărbați, Legea nr. 121 din 25 mai 2012, cu privire la asigurarea egalității, Legii nr. 45 din 1 martie 2007, cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, Legii nr. 241, din 20 noiembrie 2005, cu privire la prevenirea și combaterea traficului de ființe umane și Legea Nr. 71 din 14.04.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, ce a permis ajustarea cadrului juridic național după zece ani de stagnare. Strategia pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova, pe anii 2017-2021, ce asumă cultivarea respectului față de rolul legii în realizarea protecției drepturilor omului, eliminarea formelor de discriminare, asigurarea valorilor unui stat de drept, creșterii economice și durabilității societății în general.

A fost crearea mecanismului instituțional pentru egalitatea de gen, structurat la nivel central și local: Comisia guvernamentală pentru asigurarea egalității între femei și bărbați; Oficiul pentru politici pentru egalitatea între femei și bărbați, grupuri de coordonare din ministere și alte autorități ale administrației publice centrale, unități de gen în cadrul autorităților administrației publice locale. Au fost inițiate o serie de reforme menite să îmbunătățească sistemele de stat pentru protejarea drepturilor omului, a legislației și a mecanismelor de aplicare, care vizează direct egalitatea de gen și abilitarea femeilor: reforma sistemului de pensii, reforma sistemului de salarizare din sectorul public, reforma în domeniul ocupării forței de muncă, reforma sistemului de protecție a persoanelor cu dizabilități, sănătate, educație și alte sectoare. Astfel, luând în calcul recomandările naționale și internaționale, precum și practica altor state referitoare la garantarea și apărarea drepturilor omului, dimensiunea de gen a fost inclusă transversal în majoritatea obiectivelor Planului în același timp fiind inclus un obiectiv dedicat asigurării egalității între femei și bărbați și prevenirii și combaterii violenței în familie.

Totuși se impun încă măsuri suplimentare, inclusiv prin consolidarea cadrului instituțional pentru asigurarea egalității de gen, adoptarea măsurilor temporare speciale pentru a asigura egalitatea de gen în organele electiv decizionale, semnarea și ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice.

Deși conform Raportului de monitorizare a realizării Planului de acțiuni, privind implementarea Strategiei pentru asigurarea Egalității între femei și bărbați în Republica Moldova, pe anii 2017-2021, decalajele de gen sunt în scădere, progresele în acest domeniu sunt încă lente. Raportul constată persistența inegalităților dintre femei și bărbați în ceea ce privește ocuparea forței de muncă, nivelul de salarizare și timpul de muncă înregistrând, în continuare, diferențe în defavoarea femeilor.

Conform datelor statistice BNS, femeile ocupate au un nivel de studii mai înalt decât cel al bărbaților. În anul 2018, 24,9% din ele aveau studii superioare și 16,1% medii de specialitate, în timp ce printre bărbați acești indicatori au constituit, 20,3% și, respectiv, 10,0%. Ponderea femeilor în numărul persoanelor ocupate cu studii superioare este mult mai mare decât cea a bărbaților (54,7% față de 45,3%, în anul 2018). Diferența este și mai mare în cazul persoanelor ocupate cu studii medii de specialitate (61,4% femei și 38,6% bărbați, în anul 2018)¹. Datele statistice indică la diferențele de câștigat salarial în anul 2018, în medie, cu 14,4% mai puțin față de bărbați (85,6% din salariul mediu al bărbaților). Exprimată în valoare numerică, discrepanța a constituit, în medie, circa 979 lei. Astfel, salariul mediu, în anul 2018, a constituit pentru femei 5 800,7 lei și pentru bărbați – 6 779,4 lei.

¹ <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&id=6599&idc=168>

Diferența de remunerare între femei și bărbați sporesc riscurile și vulnerabilitățile, sărăcia, inclusiv la bătrânețe. Acest aspect amenință și independența economică a femeilor, mai ales în situațiile în care femeia este unic susținător al familiei.

Piața disfuncțională a forței de muncă rămâne una dintre principalele bariere pentru o dezvoltare umană accelerată. Este necesar a alinia programul educațional la necesitățile pieței muncii pentru a face atractive locurile de muncă pentru femei și tineri.

Perspectiva de gen se referă și la rolurile și comportamentele sociale, care în societate sunt înțelese ca adecvate în egală măsură pentru femei și bărbați; de asemenea, determină activitățile întreprinse de femei și bărbați, accesul și controlul asupra resurselor, precum și oportunitățile de luare a deciziilor. În contextul politicilor, se subliniază importanța drepturilor omului, a egalității de gen, a unei tranziții echitabile către forța de muncă, a locurilor de muncă decente, a educației, a acțiunilor de sensibilizare și a garantării securității alimentare. Schimbările climatice și impactul acestora asupra degradării mediului, a securității alimentelor, a apei, a accesului la resursele naturale, au o legătură directă și cu instabilitatea sănătății umane. Impactul schimbărilor climatice este resimțit frecvent prin inundații, secetă ce cauzează pierderi majore în sectoarele economiei, dar și asupra sănătății și siguranței femeilor.

Femeile sunt mult mai vulnerabile la schimbările climatice, deoarece activitățile lor zilnice se bazează în mare măsură pe resursele naturale pentru mijloacele lor de subzistență, accesul la apă, hrană și combustibil pentru gătit și încălzirea spațiilor de locuit, dar și pe activitățile economice din domeniile feminizate. Femeile și fetele au rareori șansa de a înțelege mai bine riscurile, oportunitățile de a face față efectelor și de a se pregăti să răspundă efectele cauzate de mediului afectat.

Rapoartele prezintă informații cu privire la procentul crescut de femei, care vor fi puternic afectate de consecințele efectelor schimbărilor climatice și ale distrugerii ecosistemului, în timp ce rolul atribuit femeilor în mare măsură nu influențează politicile de mediu în aceeași măsură ca și bărbații.

În Moldova, Obiectivul 2 din Agenda 2030, pune accentul pe eliminarea tuturor formelor de malnutriție și abordarea necesităților nutriționale ale grupurilor de populație afectate de acest risc, precum copiii, femeile însărcinate și femeile care alăptează, precum și persoanele în etate. Se recomandă ca țara să promoveze practicile agricole mai productive și rezistente la schimbările climatice².

Schimbările climatice vor spori inegalitatea de gen, în funcție de gradul de conștientizare a problemelor și efectelor degradante. Femeile din zonele rurale sunt mai expuse la sărăcie și mai vulnerabile la schimbări climatice. Aceste condiții impun acțiuni concrete pentru a spori accesul acestora la activități ce ar genera venituri adiționale și servicii de suport, precum și informații și cunoștințe cu privire la gestionarea rezilientă și durabilă a resurselor naturale și agricole de care depind. Vulnerabilitățile sunt identificate la nivel individual, organizațional în sectoare cheie: agricultură, apă și salubritate, sănătate, securitate alimentară, silvicultură, energie, transporturi. Conform rapoartelor recente, femeile din mediul rural rămân în continuare categoria ce este expusă la multiple vulnerabilități³.

Nivelul scăzut al salariilor, condițiile nesatisfăcătoare de muncă și de viață, în special în mediul rural, sunt principalii factori ce duc la o creștere a numărului populației ce emigrează în căutarea unui loc de muncă mai bine plătit, fie că merg către mediul urban, fie că peste hotarele țării. În spațiul public, în rapoarte, în strategii locale, lipsesc datelor dezagregate pe sexe, privind numărul femeilor și fetelor

² file:///D:/Users/Dell/Downloads/Indicators_ONU_RO.pdf

³ https://statistica.gov.md/public/files/Cooperare_internationala/PNUD/10_tablouri_femei_RM/prof_1_mediu_rural.pdf

din grupuri de risc, cum sunt femeile migrante, muncitoare în agricultură ori în alte domenii, ori anume aceste date ar crea tabloul permite identificarea riscurilor și problemelor cu care se confruntă femeile și fetele. De obicei datele sunt colectate de diferiți actori, diferite structuri de stat, folosind metodologii de colectare diferite, ce face procesul de evaluare dificil și rezultatul ambiguu.

Conform datelor statistice, în raionul Leova⁴, locuiesc populație recenzată, 53 154 dintre care bărbați - 22 233 mii, ce constituie 49.7% și femei - 22 469mii, ce constituie 50.3%. Numărul total al gospodăriilor este de 14 214 dintre care 4 039 – amplasate în mediul urban și 10 175 – amplasate în mediul rural. În mediul rural populația este antrenată în mare parte în munci agricole create cu formă organizatorico-juridică de tip: Întreprindere Individuală, Societate cu Răspundere Limitată însă în mare parte, pentru o procedură de gestionare simplificată, sunt gospodării țărănești medii și mici cu activități agricole de cultivare și prelucrare a produselor agricole recoltate. Ultimele au activități preponderent sezoniere ce presupune venituri financiare, temporare. Deficitul de locuri de muncă din mediul rural persistă, specific caracterului sezonier, unde femeile sunt de obicei implicate pe anumite perioade de timp, în funcție ciclul agricol, veniturile fiind asigurate în funcție de perioade anumite. Salariile de obicei sunt achitate direct muncitorului fiind calculate la quantumul muncii necalificate. În mediul rural, femeile la fel sunt ocupate mult în gospodării, unde sunt antrenate în muncile de familie, neremunerate.

Actuala criză COVID-19 a agravat situația femeilor și fetelor, în special a celor care au pierdut locul de muncă pe perioada restricțiilor pandemice. Restricții pandemice, au impact negativ în special asupra femeilor din mediul rural, care nu au avut posibilitatea de a face economii pentru a acoperi cheltuielile generate de restricțiile pandemice. Și mai dificil au fost afectate familiile numeroase, femeilor cu nevoi speciale ori a celor care îngrijesc de membri ai familiei cu nevoi speciale.

Rezultatele Chestionarului *"Consultarea femeilor sau grupurilor de femei pentru identificarea vulnerabilităților specifice ale acestora și nevoile în contextul schimbărilor climatice, precum și în situația pandemică actuală"*, realizat cu suportul administrației publice locale, din r. Nisporeni, indică agricultura ca domeniul specific unde muncesc majoritatea femeilor, în special cele din satele raionului. Sunt identificate 293 de femei cu proprietate sau drept de utilizare asupra terenurilor agricole dintre care, 109 femeilor sunt singure, responsabile de gospodării cu îngrijire și prelucrare a pământului pentru a asigura nevoile familiei. Totodată, 108 femeilor singure, sunt responsabile de gospodării și pe lângă aceste responsabilități au la îngrijire de copii minori, părinți pensionari, inclusiv, cu nevoi speciale.

Rezultatele chestionarului arată că, pe perioada de restricții pandemice, întreprinderile, gospodăriile conduse de femei din raion, nu au fost informate despre eventuale posibilități de susținere, nu au solicitat și nu au beneficiat de formare ori de asistență logistică ori financiară pentru depășirea crizei pandemice în gestionarea afacerilor. În raionul Leova, nu au existat în această perioadă programe locale de suport pentru femeilor antreprenoare afectate de pandemie. La fel, femeilor nu au fost asistate și nu au creat afacerii locale, în perioada de restricții pandemice.

Principalele surse de venit și existență ale femeilor neangajate, pe perioada restricțiilor pandemice, au fost ajutor social pentru familiile socialmente vulnerabile, lucru ocazional, salariul soțului și sursele de alimentare rămânând sursele de venit din gospodăria agricolă acumulate în timp.

Un aspect important de evidențiat, este și subreprezentarea femeilor în funcții de luare a deciziilor pe domenii profesionale, în economie și afaceri. Totuși, în număr de 27 de femei sunt implicate la

⁴ <https://recensamint.statistica.md/ro/profile/21>

elaborarea și dezvoltarea politicilor, strategiilor și planurilor de dezvoltare economică, inclusiv a politicilor de gen. Din numărul total de femei ce conduc afaceri, ONG-urilor, doar 7 sunt implicate la luarea deciziilor, dezbaterilor publice privind egalitatea de gen și politici de adaptare la schimbările climatice.

Impactul COVID-19 supra comunităților.

Pandemia COVID-19 a determinat o serie de schimbări și efecte asupra populației, acestea fiind interiorizate în mod diferit de către femei și bărbați. Ca urmare a răspândirii virusului de tip nou și instaurării măsurilor restrictive de către autoritățile din Republica Moldova, s-a observat că efectele se răsfrâng diferit asupra bărbaților și femeilor, atât în plan economic, cât și social. Acest lucru este determinat, inclusiv, de diferențele de roluri pe care le joacă femeile și bărbații în societate și în familie.

Se observă și o înrăutățire a situației epidemiologice privind infecția COVID-19, femeile fiind mai afectate decât bărbații. Totodată, majoritatea analizelor pun în evidență și problemele legate de securitatea fizică în perioada de pandemie. Distanțarea socială și izolarea la domiciliu au determinat sporirea riscului de violență în familie. Efectele acestui fenomen se răsfrâng simțitor asupra femeilor. La moment, în Republica Moldova au fost confirmate peste 100 mii cazuri de infecție cu noul Coronavirus, iar numărul persoanelor ce se infectează zilnic este în creștere constantă (de exemplu de la 109 cazuri raportate pe 1 iunie a.c., la 1499 de cazuri pe 1 decembrie). Conform datelor statistice naționale, numărul de femei infectate cu noul tip de coronavirus este superior numărului de bărbați (58,47% femei versus 41,53% bărbați). Decalajul mare s-ar datora numărului enorm de cadre medicale din prima linie, care sunt preponderent femei. În contextul în care impactul pandemiei se face tot mai resimțit, intensificând inegalitățile deja existente, în cazul menținerii sau agravării acestui tablou precar în Moldova, nu excludem că bărbații și, în special femeile, vor fi expuși în fața unei vulnerabilități sociale și economice mai drastice pe termen scurt și mediu.

Odată cu răspândirea epidemiei, preocupările și temerile față de starea sănătății au sporit vizibil. Frica de a contacta virusul COVID-19 a cuprins întreaga populație, indiferent de vârstă sau statut. Femeile sunt mai afectate emoțional de situația epidemiologică, acestea fiind mai preocupate de riscul infectării și implicațiile asupra sănătății. Totodată, pentru un răspuns de politici adecvat, este important să fie luate în calcul și inegalitățile în funcție de studii și reședință. Persoanele cu nivel înalt de studii, din mediul urban, sunt mult mai îngrijorate de posibilitatea infectării și, totodată, sunt mai conștiente de iminența pericolului de infectare. Acest lucru se explică prin: (i) acces mai redus la informație relevantă în zonele rurale, (ii) inegalități de participare, învățare și informare între diferite categorii de populație, (iii) nivel redus de interes pentru studiere, analiză a informației în rândul populației cu nivel scăzut de studii.

În același timp, măsurile de izolare socială impuse de către autorități au afectat și mai mult sănătatea emoțională a populației. Pentru mai mult de jumătate din populația țării, în special pentru femei, carantina și izolarea la domiciliu s-au dovedit a fi extrem de dificile din perspectiva sănătății mintale, acestea fiind constrânse fie să-și asume majoritatea responsabilităților casnice în izolare, fie să le combine cu munca la distanță. Efectele măsurilor de izolare sunt mai puțin resimțite în rândul persoanelor cu nivel înalt de studii, ceea ce indică asupra probabilității mai înalte de a fi ocupate în acele sectoare economice care permit respectarea măsurilor de distanțare socială și lucrul la domiciliu.

În perioada izolării sociale, și violența domestică a devenit un subiect de îngrijorare pentru o mare parte din populație. Odată cu răspândirea epidemiei COVID-19 și izolarea la domiciliu crește și riscul

de violență în familie. Cel mai afectate de aspectul dat sunt femeile, circa jumătate dintre ele având această temere (46%). Totodată, riscul de fi supuse violenței domestice este mai pronunțat în rândul persoanelor cu o vârstă mai înaintată, acestea din urmă fiind și ținta celor mai restrictive măsuri de distanțare socială. Rata violenței a crescut comparativ cu anii precedenți. Numărul de cazuri de violență în familie înregistrate la Poliție a crescut dublu în primele 6 luni ale anului 2020, comparativ cu ultimii doi ani precedenți.

Pandemia COVID-19 a dezvăluit și, în același timp, a agravat inegalitățile în divizarea responsabilităților de îngrijire. Răspândirea rapidă a pandemiei și măsurile instituționale puse în aplicare, în scopul izolării sociale, au subliniat una dintre cele mai slabe verigi: îngrijirea. Ca rezultat al măsurilor întreprinse, o bună parte a populației a fost pusă față în față cu grijile casnice și cele familiale, astfel aducând în vizor o provocare importantă – modalitatea de divizare a acestor responsabilități în gospodărie. Femeile sunt cel mai mult antrenate în munca neplătită, iar o dată cu izolarea socială, povara sarcinilor de îngrijire a crescut substanțial.

Sistarea activității instituțiilor de învățământ a determinat o suprasolicitare a părinților, în mod special a femeilor. Această măsură a relevat faptul că zilele de lucru, îndeosebi a părinților care practică lucrul la distanță, sunt puțin compatibile cu îngrijirea copiilor și a adulților dependenți. Dacă considerăm supravegherea activității școlare la distanță a copiilor, atunci volumul muncii de îngrijire la domiciliu crește exponențial. Datele arată că în perioada crizei COVID-19, peste 50% dintre femei au dedicat mai multe ore lecțiilor cu copiii.

Rolurile de îngrijire determină multe femei din Moldova să devină inactive pe piața muncii. Imposibilitatea de a combina într-un mod eficient viața de familie și cea profesională constituie motivul pentru care mai multe femei se retrag de pe piața muncii. Astfel, putem observa că, rata de ocupare a femeilor este foarte mult determinată de prezența copiilor de vârstă preșcolară. Aproximativ 22% din femeile inactive pe piața muncii sunt în această situație din cauza responsabilităților de îngrijire, ponderea bărbaților fiind de doar 1%. Inactivitatea pe piața muncii, este caracteristică atât femeilor din grupul NEET de 15-29 ani, cât și a femeilor din grupul de vârstă 55+. Chiar dacă femeile sunt ocupate pe piața muncii, conform estimărilor BNS, acestea tind să lucreze mai puțin (excepție făcând femeile în poziții de conducere).

Întrucât criza pandemică a afectat diferit femeile și bărbații, în ceea ce ține de implicarea acestora în câmpul muncii, în obținerea veniturilor, în divizarea rolurilor de îngrijire, ceea ce s-a răsfrânt și asupra stării de bine și siguranță a acestora, răspunsurile de politici, la fel trebuie să manifeste un caracter specific în funcție de aria afectată și grupul vulnerabil expus riscului.

Pornind de la faptul că în Moldova, femeile, în general au o reprezentare mai mică în procesul decizional, din perspectiva socială și economică, femeile vor fi mai vulnerabile în fața acestei crize, procesul decizional local și național trebuie să fie unul incluziv, astfel încât să se țină cont de necesitățile specifice ale femeilor, în special ale celor din categoriile subreprezentate (cum ar fi tinerele femei, minorități etnice, vârstnice, cu dizabilități etc.).

Ținând cont de faptul că măsurile întreprinse de autorități pentru a combate efectele pandemice (de exemplu sistarea activității mai multor agenți economici, a instituțiilor educaționale etc.) au fost resimțite diferit de femeile și bărbații ocupați, atât prin prisma prezenței lor pe piața muncii, cât și prin cea de obținere a veniturilor, în special din cauza divizării inegale a responsabilităților de îngrijire, echitabil va fi ca acțiunile angajatorilor să fie aliniate la intervențiile ce ar facilita depășirea acestor inegalități. Astfel, sprijinul acordat de autorități, precum ar fi cele de ordin fiscal, urmează a fi direct

proporțional cu rezultatele intervențiilor întreprinse de angajatori ce vin să abordeze problema excluderii femeilor, în special a celor cu copii de vârstă preșcolară, din câmpul muncii.

Întru monitorizarea constantă a efectelor crizei pandemice, pentru a aborda eficient și prompt provocările cu care se confruntă femeile și bărbații din Republica Moldova, se impune a fi întreprinsă o analiză detaliată și constantă din partea autorităților, atât la nivel național, cât și teritorial, ce va genera date multiplu dezagregate (pe criteriul de sex, vârstă, mediul de trai, statut economic, educațional, familial etc.) pentru a urmări cum criza a influențat categoriile vulnerabile sau care sunt riscurile potențiale în acest context, întru elaborarea și implementarea planurilor de reacție eficiente în scopul diminuării inegalităților care se manifestă și urmează să se accentueze.

Conform rezultatelor Chestionarului *”Consultarea femeilor sau grupurilor de femei pentru identificarea vulnerabilităților specifice ale acestora și nevoile în contextual schimbărilor climatice precum și în situația pandemică actuală”* elaborat cu suportul APL din raionul Leova, în perioada de pandemie COVID-19, 30 de femei au fost asistate medical în urma contaminării cu COVID – 19 dintre care, nici una dintre femei, nu a beneficiat de suport pentru reabilitare post infecție, din lipsa de resurse alocate la acest capitol de cheltuieli.

ANALIZA RISCURILOR ÎN CONTEXTUL VULNERABILITĂȚII LA SCHIMBĂRILE CLIMATICE ȘI DE MEDIU

Riscuri	Oportunități de adaptare
Sectorul agricol:	
Schimbări ale suprafețelor ocupate de culturi, care se vor micșora din cauza degradării condițiilor optime pentru agricultură	• Alternanța culturilor și schimbarea soiurilor, ca reacție la schimbările climatice; • Alegerea unor culturi și soiuri mai bine adaptate la modificările sezonului de creștere și la apa disponibilă, precum și cu o mai mare rezistență la noile condiții climatice; • Conștientizarea factorilor interesați prin intermediul ofertei de consultanță agricolă și al informațiilor esențiale privind managementul exploatațiilor agricole; • Adaptarea perioadelor de desfășurare a activităților agricole; • Elaborarea unor soluții tehnice față de fenomenele meteorologice extreme, în scopul protejării producției vegetale și zootehnice (de exemplu, protejarea grădinilor/livezilor împotriva înghețului).
Reducerea recoltei de grâu și porumb	
Reducerea generală a recoltelor de struguri	
Reducerea generală a recoltelor de fructe	
Reducerea calității culturilor agricole	
Apariția dăunătorilor, bolilor agricole și buruienilor	
Risc înalt de secetă și deficit de apă	• Asigurarea creșterii investițiilor vizînd eficiența infrastructurii de irigații, tehnologiile acvatice și îmbunătățirea gestionării resurselor de apă; • Elaborarea planurilor de irigații pe baza unei evaluări a impactului acestora, a viitoarei disponibilități a apei și a satisfacerii nevoilor de apă;

	Utilizarea eficientă a apei prin reducerea pierderilor de apă, îmbunătățirea tehnicilor de irigare, reciclarea și stocarea apei.
Creșterea necesității de irigare	Îmbunătățirea managementului solurilor prin mărirea retenției apei în scopul menținerii umidității solului; Reducerea eroziunii solului prin practici agronomice (fără lucrarea solului și sisteme de cultivare ce reduc pierderea apei); Popularizarea noilor tehnologii cu accent pe stabilitatea structurii solului și tratamente ale solului pentru mărirea stratului activ al sistemului radicular cu scopul sporirii absorbției apei.
Eroziunea, salinizarea solului, deșertificarea	
Creșterea frecvenței și intensității inundațiilor	Evaluarea pericolului de inundații, secetă și deficitului de apă la nivelul bazinelor râurilor, potrivit unor scenarii climatice; Evaluarea pagubelor potențiale în cazul inundațiilor/secetelor asociate cu schimbările climatice; Întreprinderea unor măsuri de protecție a infrastructurii de irigare contra inundațiilor.
Deteriorarea condițiilor pentru zootehnie, prin creșterea riscurilor în asigurarea cu apă pentru adăpat și alte necesități, în asigurarea cu baza furajeră, în reducerea impactului șocului termic la animale, în reducerea productivității animalelor, în sporirea morbidității animalelor	Îmbunătățirea sistemelor de aerisire și climatizare a adăposturilor pentru animale; Introducerea de specii de animale rezistente la temperaturi extreme și adaptarea regimului nutrițional al animalelor la solicitările cauzate de schimbările climatice; Managementul peisajului prin păstrarea elementelor de peisaj care oferă adăpost animalelor.
Risc de instabilitate socială (violențe/conflicte), cauzată de reducerea resurselor alimentare, conducând la creșterea vulnerabilității grupurilor celor mai sărace ale populației (inclusiv copii, femei cu mulți copii, vârstnici).	Formarea comportamentelor responsabile și de supraviețuire a bărbaților și femeilor în situațiile unor fenomene meteorologice extreme; Includerea dimensiunii de gen în programele și proiectele privind apa, securitatea alimentară, în contextul eventualelor schimbări climatice.
Resursele de apă potabilă	
Schimbarea în cererea de apă (sporită ca rezultat al creșterii populației, dezvoltării economice și necesităților de irigare)	Reevaluarea resurselor de apă disponibile pentru fiecare bazin hidrografic; Crearea unor noi lacuri de acumulare și sporirea rezervelor de apă;

Schimbarea în debitele râurilor, atât în sensul creșterii, cât și cel al reducerii	• Proiectarea și implementarea unor soluții pentru colectarea și utilizarea apei din precipitații; • Elaborarea și implementarea planurilor de îmbunătățiri funciare care să mărească probabilitatea precipitațiilor (inclusiv împăduriri, mărirea suprafețelor luciului de apă etc.); • Modificarea infrastructurilor existente pentru a putea regulariza debitele lichide a căror distribuție în timp se modifică ca urmare a schimbărilor climatice (supraînălțarea unor baraje); • Protejarea zonelor umede care permit alimentarea suplimentare a apelor subterane și reducerea revărsărilor maxime în cursul inferior; • Evaluarea nevoilor de apă pentru principalele categorii de consum (apă potabilă, apă industrială, menajeră etc.); • Utilizarea mai eficientă și conservarea apei prin reabilitarea instalațiilor de transport și de distribuție a apei și prin modificări tehnologice (promovarea de tehnologii cu consumuri reduse de apă); • Elaborarea unor programe noi, complexe, de management al apei în agricultură (îmbinarea irigației cu pescuitul și managementul excesului de resurse acvatic); • Îmbunătățirea epurării apei reziduale și menajere
Reducerea disponibilității apei atât din sursele de suprafață, cât și din apele subterane	
Afectarea indicilor de calitate a apei (de ex. mineralizarea, durtatea, oxigenul dizolvat) din cauza temperaturilor mai ridicate ale apei și a variațiilor debitului	
Risc de instabilitate socială (violențe/conflicte), cauzată de reducerea resurselor de apă, conducând la creșterea vulnerabilității grupurilor celor mai sărace ale populației (inclusiv copii, femei cu mulți copii, vârstnici).	• Formarea comportamentelor responsabile și de supraviețuire a bărbaților și femeilor în situațiile unor fenomene hidro-meteorologice extreme; • Includerea dimensiunii de gen în programele și proiectele privind apa, securitatea alimentară, în contextul eventualelor schimbări climatice.
Sectorul de sănătate	
Creșterea numărului de decese cauzate de valurile de căldură	• Identificarea, monitorizarea și ținerea în vizor a grupurilor de risc și a populației vulnerabile; • Elaborarea protocoalelor de tratament pentru problemele medicale cauzate de climă • Revizuirea și fortificarea sistemelor existente de supraveghere a bolilor în vederea includerii în ele a unor consecințe asupra sănătății cauzate de climă, cum ar fi morbiditatea și mortalitatea asociate cu valurile de căldură;
Creșterea numărului de boli cauzate de poluarea aerului	
Apariția unor schimbări în fazele fenologice și a riscului înalt de afecțiuni alergice	
Apariția riscului înalt a deficitului de apă	

Creșterea numărului de cazuri de boli transmise prin apă și prin alimente	• Sensibilizarea specialiștilor medicali, a publicului și a grupurilor celor mai vulnerabile; • Asigurarea unui acces mai bun la asistență medicală în comunitățile izolate și al grupurilor vulnerabile (de ex. persoane în etate, obeze sau cu dizabilități); • Modernizarea programelor existente de educație și comunicare; • Aplicarea tehnologiilor noi de măsurări științifice (de exemplu privind bolile transmise prin aer, calitatea apei, schimbarea climei etc.); • Menținerea cooperării internaționale și regionale
Risc sporit pentru sănătate precum incidența malnutriției sau a bolilor infecțioase transmise prin apă și prin alimente, femeile și fetele fiind în măsură mai mare expuse riscului schimbărilor climatice, ele înregistrând rate mai mari de morbiditate, mortalitate și capacitate redusă de rezistență față de riscuri; pe când bărbații mai des subestimând nivelul riscului.	• Formarea comportamentelor responsabile și de supraviețuire a bărbaților și femeilor în situațiile unor fenomene hidro-meteorologice extreme; • Includerea dimensiunii de gen în programele și proiectele privind apa și salubritatea, sănătatea, educația, în contextul eventualelor schimbări climatice.
Sectorul forestier	
Schimbarea compoziției speciilor forestiere	• Revizuirea unor componente importante existente și elaborarea altora, noi, ale bazei normative silvice, ca părți integrante ale regimului silvic, axate pe următoarele: menținerea și conservarea stațiunilor forestiere; conservarea resurselor genetice forestiere; reconstrucția ecologică a pădurilor; certificarea pădurilor, produselor acestora și sistemelor de management al pădurilor; • Extinderea suprafețelor acoperite cu păduri, inclusiv în contextul atenuării efectelor schimbării climei și conservării biodiversității; • Implementarea tehnologiilor privind asigurarea adaptabilității ecosistemelor forestiere la schimbarea climei; • Elaborarea și realizarea proiectelor de plantare a perdelelor forestiere (zone-tampon) pentru protecția terenurilor agricole, apelor și în scopuri antierozionale;
Creșterea posibilă a mortalității arborilor	
Modificarea concurenței speciilor	
Consecințe negative pentru speciile sensibile la schimbarea temperaturii	
Schimbarea ratei de regenerare	
Schimbarea sensibilității speciilor forestiere la deficitul de apă	
Schimbarea densității individuale a arborilor	

Creșterea distrugerilor abiotice cauzate de incendii, furtuni de vânt, inundații și secetă	• Crearea plantațiilor forestiere energetice pentru satisfacerea nevoilor populației de lemn pentru încălzire, pregătirea hranei etc.
Schimbarea condițiilor fitosanitare	
Riscul de vulnerabilitate pentru populație, în special pentru femeile sărace (cele în etate, din mediul rural), legat de reducerea accesului la resurse de energie (colectarea lemnului, deficitul de combustibil) și probleme de sănătate de la arderea/colectarea de lemn.	• Formarea comportamentelor responsabile și de supraviețuire a bărbaților și femeilor în situațiile unor fenomene naturale extreme. • Includerea dimensiunii de gen în programele și proiectele privind agricultura, resursele forestiere și sănătatea, în contextul eventualelor schimbări climatice.
Sectorul energetic	
Deteriorarea tot mai frecventă a rețelelor electrice, fapt care prezintă pericole pentru transportul și distribuția energiei electrice	• Îmbunătățirea durabilității conductelor și a altor infrastructuri de transport și de distribuție; • Îngroparea sau redimensionarea cablurilor electrice; • Inspectarea regulată a infrastructurii vulnerabile, cum ar fi pilonii de lemn; Restabilirea utilajului stațiilor electrice ale rețelelor de transport, destinat topirii chiciurii, și/sau introducerea noilor tehnologii de dezghețare, cum ar fi PETD (Pulse electro-thermal de-icer).
Creșterea cantității de energie utilizată pentru răcirea spațiilor locative și comerciale, pentru răcire în anumite procese industriale	• Înlocuirea sistemelor de răcire cu apă prin sisteme de răcire cu aer, răcire uscată sau sisteme de recirculare
Schimbarea bilanțului utilizării energiei între diverse tipuri de combustibil	• Substituirea surselor de combustibil; • Investiții în infrastructură și echipamente de eficiență înaltă; • Investiții în producerea energiei electrice, cum ar fi generatoare fotovoltaice instalate pe acoperișuri; • Utilizarea eficientă a energiei prin aplicarea bunelor practici de exploatare.
Reducerea producției de biomasă	• Introducerea culturilor noi cu toleranță mai mare la stresul de căldură și deficitul de apă; • Folosirea sistemelor de avertizare timpurie cu privire la temperaturi extreme și ploi; • Susținerea recoltării optime a biomasei;

	• Ajustarea gestionării culturilor și schemelor de asolament; • Ajustarea datelor de plantare și recoltare; • Introducerea practicilor de conservare a umidității solului.
Riscul de vulnerabilitate pentru populație, în special pentru femeile sărace (cele în etate, din mediul rural), legat de reducerea accesului la resurse de energie și probleme de sănătate cauzate de factorii energetici.	• Formarea comportamentelor responsabile și de supraviețuire a bărbaților și femeilor în situațiile unor fenomene naturale extreme. • Includerea dimensiunii de gen în programele și proiectele privind resursele energetice în contextul eventualelor schimbări climatice.
Transport și infrastructură	
Formarea rigolelor, fâgașelor, brazdelor, fisurilor și gropilor pe drumuri și magistrale	• Utilizarea la construcția drumurilor a unor materiale noi, care să fie rezistente la condiții adverse de climă; • Acoperirea drumurilor cu beton asfaltic mai rezistent la fisurare; • Utilizarea sporită a străzilor tolerante la căldură și protecția peisajeră a magistralelor; • Design/construcție adecvate, șlefuirea fisurilor drumurilor; • Utilizarea la o scară mai largă a metodelor eficiente de întreținere a drumurilor (întreținerile de prevenire – includ acoperiri, reparări, etanșări prin pulverizarea emulsiilor cationice, etanșări cu piatră concasată, etanșarea fisurilor cu suspensii etc.; întreținerile de corecție – includ peticiri, reparații ale suprafeței și tratamente ale suprafeței cu paste de etanșare); • Proiectarea pentru temperaturi maxime mai ridicate a construcțiilor noi sau a celor de înlocuire
Extinderea termică a podurilor, întreruperi de trafic	
Penetrarea structurii de rezistență din beton a podurilor și viaductelor și ruginirea rapidă a armăturilor metalice ale acestora	
Deteriorarea infrastructurii, întârzieri ale călătoriilor și de orar, pierderea de vieți omenești și proprietăți, riscuri înalte pentru securitate	
Apariția riscurilor de sănătate și siguranță cauzate de stresul de căldură pentru personalul de întreținere a șoselelor și pentru pasageri	• Deplasarea orelor de efectuare a lucrărilor de construcție spre partea mai răcoroasă a zilei
Inundarea drumurilor, căilor ferate, a trotuarelor	• Evaluarea riscurilor pentru toate drumurile noi; • Îmbunătățirea protecției împotriva inundațiilor; • Modernizarea sistemelor de scurgere pentru drumuri; • Canelarea și taluzarea drumurilor; • Creșterea standardelor pentru capacitatea de drenare pentru infrastructura nouă a transporturilor și realizarea unor proiecte majore de reabilitare.

Reducerea vizibilității din cauza zăpezii, pierderea manevrabilității, obstrucții ale căilor de transport, tratarea drumurilor cu chimicale pentru dispersie	• Aplicarea unor soluții ingineresti, instalarea indicatoarelor și modernizarea centrelor, echipelor și stațiilor de dispecerat
Scăderea nivelului de apă pe căile navigabile ale râului Prut	• Realizarea unor lucrări de adâncire a șenalului navigabil; • Cooperarea transfrontalieră în gestionarea căilor navigabile pe râul Prut.
Riscul de vulnerabilitate pentru populație, în special pentru femeile sărace (cele în etate, din mediul rural), legat de problemele cu transportul, drumurile deteriorate care afectează mobilitatea cetățenilor, în special a femeilor cu copii și a femeilor/bărbaților în etate, limitând accesul la servicii sociale și de sănătate.	• Formarea comportamentelor responsabile și de supraviețuire a bărbaților și femeilor în situațiile unor fenomene naturale extreme. • Includerea dimensiunii de gen în programele și proiectele privind transportul și infrastructura drumurilor, în contextul eventualelor schimbări climatice.

2.7. Dezvoltarea economică Potențialul de afaceri

În raionul Leova, în perioada anilor 2015-2020, numărul agenților economici înregistrați la Inspectoratul Fiscal este în creștere: de la 2004 în 2015 la 2341 în 2020. În structura agenților economici, după forma organizatorico-juridică, ponderea cea mai mare o au subiecții cu drept de persoană fizică (83,9% din total). Aici se includ gospodăriile țărănești și deținătorii de patentă, care au un volum redus de vânzări și creează mai puține locuri de muncă în comparație cu persoanele juridice.

În structura persoanelor juridice, cea mai mare pondere o au SRL-urile, fiind cea mai accesibilă formă de organizare a businessului din punct de vedere evidenței contabile, managementului operațional și al sistemului raportare financiară.

Tablelul 31. Agenții economici după forma organizatorico-juridică

Agenți economici	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Total:	2004	2043	2258	2293	2303	2341
<i>Întreprinderi, persoane fizice, inclusiv:</i>	1716	1733	1927	1943	1931	1940
- întreprinderi individuale	314	320	332	341	348	363
- gospodării țărănești	1402	1413	1425	1441	1446	1452
- patentă	0	0	170	161	137	125
<i>Întreprinderi, persoane juridice, inclusiv:</i>	288	310	331	350	372	401
- societăți pe acțiuni	16	16	16	16	16	16
- societăți cu răspundere limitată	236	257	278	297	319	348
- cooperative	14	14	14	14	14	14
- întreprinderi de stat	12	12	12	12	12	12
- întreprinderi municipale	10	11	11	11	11	11
- asociații de gospodării țărănești	16	16	16	16	16	16

Sursa: Direcția deservire fiscală Leova

Infrastructura serviciilor financiare este concentrată preponderent în or. Leova și cuprinde filialele a 4 bănci comerciale: Moldova Agroindbank, Moldincombank, Viktoriabank, Energbank și o singură asociație de economii și împrumut - asociația „La Valea Hâncului”.

Forța de muncă

Evoluția proceselor economice din raionul Leova au influențat asupra schimbărilor structurale din cadrul populației active din ultimii 5 ani.

Conform datelor BNS în anul 2019, resursele de muncă disponibilă în raion a constituit cca. 35 mii persoane, înregistrând o descreștere cu cca. 800 persoane față de anul 2010.

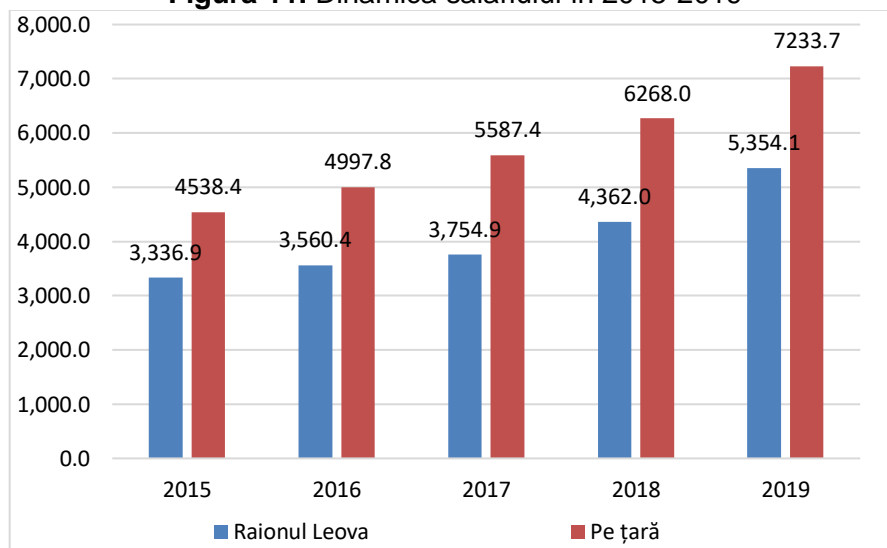
În mediul urban este concentrat cu cel mai mare număr de persoane apte de muncă de 69%, iar în mediul rural este mai mic de 65,2%. Totuși, deficitul de locuri de muncă din mediul rural persistă și se manifestă cu un caracter sezonier. Persoanele în etate, care se mai mențin în câmpul muncii din mediul rural, înregistrează intensități mai mari decât în cel urban pe fundalul procesului continuu de îmbătrânire.

Remunerarea salariaților

Câștigul salarial mediu lunar al unui angajat reprezintă raportul între fondul de salarii(calculat) și numărul mediu de salariați.

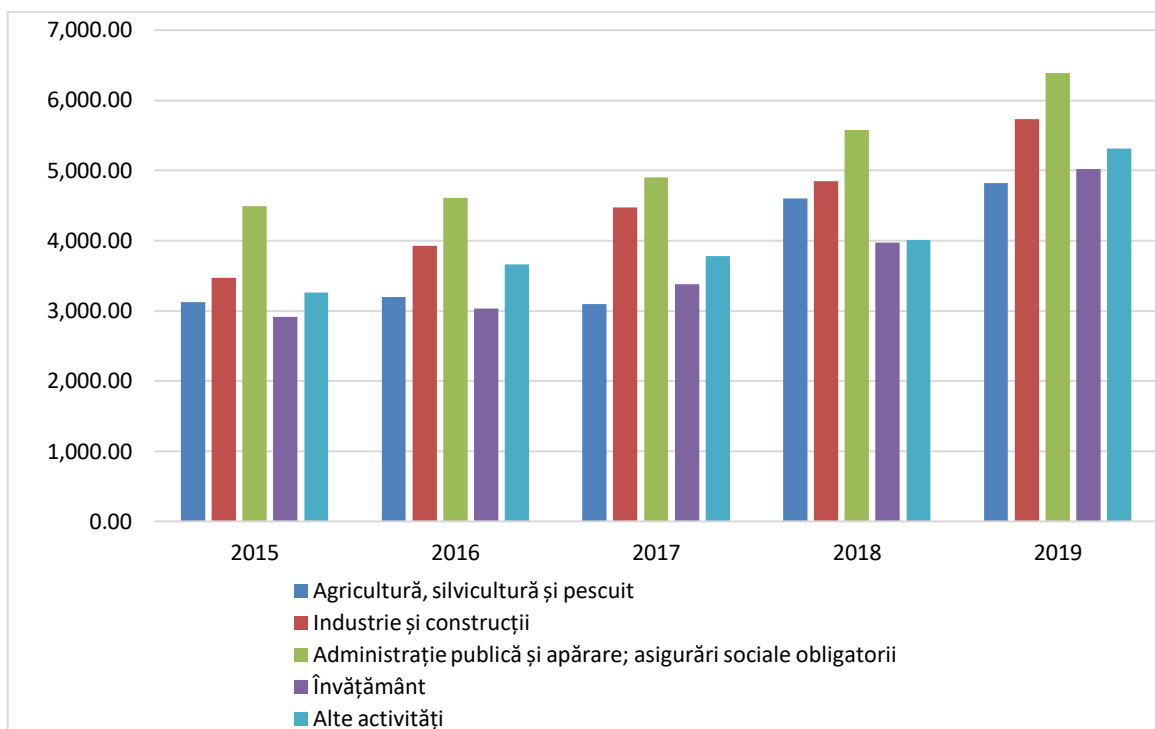
În raionul Leova, evoluția salariului mediu brut lunar al angajaților a fost pozitivă în perioada 2015-2019, fiind atestată o creștere în expresie nominală de 1,6 ori sau 2017,2 lei, de la: 3336,9 lei în 2015 la 5354,1 lei în 2019. Totuși, salariul mediu în raionul Leova este mai mic decât cel pe țară, variind între 67%-75% de la mărimea medie pe țară, în diferiți ani.

Figura 11. Dinamica salariului în 2015-2019

Sursa: Consiliul raional Leova și BNS

Salariul mediu lunar a avut un ritm de creștere mai mare în învățământ (de 1,73 ori), de la 2912 în 2015 la 5024,8 lei în 2019, urmat de sectorul industriilor și construcțiilor: de la 3473,9 lei la 5 730,8 lei sau 1,65 ori. Cel mai mic ritm de creștere a fost în sectorul administrației publice și apărare; asigurări sociale obligatorii – doar 1,42 ori (de la 4 492,3 lei în 2015 la 6 383,7 lei în 2019).

Figura 12. Dinamica remunerării muncii, mediu lunar în 2015-2019

Sursa: Consiliul raional Leova

Câștigul salarial mediu lunar nominal brut al unui angajat în trimestrul IV al anului 2018 a fost de 4662,2 lei, sporind față de aceeași perioadă a anului 2017 cu 14,8%, fiind în descreștere cu 33,3% față de media pe țară (6987,5 lei). În sfera bugetară în trimestrul IV salariul mediu lunar a constituit 4550,6 lei, cu 20,1% mai mult față de anul 2017, iar în sectorul economic acest indicator a constituit 4838,9 lei, cu 6,5% mai mult față de aceeași perioadă a anului 2017.

În trimestrul IV al anului 2019, câștigul salarial mediu lunar nominal brut al unui angajat constituia 5217,6 lei, ceea ce reprezintă o creștere cu 11,9% față de anul 2018, rămânând în descreștere cu 33,2% față de media pe țară (7813,1 lei). În sfera bugetară în trimestrul IV al anului 2019, salariul mediu lunar a constituit 4947,8% cu 8,7% mai mult față de aceeași perioadă a anului 2018, iar în sectorul economic s-a constatat o mărire cu 19,1%, ceea ce constituie 5764,7 lei.

Pentru anul 2020, trimestrul IV, câștigul salarial mediu lunar nominal brut al unui angajat constituie 6766,1 lei, sporind cu 29,7% față de aceeași perioadă a anului 2019, fiind în descreștere cu 23,6% față de media pe țară (8859,9 lei) În sfera bugetară în trimestrul IV al anului 2020 salariul mediu lunar a constituit 6323,8 lei cu 27,8% mai mult față de aceeași perioadă a anului 2019. În sectorul economic, acest indicator s-a mărit cu 30,8% față de aceeași perioadă a anului 2019, constituind 7541,4 lei.

Tabelul 32. Câștigul salarial mediu lunar nominal brut pe activități economice

Activități economice	2018, lei	2019, lei	2020, lei
Total economie	4662,2	5217,6	6766,1
Agricultură, silvicultură și pescuit	4651,1	4817,9	4994,8
Industria	4607,4	4767,9	5579,2

Administrație publică și apărare; asigurări sociale obligatorii	5793,6	5955,1	7241,1
Învățământ	4419,9	4970,4	6639,9
Alte activități de servicii	4395,7	5377,8	7564,9

Datele din tabel cuprind unitățile economice (sectorul real) cu 4 și mai mulți salariați și toate instituțiile bugetare, indiferent de numărul de salariați, care își au sediul central în raionul Leova

La nivelul raionului Leova, cele mai multe persoane sunt angajate oficial în domeniul învățământului. În perioada 2015-2019, ponderea salariaților din domeniul învățământului a scăzut de la 1475 la 1361 persoane. Aceasta fiind legată de atractivitatea economică scăzută a profesiei, dar și de lipsa interesului din partea tinerilor de a se angaja în domeniu. În agricultură, silvicultură și pescuit, numărul persoanelor angajate este de 651 persoane, fiind în creștere. Totuși, rata de angajare în sectorul real este totuși destul de redusă, fiind în descreștere, de la 4925 persoane la 4874 în anul 2019.

Tabelul 33. Efectivul salariaților la sfârșitul anului, pe activități economice, persoane

Domenii	2015	2016	2017	2018	2019
Agricultură, silvicultură și pescuit	474	871	1 136	615	651
Industrie și construcții	640	649	567	741	520
APL, apărare, asig. sociale obligat.	655	642	605	607	558
Învățământ	1 475	1 426	1 404	1 373	1 361
Alte activități	1 682	1 674	1 836	1 821	1 784
Total pe activități economice	4 925	5 261	5 547	5 158	4 874

Sursa: Consiliul raional Leova

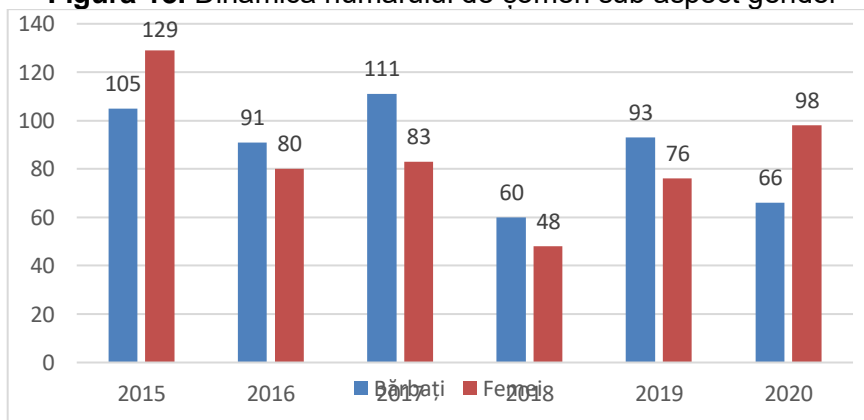
Șomajul

Conform datelor furnizate de către BNS, ponderea populației economic active în totalul populației raionului Leova constituie 69,6% în anul 2020.

Numărul șomerilor înregistrați la Agenția pentru Ocuparea Forței de Muncă Leova, în anul 2012 reprezintă 0,6% (164 de persoane) din totalul populației.

În perioada 2015-2020 numărul șomerilor a scăzut de la 234 în 2015 la 164 persoane în 2020. Sub aspect gender evoluția a fost neuniformă: în 2015 și 2020, numărul femeilor-șomer a fost mai mare decât al bărbaților și respectiv al bărbaților a fost mai mare în 2016 – 2019.

Figura 13. Dinamica numărului de șomeri sub aspect gender

Sursa: Consiliul raional Leova

Agenția pentru Ocuparea Forței de Muncă Leova este serviciul public de specialitate, abilitat cu: prevenirea șomajului și combaterea efectelor sale sociale, implementarea politicii de migrație a forței de muncă. Agenția, în vederea creșterii ratei de ocupare în câmpul muncii prestează servicii gratuite pentru: 1. agenții economici aflați în căutare de angajați; 2. persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă; 3. cetățenii Republicii Moldova care pleacă la muncă peste hotare.

Agenția organizează campanii de informare și promovare a serviciilor prestate, sensibilizarea angajatorilor la problemele din teritoriu în domeniul ocupării forței de muncă, inclusiv la angajarea persoanelor din grupurile vulnerabile, dar și informarea agenților economici despre posibilitatea de a participa la târgurile locurilor de muncă, inclusiv târguri on-line și forumurile profesiilor /meseriilor.

În urma acestor măsuri de stimulare a ocupării de forță de muncă, agenția Leova are ca scop prestarea serviciilor de informare, consiliere și orientare profesională persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă din raion.

Principalele probleme ale domeniului pieței muncii

În urma analizei efectuate, au fost depistate următoarele probleme pe piața muncii din raionul Leova:

- Scăderea numărului de salariați în raionul Leova
- Necorespunderea dintre profesiile solicitate pe piața forței de muncă în raion și oferta forței de muncă, sub aspectul domeniului de pregătire și al nivelului de instruire, fapt ce creează o insuficiență de capital uman în unele domenii de activitate
- Agenții economici sunt nevoiți să recurgă la angajarea cadrelor mai puțin calificate din motivul insuficienței cadrelor calificate drept urmare a migrării masive a specialiștilor peste hotare
- Interesul scăzut al șomerilor, care beneficiază de ajutor de șomaj sau ajutor social, față de angajarea în câmpul muncii
- Migrarea masivă a forței de muncă, inclusiv a tinerilor, peste hotarele țării, în căutarea unui loc de muncă mai bine plătit
- Lipsa investițiilor majore care ar crea noi locuri de muncă.

Probleme la angajarea în câmpul muncii a șomerilor din păturile vulnerabile:

- Dezechilibru de pe piața muncii în aspect de competențe profesionale, precum și de mediu rural și urban.
- Lipsa unei profesii / meserii și lipsa experienței de muncă la tineri sau a persoanelor care au lipsit de pe piața muncă perioade mai îndelungate de timp, salariile mici la locurile de muncă vacante.
- Reticiența angajatorilor în ceea ce privește angajarea persoanelor care necesită suport suplimentar pe piața muncii luând în considerație nivelul lor de productivitate și orientarea angajatorilor spre persoanele cu calificări și competențe înalte, cu experiență în muncă și capacitate deplină de muncă.

Agricultura

Suprafața însămânțată a culturilor agricole sub roada anului 2018 în întreprinderile agricole și gospodăriile țărănești (de fermier) cu suprafața de 10 ha și peste a constituit în anul 2018 circa 28443 ha, cu 1002 ha sau 3,7% mai mult față de anul 2017. În anul 2019 suprafața însămânțată a constituit 30325 ha, cu 6,6% mai mult față de anul 2018, iar în anul 2020 aceasta a constituit 31043 ha, cu 2,4% mai mult față de anul 2019. Astfel în perioada 2017-2020 suprafața de însămânțare a crescut cu 4602 ha.

Tabelul 34. Suprafețe însămânțate cu culturi agricole

Indicatori	2018		2019		2020	
	hectare	% față de 2017	hectare	% față de 2018	hectare	% față de 2019
Suprafața total însămânțată	28443	103,7	30325	106,6	31043	102,4
Cereale și leguminoase pentru boabe	16232	122,8	17774	109,5	18644	104,9
grâu de toamnă și primăvară	7611	140,5	6373	83,7	5883	92,3
orz de toamnă și primăvară	1094	110,3	1315	120,2	802	61,0
porumb	5759	115,3	8462	146,9	11370	134,4
leguminoase boabe	1768	98,6	1149	65,0	589	51,3
Culturi tehnice	12055	85,7	12408	102,9	12256	98,8
tutun	35	83,3	-	-	-	-
floarea soarelui	10138	80,0	10986	108,4	11728	106,8
rapiță de toamnă	1824	134,4	1364	74,8	1364	74,8
soia	58	-	58	-	-	-
Cartofi, legume și culturi bostănoase alimentare	108	133,3	130	120,4	133	102,3
cartofi	10	de 5 ori	12	de 2 ori	14	de 1,2 ori
legume de câmp	14	77,8	19	135,7	38	200,0
culturi bostănoase alimentare	84	137,7	99	117,9	81	81,8
Culturi pentru nutreț	48	63,2	13	27,1	10	77,0

Sursa: Serviciul Statistică Leova

În anul 2018, din suprafața totală însămânțată 57,1% reprezintă cereale și leguminoase pentru boabe, 42,3% sunt culturi tehnice, 0,4% cartofi, legume și culturi bostănoase alimentare, iar culturile pentru nutreț constituie 0,2%.

În anul 2019 din suprafața totală însămânțată 58,6% reprezintă cereale și leguminoase pentru boabe, 40,9% sunt culturi tehnice, 0,4% cartofi, legume și culturi bostănoase alimentare, iar culturile pentru nutreț constituie 0,1%.

În anul 2020 se atestă față de anul 2018, o creștere cu 2,9% a suprafețelor însămânțate cu cereale și leguminoase pentru boabe și o scădere cu 2,8% a suprafețelor cu culturi tehnice. În scădere cu 38 hectare față de anul 2018 este și suprafața culturilor pentru nutreț.

Volumul producției vegetale se determină prin mărimea recoltei globale a culturilor agricole. Conform datelor definitive prezentate de întreprinderile agricole și gospodăriile țărănești (de fermieri) cu suprafața terenurilor agricole egală sau mai mare de 10 ha, recolta globală și roada medie la 1 hectar pentru principalele culturi agricole este următoarea:

Tabelul 35. Recolta diferitor culturi agricole

Indicatori	2018				2020			
	Recolta globală obținută – total		Roda medie la 1 ha		Recolta globală obținută – total		Roda medie la 1 ha	
	tone	% față de 2017	chintale	% față de 2017	tone	% față de 2019	chintale	% față de 2019
Cereale și leguminoase pentru boabe (total)	59038,4	96,1	36,5	79,2	9346,5	28,3	8,2	18,2
-grâu de toamnă și de primăvară	21399,4	97,2	28,1	69,7	5697,9	28,5	11,25	35,4
-orz de toamnă și de primăvară	2598,3	72,9	24,2	67,8	743,3	18,4	13,1	40,2
-porumb pentru boabe	33415,9	106,4	58,0	93,3	2660,8	40,7	4,8	8,0
Floarea soarelui	25492,9	88,9	25,0	103,7	9205,6	42,5	8,7	35,6
Rapiță	3913,0	107,5	21,5	80,2	741,3	17,0	14,0	57,4
Cartofi	134,0	de 4,8 ori	134,0	95,7	321,0	de 1,6 ori	24,7	13,6
Legume de câmp	144,1	66,3	110,8	91,8	672,3	de 1,7 ori	71,5	31,9
Fruite sămânțoase	209,5	187,0	33,8	54,3	35,3	81,0	58,8	379,3
Fruite sămburoase	1345,3	146,1	55,6	155,7	908,1	80,5	46,3	78,0
Căpșună	13,8	-	69,0	-	15,4	98,7	77,0	98,7
Struguri	9143,4	106,9	71,9	93,5	5187,0	152,3	48,3	63,0

Sursa: Serviciul Statistica Leova

*Datele din tabel reflectă valorile la înregistrate la data de 1 decembrie a fiecărui an – în masă după finisare

În anul 2018, în raport cu anul 2017, producția animală în întreprinderile agricole și gospodăriile țărănești (de fermieri), care au la bilanț animale, a fost înregistrată o micșorare a producției vitelor și păsărilor (în masă vie) cu 23,8%. În anul 2020 în raport cu anul 2019 s-a înregistrat o micșorare a indicatorului respectiv cu 19,0%.

Tabelul 36. Efectivul de animale în gospodăriile de toate categoriile pe principalele specii

Indicatori	La 1 decembrie 2018		La 1 ianuarie 2021	
	capete	în % față de 1 decembrie 2017	capete	în % față de 1 ianuarie 2020
Bovine	2002	76,2	1161	81,0
Vaci (gospodăriile populației)	1525	77,0	911	83,9
Porcine	3541	76,8	1358	51,2
întreprinderile agricole	143	124,3	112	44,4
gospodăriile populației	3398	71,4	1246	51,9
Ovine și caprine	24208	84,7	17923	94,4
întreprinderile agricole	-	-	-	-
gospodăriile populației	24208	84,7	17923	94,4
Cabaline	765	87,4	504	89,8
gospodăriile populației	765	87,4	504	89,8
Păsări	242442	93,1	153489	78,9
gospodăriile populației	242442	93,1	153489	78,9

Sursa: Serviciul Statistica Leova

Investiții în active imobilizate

Investițiile reprezintă cheltuielile efectuate pentru lucrări de construcții, de instalații și de montaj, pentru achiziționarea de utilaje, mijloace de transport, cheltuieli pentru brevete, mărci, licențe, alte cheltuieli destinate creării de noi active imobilizate, cheltuieli pentru dezvoltarea, modernizarea, reconstrucția, reparația capitală a celor existente.

Investiții în active imobilizate din contul tuturor surselor de finanțare realizate în anul 2018 au însumat 83351,9 mii lei, fiind în scădere cu 22,6% față de anul 2017. Sursa principală de finanțare a investițiilor a fost bugetul de stat al investitorului (21,5%).

În anul 2019 au fost investiți 91054,3 mii lei, suma fiind în creștere cu 4% față de anul 2018. Sursa principală de finanțare a investițiilor a fost mijloacele proprii ale investitorului (44,5%).

În anul 2020 investițiile în active imobilizate din contul tuturor surselor de finanțare realizate au însumat 51980,9 mii lei, ceea ce reprezintă o micșorare cu 43% față de anul 2019. Sursa principală de finanțare a investițiilor – sursele bugetare (49,4%).

Tabelul 37. Structura investițiilor în active imobilizate

Indicatori	2018		2020	
	realizări, mii lei	în % față de 2017	realizări, mii lei	în % față de 2019
Investiții în active imobilizate - total	83351,9	77,4	51980,9	57
Imobilizări necorporale	2,1	7,5	6,0	16,4
Imobilizări corporale	83349,8	77,4	51974,9	57
-clădiri rezidențiale	4081,6	56,6	4601	126,3
-clădire nerezidențiale	27163,9	63,4	11356,1	88,4
-construcții ingineresti	12798,6	50,8	15801,8	81,4

-mașini, utilaje, instalații de transmisie	28965,8	95,4	15949,5	42,1
-mijloace de transport	2104,2	157,8	1338,5	31,4
-alte imobilizări corporale	5198,5	286,9	1551,4	152,5
Terenuri	3037,2	de 3 ori	1150,4	9,8

Sursa: Consiliul raional Leova

În anul 2018 valoarea investițiilor în active imobilizate a marcat o scădere cu 22,6% față de anul 2017. În anul 2020 valoarea investițiilor în active imobilizate a constituit 51980,9 mii lei. Comparativ cu anul 2019, acest indicator constituie 57,0% (în prețuri comparabile).

Din totalul investițiilor realizate în anul 2020, cea mai mare pondere revine pentru mașini, utilaje, instalații de transmisie – 30,7%.

Pentru realizarea procesului investițional în anul 2020 au fost utilizate preponderent mijloacele proprii ale investitorului, care au constituit 14293,2 mii lei, ceea ce reprezintă 27,5% din valoarea totală a mijloacelor utilizate pentru realizarea investițiilor.

Tabelul 38. Structura investițiilor în active imobilizate pe surse de finanțare, anul 2020

Indicatori	Realizări, mii lei	În % față de	
		2019	total
Investiții în active imobilizate – total			
din care, finanțate din contul:	51980,9	57,0	100
bugetului de stat	5185,5	78,1	10,0
bugetelor unităților administrativ-teritoriale	20488,6	106,0	39,4
mijloacelor proprii	14293,2	35,2	27,5
surselor din străinătate	734,1	72,8	1,4
credite și împrumuturi interne	2546	16,4	4,9
fondul ecologic	6320,2	220,5	12,2
fondul rutier	1476,9	29,4	2,8
altor surse	936,4	de 4 ori	1,8

Sursa: Consiliul raional Leova

În perioada ianuarie-decembrie 2020, pentru asigurarea necesităților investiționale din contul surselor bugetului de stat, au fost utilizate 25674,1 mii lei, ceea ce constituie 49,4% din totalul investițiilor.

Pe teritoriu raionului Leova sunt diferite terenuri neutilizate pentru activități economice, în domeniul industrial sau comercial. Aceste terenuri ar putea fi promovate pentru a atrage potențialii investitori din țară și peste hotare

Tabelul 39. Active fixe neutilizate în circuitul economic

Tipul terenului	Descrierea	Suprafața	Amplasamentul	Proprietatea
Teren pentru construcții în satul Sârma	Baie,f Fără acoperiș și pereți demolați 50%	107,08 m2	Intravilan	APL Sârma

Tipul terenului	Descrierea	Suprafața	Amplasamentul	Propritatea
Teren pentru construcții s.Hănăsenii Noi	Comercial	Teren- 0,0392 ha, Construcția 113,7 m2	str.Maria Savin 1	Privată
Teren agricol s. Tigheci	Complexul sportiv	3493,8m.p.	Intravilan	Privat CAP "Glia"
Teren agricol s.Tigheci	Baia	64,3m.p	Intravilan	APL Tigheci
Teren pentru construcții or.Leova	Pentru amplasarea platformei industriale	13,1846 ha	Extravilan (șoseaua Chișinău Cahul) –	APL Leova
Teren pentru construcții or.Leova	ÎM „Moara”	0,2751 ha	Intravilan	APL Leova
Teren pentru construcții or. Leova	SA „Favorit”	0,8006 ha	Intravilan	80% APL Leova
Industrial	Prelucrarea semințelor de floarea soarelui pentru comercializare	1,5 ha	s.Băiuș	Proprie
Comercial	Comercializarea produselor alimentare	0,0319	s.Cociulia Nouă	Privată
Comercial	Comercializarea produselor alimentare	0,09	s.Băiuș	Universcop Or.Leova

Sursa: Consiliul raional Leova

Tabelul 40. Lista bunurilor locale de o importanță vitală pentru CR și cu potențial pentru eventualii investitori

	Denumire edificiu	Suprafața	Starea fizică actuală	Tip proprietate
1	Școala muzicală nefinisată din or.Leova	4897,8 m ²	Construcție nefinisată	De stat
2	Clădirea secției de producere din Leova	1492 m ²	Necesită renovare interioară	De stat
3	Construcție de cultură și agrement din Hănăsenii Noi	494 m ²	Construcție nefinalizată	De stat
4	Fosta fabrica de caramidă din Leova	3080 m ²	Necesită reparație capitală	De stat
5	Clădire nefinalizată în or.Leova	920 m ²	Construcție nefinalizată	De stat
6	Sala de înot a Liceului Teoretic Constantin Spătaru din Leova	756 m ²	Necesită reparație capitală	De stat
7	Centrul „EXAGRO” din Sărata Nouă	4840m ²	Necesită reparație capitală	De stat

8	6ha pentru construcția centrului regional agroindustrial din s.Seliște	6ha		De stat
9	Clădire nefinalizată din Sărăteni	477 m ²	Construcție nefinalizată	De stat

Sursa: Consiliul raional Leova

Construcții

În anul 2020, s-au eliberat 31 autorizații de construcție pentru clădiri rezidențiale și nerezidențiale, ceea ce constituie cu 19,3% față de numărul autorizațiilor eliberate în anul 2018 și 24,24% față de anul 2017. În anul 2018 au fost date în exploatare 24 locuințe (apartamente, case individuale de locuit) cu suprafața totală de 3146,6 m², sau cu 74% mai mult față de anul 2017.

Tabelul 41. Autorizații de construire eliberate pentru clădiri

Total	Total, număr	În % față de		Total, număr	În % față de	
		2017	total		2019	total
	33	78,6	100	25	80,7	100
Rezidențiale (inclusiv pentru colectivități)	20	166,7	60,6	9	69,2	36,0
Nerezidențiale	13	43,3	39,4	16	88,9	64,0

Sursa: Consiliul raional Leova

Transporturi

Prin pasagerii transportați se înțelege numărul persoanelor care au constituit obiectul transportului cu mijloace de transport în perioada de raport, inclusiv estimările pasagerilor beneficiari de gratuități de transport.

Tabelul 42. Pasageri transportați cu autobuzele și microbuzele de folosință generală

Indicatori	2018		2019		2020	
	Valoarea absolută	În % față de 2017	Valoarea absolută	În % față de 2018	Valoarea absolută	În % față de 2019
Parcursul pasagerilor cu autobuze și microbuze, mii pasageri-km	5770,7	80,5	4686,4	81,2	2503,1	53,4
Parcursul pasagerilor cu autobuze și microbuze, mii pasageri	168,5	69,1	121,6	72,2	63,6	52,3

Sursa: Consiliul raional Leova

Numărul pasagerilor transportați cu autobuzele și microbuzele de folosință generală în anul 2018 a constituit 168,5 mii, în anul 2019 – 121,6 mii, iar în anul 2020 – 63,6 mii. Se observă o micșorare anuală față de anul precedent. Astfel în anul 2018 numărul pasagerilor transportați cu autobuze și microbuze de folosință generală s-a micșorat cu 30,9% față de anul 2017. În anul 2020 numărul acestora a constituit 63,6 mii pasageri sau cu 47,7% mai puțin față de anul 2019. Dacă în anul 2018 numărul pasagerilor transportați cu autobuze și microbuze de folosință generală constituia 0,2% din totalul pe țară, în anul 2020 acesta reprezintă 0,1% din totalul pe țară.

În structura autovehiculelor în proprietatea persoanelor juridice, pentru perioada 2015-2019 se observă tendința de micșorare a numărului acestora la diferite poziții.

Tabelul 43 Autovehicule în inventar la sfârșitul anului (posesori persoane juridice)

	2015	2016	2017	2018	2019
Autocamioane	78	74	72	75	75
Camionete și autoturisme de tip furgon	9	9	7	6	5
Autobuze și microbuze	30	31	33	30	29
Autoturisme (taximetre și de serviciu)	85	83	84	77	79
Autovehicule cu destinație specială	20	21	21	20	14

Sursa: Consiliul raional Leova

Serviciile de suport propuse mediului de afaceri

Un aspect important al dezvoltării mediului de afaceri este accesul facil și cu costuri reduse la diverse servicii ce țin de înregistrarea și desfășurarea mediului de afaceri, inclusiv acordate de diverse instituții publice. Lipsa serviciilor desconcentrate în anumite regiuni creează costuri suplimentare financiare și de timp antreprenorilor. Dat fiind apropierea de mun. Chișinău, antreprenorii din raion au un avantaj în a accesa majoritatea serviciilor ceea ce ține, cel puțin de economisirea pentru cheltuielile de transport și de timp, mai mult unele dintre acestea fiind dislocate în raion:

- Biroul vamal Leușeni și postul vamal Leova
- Inspectoratul fiscal
- Inspectoratul muncii
- Direcția raională sanitar-veterinară și pentru siguranța produselor de Origine animală
- Direcția raională de Supraveghere Fitosanitară și Control Semincer
- Inspectorat de protecție a plantelor
- Inspecția ecologică
- Agenția forței de muncă
- Casa de asigurări sociale
- Direcția statistică
- Birou evidență/documentare
- Oficiul teritorial cadastral
- Direcția poștă
- Centrul Medicină Preventivă
- Inspecția muncii.

Responsabil de dezvoltarea politicii de dezvoltare a antreprenorialului și a IMM-urilor inclusiv, la nivel local este Direcția Economie, Dezvoltarea Teritoriului și Atragerea Investițiilor din cadrul Consiliului raional Leova. În vederea implementării acesteia a fost creat un fond de susținere a IMM-urilor și instituit Punctul de Contact în Afaceri pe lângă Direcția Economie, Dezvoltarea Teritoriului și Atragerea Investițiilor.

Instituția Publică "Incubatorul de Afaceri din Leova" (în continuare IAL), activează din 20.07.2012.

Pe parcursul la 9 ani, IAL a găzduit 64 de antreprenori din diferite domenii de activitate.

În anii 2019-2020 au beneficiat de suport financiar, prin intermediul Programelor Naționale ODIMM – 5 companii (circa 315,0 mii lei). Acordate împrumuturi financiare, rezidenților IAL (3 companii) în sumă de 60,0 mii lei. Actualmente, în IAL, activează 19 antreprenori.

În perioada 2015-2020 anual au fost organizate diverse traininguri de către ODIMM și Incubatorul de Afaceri:

- ODIMM - scrierea proiectelor, finanțări, managementul vânzărilor etc.

- IAL - impulsionează businessul în mediul rural, ședințe cu apicultorii, seminare pentru doritorii de cursuri de contabilitate, mese rotunde cu liceenii despre idei de afaceri, inițierea unei afaceri etc.

În anul 2019 circa 20 de tineri s-au înscris la programul Start pentru tineri al ODIMM, la IAL fiind instruiți cum să elaboreze un plan de afaceri și cum să inițieze un business.

Capacitățile profesionale de consultanță în domeniul inițierii și dezvoltării afacerilor a Punctului de Contact în Afaceri au fost consolidate, dar cu termen depășit. Astfel, în anul 2019, în cadrul proiectului „Poarta de Sud a Moldovei deschisă pentru promovarea afacerilor și investițiilor” a fost organizat seminarul cu tematica „Îmbunătățirea competitivității serviciilor de suport în afaceri”. În cadrul seminarului au fost instruiți 6 specialiști, dintre care 3 de la Incubatorul de Afaceri, 3 de la Direcția Economie, Dezvoltarea Teritoriului și Atragerea Investițiilor din Leova.

Centrul de consultanță în afaceri pentru viitorii antreprenori a fost instituit în cadrul Incubatorului de Afaceri Leova, în cadrul Proiectului Poarta de Sud a Moldovei deschisă pentru Promovarea Afacerilor și Investițiilor. (Proiectul a fost finanțat de către Uniunea Europeană în cadrul Inițiativei Primării pentru Creștere Economică (M4EG), iar aria geografică de acoperire cuprinde cele 8 raioane ale Regiunii de Sud: Basarabeasca, Cahul, Cantemir, Căușeni, Cimișlia, Ștefan Vodă, Leova, Taraclia).

Consiliul raional cu suportul altor instituții de resort organizează anual sau ocazional diverse acțiuni și manifestări de susținere a mediului de afaceri și de stimulare a inițiativelor de creare a noilor afaceri. În acest context pot fi menționate, roganizarea a în perioada 2015-2020 a 9 vizite:

- România-schimb de experiență pentru 35 persoane în eficiență energetică și obținerea energiei eoliene (anul 2015).
- Polonia – schimb de experiență pentru 5 persoane în eficiență energetică (anul 2015).
- Ucraina – schimb de experiență pentru 35 persoane în domeniul obținerii energiei fotovoltaice (anul 2015).
- Polonia – schimb de experiență pentru 8 persoane în domeniul agricultură, industrie, asistență socială etc (anul 2017).
- Belarusia – schimb de experiență pentru 8 persoane în domeniul agricultură, construcții industrie, asistență socială, învățământ etc. (anul 2018).
- România – schimb de experiență pentru 8 persoane în domeniul alimentării cu apă și canalizare (anul 2018).
- Letonia – schimb de experiență în domeniul Eficienței Energetice
- Belarusia – schimb de experiență pentru persoane din domeniul educației (anul 2019)
- România – schimb de experiență în domeniul cultural (anul 2019)

În perioada 2016-2020 au fost organizate mai multe activități de promovare a producătorului și consumului produsului autohton prin participarea anuală a CR Leova cu un stand comun al antreprenorilor la expoziții, participarea la forumuri, organizarea concursului raional „Cel mai bun antreprenor din sctorul IMM al anului”, organizarea anuală a iarmarocelor.

Participarea la:

- Expoziția Națională „Fabricat în Moldova” (anul 2018) cu un stand comun împreună cu 8 agenți economici din raion
- Forumul Internațional de Afaceri cu o delegație compusă din 10 agenți economici, eveniment organizat în or. Cahul.
- Expoziția Națională „Fabricat în Moldova” cu un stand comun împreună cu 7 agenți economici din raion (I semestru al anului 2019)

Organizarea:

- concursului raional „Cel mai bun antreprenor din sectorul IMM al anului 2017”, la care au participat 16 agenți economici.
- Ceremoniei de decernare a premiilor concursului raional „Cel mai bun antreprenor din sectorul IMM al anului 2017”.
- 7 iarmaroace (în anul 2015-2017).
- concursul raional „Cel mai bun antreprenor din sectorul IMM al anului 2018”, la care au participat 20 agenți economici.
- evenimentului de decernare a premiilor Concursului raional „Cel mai bun antreprenor al anului 2018”.
- concursului raional „Cel mai bun antreprenor din sectorul IMM al anului 2019”, la care au participat 24 agenți economici
- evenimentului de decernare a premiilor Concursului raional „Cel mai bun antreprenor din sectorul IMM al anului 2019”

Constrângerile mediului de afaceri

Existența unui mediu de afaceri competitiv și concurențial este esențial pentru dezvoltarea socio-economică a raionului, inclusiv pentru creșterea nivelului de trai al populației.

Analiza mediului de afaceri în raionul Leova scoate în evidență câteva constrângeri majore:

- Inițiativa redusă de creare a noilor afaceri în raion
- Densitatea joasă a numărului de întreprinderi la 1000 de locuitori
- Lipsa clasei întreprinderilor mari, în raion existând o singură companie mare în domeniul agriculturii
- Pondere înaltă a sectorului agroalimentar în economia raionului, și numărul redus al întreprinderilor industriale, inclusiv de procesare a produselor agricole
- Capacitatea redusă a întreprinderilor de a crea și dezvolta afaceri profitabile.

Populația și mediul de afaceri local se confruntă cu provocări la etapa lansării afacerii și de dezvoltare a acesteia, din mai multe motive:

- a. Accesul la informare:
 - Servicii de publicitate limitate
 - Interacțiunea slabă a sectorului privat cu populația
 - Lipsa parteneriatelor mediului de afaceri cu APL
- b. Probleme de producere:
 - Costul înalt al utilajelor și materiilor prime
 - Costul ridicat al resurselor energetice
 - Capacitatea redusă de extindere a pieței de desfacere
 - Disponibilitatea redusă a forței de muncă calificată: numărul redus al muncitorilor calificați, în special în domeniul serviciilor prestate preponderent mediului de afaceri: contabili, juriști, economiști, sociologi; nivelul redus al salariilor. Raionul Leova se numără printre unitățile administrativ teritoriale cu cel mai mic nivel al salariului mediu
- c. Înțelegerea redusă a APL-urilor privind constrângerile specifice ale mediului de afaceri, capacități instituționale reduse de identificare a acestora
- d. Lipsa asociațiilor de afaceri viabile și, corespunzător, a unui partener de dialog în comunicarea mediului de afaceri cu autoritățile
- e. Competențe reduse ale antreprenorilor în gestiunea afacerilor atât la etapa de planificare a afacerilor, organizare, management a resurselor umane și de realizare a producției.

Analiza SWOT

PUNCTE FORTE	PUNCTE SLABE
• Poziția geopolitică favorabilă, proximitatea față de România • Existența incubatorului de afaceri • Experiența antreprenorilor în vederea accesării diverselor programe pentru dezvoltarea afacerilor • Experiența de conlucrare internațională a APL de nivelul II, inclusiv cu județele, raioanele și orașele din alte țări • Acces la diverse căi de comunicație. Raionul este traversat de către drumul republican Hîncești - Leova - Cahul - Slobozia Mare (cu drum de ocolire a or. Cahul) și râul Prut prin care se intenționează a deschide acces către portul Giurgiulești • Existența hotarelor comune cu UE și a punctelor de trecere internaționale la frontiera de stat moldo-română - Cahul-Oancea, Giurgiulești-Galați • Existența magistralei de gaze naturale Grebenchi–Tocuz–Orlovka și ramificațiile de la ea spre mun. Chișinău, Hîncești și Leova; • Existența zăcămintelor de resurse naturale subterane în raion și în regiune • Disponibilitatea resurselor pentru dezvoltarea proiectelor de producere a energiei renovabile • Existența incubatorului de afaceri care găzduiește tineri antreprenori cu activitate industrială • Existența materiei prime agricole neprocesate • Disponibilitatea forței de muncă relativ ieftină • Prezența profilului investițional al raionului; • Infrastructură de susținere a afacerilor relativ bine dezvoltată (prezența băncilor, accesul la servicii de telecomunicații) • Proximitatea de portul Giurgiulești • Căi de comunicații diversificate	• Cooperarea redusă dintre mediul de afaceri și APL • Capacități reduse ale APL de realizare a studiilor de evaluare a situației mediului de afaceri • Cultura antreprenorială redusă • Lipsa asociației antreprenorilor în raion. Conștientizarea redusă a rolului cooperării întreprinderilor; • Insuficiența informatizării antreprenorilor privind experiența bunelor practici ale mediului de afaceri • Colaborarea redusă dintre mediul de afaceri și instituțiile de cercetare • Accesul limitat al întreprinderilor, în special al IMM-urilor, la sursele de finanțare • Piața de desfacere locală redusă • Calificarea redusă a forței de muncă • Diversificarea joasă a activităților antreprenoriale în raion și ponderea înaltă a sectorului agricole • Nivelul redus al investițiilor străine în raion • Nivelul redus al cererii de consum • Costul înalt l resurselor energetice • Lipsa asociației oamenilor de afaceri și, nemijlocit a producătorilor. Lipsa cooperării între producători • Densitatea redusă a drumurilor și calitatea joasă a acestora • Ponderea înaltă a industriei alimentare, ceea ce sporește volatilitatea față de șocurile climaterice și externe • Nivelul redus al forței de muncă calificate pe de o parte și capacitatea redusă a producătorilor de a atrage muncitori calificați pe de altă parte • Lipsa producătorilor mari cu tradiții • Lipsa experienței de operare pe piețele externe a principalilor producători industriali; • Lipsa cooperării dintre mediul de afaceri și instituțiile de învățământ și de cercetare, dat

• Experiența autorităților publice și a agenților economici în atragerea fondurilor externe de finanțare • Funcționarea incubatorului de afaceri • Disponibilitatea forței de muncă relativ ieftină; • Active în proprietate publică nevalorificate.	fiind existența unei școli profesionale și lipsa centrelor de cercetare • Sectorul agroalimentar nu este suficient valorificat conform potențialului de producție de care dispune • Costul înalt al capitalului și accesul limitat la finanțe pentru agenți economici. Capacitatea redusă de accesare a fondurilor externe, ca urmare cerințelor exigente comparativ cu competențele existente; • Deficiența datelor statistice fiabile în profil regional care nu permit efectuarea unor studii mai aprofundate • Lipsa viziunilor privind oportunitățile investiționale în raion • Accesul redus la surse de finanțare • Lipsa unui program de stimulente pentru injectarea investițiilor în raion, precum și instrumente neadecvate pentru promovarea climatului investițional în raion
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
• Crearea Platformei Multifuncționale Industriale în or.Leova • Construcția podului peste râul Prut în regiunea Or.Leova (MD) – s.Bumbăta (RO). • Existența programelor de suport în finanțarea afacerilor • Accesul facilitat pe piețele externe ca urmare regimurilor de comerț preferențial în Uniunea Europeană și Comunitatea Statelor Independente • Posibilitatea accesării diverselor programe de finanțare a afacerilor ca urmare semnării Acordului de Asociere cu UE, care ar putea crea premise pentru stimularea investițiilor străine • Conlucrarea dintre Agenția de ocupare a forței de muncă și mediul de afaceri. Creșterea numărului de unități economice care au prezentat oferte de locuri de muncă la AOFM, cât și a numărului de vizite ale colaboratorilor agenției la sediul angajatorului • Istoria și cultura comună a cetățenilor Moldovei și țărilor vecine, cunoașterea pe larg a cel puțin două limbi • Posibilități de deplasare fără vize a cetățenilor pe teritoriul țărilor CSI și în UE	• Lacunele cadrului de reglementare a achizițiilor publice, care creează condiții discriminatorii pentru agenții economici • Calitatea redusă a serviciilor publice prestate mediului de afaceri • Capacitățile reduse ale APL de monitorizare a activității antreprenorilor • Menținerea deficitului bugetului de stat și atractivitatea redusă a țării /raionului pentru investitori • Regimul fiscal descurajator pentru tinerii antreprenori • Onrsprirea concurenței ca urmare semnării Acordului de Asociere cu UE; • Instabilitatea economică și politică a partenerilor economici estici; • Infrastructura fizică slab dezvoltată. • Instabilitatea politică și economică în Ucraina și instabilitatea relațiilor Republicii Moldova cu Ucraina • Specializarea în sectoare cu o expunere înaltă la șocurile climatice și la perturbările de pe piețele externe • Instabilitatea politicilor • Birocrația în instituțiile publice și calitatea redusă a serviciilor oferite mediului de afaceri

• Elaborarea și inițierea implementării politicii clusteriale de stat • Existența școlii profesionale în raion, care pregătește specialiști pentru o gamă largă de specialiști • Disponibilitatea activelor publice neutilizate; • Acces liber pe principalele piețe de export – Comunitatea Statelor Independente și Uniunea Europeană • Existența programelor de susținere a producției, în special a tinerilor producători (PNAET, PARE 1+1, programul național de subvenționare în agricultura ș.a) • Posibilitatea semnării Acordului de Liber Schimb, Aprofundat și Cuprinzător cu UE, care ar putea crea premize pentru stimularea investițiilor străine • Implementarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană • Existența fondurilor naționale și internaționale de susținere a investițiilor.	• Dialogul redus dintre APL și mediul de afaceri • Semnarea Acordului de Liber Schimb, Aprofundat și Cuprinzător cu UE, care ar putea crea premize pentru stimularea investițiilor străine • Instabilitatea politicii și a politicilor • Lipsa dialogului dintre mediul de afaceri și APL • Birocrația în instituțiile publice • Presiunea fiscală ridicată

3. Cadrul strategic de dezvoltare

3.1. Viziunea și obiectivele de dezvoltare

Viziunea reflectă imaginea privitoare la profilul unității administrativ-teritoriale, direcțiile principale de evoluție a domeniilor de interes public și răspunde la întrebarea de bază: care este stadiul de dezvoltare spre care se tinde, pentru perioada 2021-2028.

Formularea viziunii presupune detalierea ei în elemente-cheie, specifice fiecărui domeniu implicat, conform concluziilor analizei socio-economice efectuate.

Având în vedere acest fapt, membrii grupului de planificare strategică au formulat următoarea viziune de dezvoltare a raionului Leova:

Raionul Leova – unitate administrativ-teritorială, cu cetățeni activi implicați în procese de dezvoltare, având acces la o infrastructură modernă în diferite domenii social-economice, inclusiv cu un punct funcțional de trecere a frontierei de stat cu România. Raionul Leova asigură o parte a locuitorilor din Regiunea de Dezvoltare Sud la accesul de aprovizionare cu apă din râul Prut, valorifică eficient patrimoniul cultural-turistic și dezvoltă afaceri în cadrul platformei industriale multifuncționale și a zonei economice libere, având locuri de munca bine plătite și stabile. Cetățenii raionului au acces la servicii educaționale, sociale și medicale de calitate.

În baza viziunii au fost identificate un set de obiective strategice. Fiecare dintre acestea corespund unei probleme majore a raionului care se intenționează a fi remediată. Pe de altă parte, unele dintre obiective își au o conotație rezultativă pentru o perioadă lungă de timp, luând în considerare potențialul existent și posibilele oportunități ce urmează a fi valorificate.

Așadar, Grupul de lucru și-a propus să dezvolte strategia abordând principiul de "bottom-up" și aliniind obiectivele strategice în dependență de problemele existente și viziunea dorită de întreaga comunitate. Iar problemele în sine, urmează a fi reduse și/sau eliminate, prin analiza în detalii a cauzelor acestora, și formularea unui plan concret de măsuri de remediere a cauzelor menționate. Fiecare măsură conține acțiunile propuse, organizațiile responsabile de implementare a acestora, durata estimativă de implementare, bugetul estimat al măsurii și țintele-cheie stabilite pînă la sfîrșitul perioadei de programare.

La formularea planului strategic (a obiectivelor, programelor și proiectelor) s-a ținut cont nu doar de problemele existente și măsurile de remediere a acestora, dar și de potențialul posibil de a fi valorificat, inclusiv resursele, oportunitățile și disponibilitățile existente. Ierarhizarea programelor și planului de acțiuni a urmărit succesiunea logică a acestora în timp, importanța lor pentru comunitatea locală (așa cum a rezultat din consultările publice), impactul implementării raportat la populația la care se referă și gradul de complexitate presupus de implementarea acestora (finanțare, instituții implicate, proceduri etc).

Estimarea bugetară a programelor propuse a luat în calcul standardele de cost actuale, eventualele estimări realizate în baza unor studii de fezabilitate existente, valoarea proiectelor similare în implementare sau implementate de curînd etc. Stabilirea valorilor estimative a urmărit indicatorii incluși în țintele-cheie.

La formularea planului strategic (a obiectivelor, programelor și proiectelor) s-a ținut cont nu doar de problemele existente și măsurile de remediere a acestora, dar și de potențialul posibil de a fi valorificat, inclusiv resursele, oportunitățile și disponibilitățile existente.

Tablelul 44 Matricea obiectivelor strategice, specifice și a măsurilor de implementare

Obiectiv strategic 1 Asigurarea bunăstării și a unui nivel înalt al calității vieții	
Obiectiv specific 1.1 Fortificarea sistemului de sănătate publică și sport	Măsura 1.1.1 Creșterea gradului de acces al populației la servicii medicale de calitate
	Măsura 1.1.2 Promovarea modului sănătos de viață
	Măsura 1.1.3 Modernizarea instituțiilor spitalicești și sanitare din raion
	Măsura 1.1.4 Dezvoltarea și promovarea culturii sportive în raionul Leova
Obiectiv specific 1.2 Consolidarea sistemului asistenței sociale	Măsura 1.2.1 Dezvoltarea și eficientizarea prestării serviciilor sociale
	Măsura 1.2.2 Incluziunea persoanelor cu dezabilități în viața social-economică
	Măsura 1.2.3 Îmbunătățirea modului de viață a persoanelor din diferite categorii de vârstă
Obiectiv specific 1.3 Asigurarea unui sistem educațional modern	Măsura 1.3.1 Dezvoltarea sistemului de învățământ modern prin sporirea serviciilor calitative
	Măsura 1.3.2 Consolidarea serviciilor socio-educative pentru persoanele cu CES
	Măsura 1.3.3 Îmbunătățirea bazei tehnico-materiale a instituțiilor școlare
Obiectiv specific 1.4 Crearea condițiilor pentru promovarea valorilor culturale și recreare a populației	Măsura 1.4.1 Promovarea creativității artistice și punere în valoare a patrimoniului cultural
	Măsura 1.4.2 Modernizarea infrastructurii culturale și a managementului cultural
	Măsura 1.4.3 Îmbunătățirea serviciilor bibliotecilor
Obiectiv specific 1.5 Promovarea bunei guvernări	Măsura 1.5.1 Consolidarea managementului administrației publice locale
	Măsura 1.5.2 Creșterea implicării cetățenești în procesul decizional

	Măsura 1.5.3 Îmbunătățirea securității cetățeanului
Obiectiv strategic 2 Modernizarea infrastructurii tehnico-edilitare, servicii comunale adecvate	
Obiectiv specific 2.1 Dezvoltarea infrastructurii publice de drumuri	Măsura 2.1.1 Asigurarea serviciilor de alimentare cu apă și canalizare
	Măsura 2.1.2 Remedierea infrastructurii de transport
	Măsura 2.1.3 Dezvoltarea sistemului de gazificare
	Măsura 2.1.4 Extinderea sistemelor de iluminat public stradal
Obiectiv strategic 3 Asigurarea unei dezvoltări economice sustenabile	
Obiectiv specific 3.1 Dezvoltarea turismului	Măsura 3.1.1 Îmbunătățirea infrastructurii
	Măsura 3.1.2 Dezvoltarea capacităților
	Măsura 3.1.3 Promovarea destinațiilor turistice
Obiectiv specific 3.2 Modernizarea agriculturii și a industriei alimentare	Măsura 3.2.1 Dezvoltarea agriculturii
	Măsura 3.2.2 Revigorarea sectorului zootehnic
Obiectiv specific 3.3 Dezvoltarea IMM-urilor	Măsura 3.3.1 Consolidarea activității IMM
Obiectiv strategic 4. Asigurarea unui mediu natural curat	
Obiectiv specific 4.1 Consolidarea sistemului de management al deșeurilor	Măsura 4.1.1 Îmbunătățirea și eficientizarea activității întreprinderii municipale de gestionare a deșeurilor
	Măsura 4.1.2 Educarea ecologică a populației
Obiectiv specific 4.2 Promovarea utilizării durabile a resurselor naturale și prevenirea situațiilor excepționale	Măsura 4.2.2 Măsuri de utilizarea a resurselor naturale și regenerabile

3.2. Planul strategic de acțiuni

OBIECTIV STRATEGIC 1 ASIGURAREA BUNĂSTĂRII ȘI A UNUI NIVEL ÎNALT AL CALITĂȚII VIEȚII

Obiectiv specific 1.1 Fortificarea sistemului de sănătate publică și sport

Măsura 1.1.1 Creșterea gradului de acces al populației la servicii medicale de calitate

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Promovarea privind asigurarea cu cadre medicale a instituțiilor	CS Leova, CS Iargara, CS Sărăteni, CS Filipeni, CS Borogani, CS Sărata Nouă	2021-2028	1000	MS	Nr. de noi angajați
2	Motivarea tinerilor specialiști în angajarea în câmpul muncii	MS, CR, APL I, CR	2021-2028	500	MS, CNAM, CR	Nr. de noi tineri angajați
3	Creșterea volumului de acoperire a cheltuielilor pentru tratament stomatologic asigurat de CNAM	CNAM, MS, CR	2021-2028	800	MS, CNAM, CR	Valoarea finanțărilor acordate
4	Amenajarea căilor de acces în instituțiile medicale pentru persoanele cu dizabilități (pandus cu acces în toate instituțiile medicale și ascensor în CS Leova)	CR, IMSP	2021-2026	2 000	CR, MS	Nr. de instituții medicale cu acces pentru persoanele cu nevoi speciale

Măsura 1.1.2 Promovarea modului sănătos de viață

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Implementarea proiectului "Viața sănătoasă" – prevenirea creșterii bolilor nontransmisibile	APL I, CR, CSP, ANSP, AMF	2021-2022	200	Proiect "Viața sănătoasă"	Rata de supraveghere a pacienților cu boli nontransmisibile (HTA, Diabet)
2	Combaterea pandemiei COVID -19 și efectele post COVID - reabilitarea persoanelor postCOVID - vaccinarea populației - informarea populației	CSP, SR, CS, CR, ANSP, MS	2021-2022	100	CR, ANSP, MS	Minim 70% vaccinare a numărului populației Nr. de persoane informate

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
3	Depistarea precoce a TBC. Investigarea radiografică a persoanelor cu radiografie mobilă	AMF, CSP, SR	2021-2027	100	BR, ANSP, Institutul de Ftiziopulmonologie	Nr. de persoane depistate și investigate la timp
4	Combaterea infecțiilor nosocomiale	INSP, SR, CS	2021-2027	80	BR, ANSP	Nr. de persoane vindecate
5	Organizarea și desfășurarea întrunirilor cu populația raionului Leova pentru promovarea modului sănătos de viață, combaterea tabagismului, alcoolismului, narcomania etc	AMF, CSP, ANSP, APL I	2021-2028	120	BR, IMSP, ANSP	Nr. de întruniri Nr. de beneficiari

Măsura 1.1.3 Modernizarea instituțiilor spitalicești și sanitare din raion

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Asistența medicală primară Reparația edificiului CS Leova, construcția acoperișului și îmbunătățirea activității	CS Leova, CR Leova	2021-2024	3 700	BR, CNAM, (fondul de dezvoltare), finanțare externă	Creșterea gradului de acces a populației cu 10% anual la servicii Micșorarea timpului de așteptare a pacienților cu 15%
	CS largara OMF Băiuș (reparația interioară)	CS largara, CR Leova	2021-2023	500	BS, BR, BL, finanțare externă	Nr. de pacienți deserviți Suprafața reparată, m2
	CS Sărăteni OMF Ceadr (reparație capitală) OMF Sărățica Nouă (acoperiș, fațadă)	CS Sărăteni, CR	2021-2024	1 000 500	BS, BR, BL, finanțare externă	Nr. de pacienți deserviți Suprafața reparată, m2
	CS Filipeni - reparația exterioară a edificiului (termoizolare) - îngrădirea teritoriului - gazificare - conectare la apeduct și canalizare OMF Romanovca - reparație capitală	CS Filipeni, CR	2021-2025	2 000	BS, BR, BL, finanțare externă	Nr. de pacienți deserviți Suprafața reparată, m2 Lungimea apeduct/canalizare/gaz, m
	CS Borogani - reparația exterioară - îngrădirea teritoriului	CR Leova, APL I	2021-2025	1 000	BS, BR, BL, finanțare externă	Nr. de pacienți deserviți Suprafața reparată, m2

	CS Sărata Nouă OMF Cupcui Reparație capitală OMF Frumușica (gazificare, apeduct) CS Sărata Nouă (apeduct, canalizare)	CR Leova, APL I, CS Sărata Nouă	2021-2025	1 100 3 000	BS, BR, BL, finanțare externă	Nr. de pacienți deserviți Suprafața reparată, m2 Nr. de pacienți deserviți SupaLungime apeduct/canalizare/gaz, m
	Centrul stomatologic - reparație exterior	CR Leova, Centrul stomatologic	2021-2024	300	BS, BR, BL, finanțare externă	Nr. de pacienți deserviți Suprafața reparată, m2
2	Dotarea instituțiilor de AMP(asistență medicașă primară) cu utilaj de reabilitare și fizioterapie CS Leova, CS Iargara, CS Sărăteni, CS Filipeni, CS Borogani, CS Sărata Nouă	CR Leova, Centrele de sănătate	2021-2028		BS, BR, BL, CNAM, finanțare externă	Nr. și valoarea utilajului Nr. de pacienți deserviți
	Dotarea cu utilaj diagnostic					
	CS Leova - aparat ultrasonografie utilaj de laborator medical	CR Leova, CS Leova, ADR Sud	2021-2027	1 900	BR, BAMO, granturi externe	Nr. și valoarea utilajului Nr. de pacienți deserviți
	Centrul Stomatologic - utilaj stomatologic	Centrul stomatologic		600	BR, BAMO, granturi externe	Nr. și valoarea utilajului Nr. de pacienți deserviți
	CS Sărățica Nouă - 4 fotolii ginecologice, utilaj de laborator	CS Sărățica Nouă		800	BR, BAMO, granturi externe	Nr. și valoarea utilajului Nr. de pacienți deserviți
	Transport sanitar CS Leova (2 unități) CS Sărata Nouă (2 unități) CS Iargara (2 unități) CS Borogani (1 unitate)	CR Leova, Centrele de sănătate, CNAM, parteneri externi	2021-2026	1 400	BR, BAMO, granturi externe	Nr. de unități procurate și funcționale Nr. de pacienți deserviți

Măsură 1.1.4 Dezvoltarea și promovarea culturii sportive în raionul Leova

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Amenajarea terenurilor de sport (s. Colibabovca, s. Tigheci, Iargara, Borogani)	APL I, CR DCTTS	2021-2026	1 000	BS, BR, BL, granturi	Nr. de terenuri amănajate Nr. beneficiari
2	Construcția școlii sportive (Iargara)	APL I, CR	2021-2026	5000	BS, BR, BL, granturi	Nr. de competiții Nr. de beneficiari
3	Construcția stadionului sportiv în localitatea Borogani	CR	2021- 2023	2000	BS, BR, BL, granturi	Nr. de competiții Nr. de beneficiari
4	Diversificarea activităților sportive în cadru școlii sportive raionale din Leova	APL I	2021- 2023	400	BS, BR, BL, granturi	Nr. de competiții Nr. de beneficiari

5	Fortificarea cooperării între APL și a administrației instituțiilor educaționale, culturale în vederea utilizării eficiente a spațiilor publice pentru sport	CR, APL I	2021-2022			Nr. de competiții Nr. de beneficiari
6	Organizarea campionatelor, turneelor raionale, regionale - <i>Turneu la volei în memoria sportivului Vladimir Rogojin (participanți veteranii MAI)</i> - <i>Campionat regional la volei cu participanți din Hîncești, Cahul, Basarabeasca, Leova</i> - <i>Campionat raional la volei (7-8 echipe)</i> - <i>Campionat la lupte libere nivel raional (5 localități Tomai, Leova, Iargara, Borogani, Cozangic), republican</i> - <i>Campionat la tenis de masă (Leova, Tomai, Colibabovca, Sarata Nouă, Cupcui, Tomaiul Nou)</i> - <i>Campionat la șah, dame, baschet, minifotbal</i> - <i>Campionat la fotbal de nivel raional</i> - <i>Trei cluburi de fotbal Prut, Olimpia, Rapid sunt si fete) cu participare la nivel regional și republican</i> - <i>Cupa președintelui raionului la mini-fotbal</i>	APL I, CR, echipele sportive	2021-2026	100/anual	BS, BL, BR, bugetele federațiilor sportive de profil	Nr. de competiții Nr. de beneficiari
7	Asigurarea suportului financiar sportivilor participanți la campionatele republicane	CR	2021-2026	100	BL; BS, federațiile sportive de profil	Nr. participanți la competiții

Obiectiv specific 1.2 Consolidarea sistemului asistenței sociale**Măsura 1.2.1 Dezvoltarea și eficientizarea prestării serviciilor sociale**

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Menținerea serviciilor sociale existente.	DASPF, CR, APL I	2021-2028	1000	BR; BL, granturi	10 servicii menținute și bugetate
2	Crearea serviciilor noi conform necesităților Centrului de intervenție timpurie (pe lângă medicină)	CR, DASPF, DF	2022-2028	1000	BR; BL, granturi	Nr. de servicii noi funcționale
	Centrul de zi pentru copii cu dezabilități	CR, DASPF, DF	2022-2028	2 000	BR; BL, granturi	
	Serviciul de tip „Respiro”			3 000		
	Casă comunitară,			2 000		
Centru de zi pentru adulți	3 000					
3	Capacitarea specialiștilor din cadrul serviciilor pentru dezvoltarea competențelor de lucru cu copiii cu dezabilități severe	IMSP, DASPF Managerii serviciilor	2021-2023	30	BR; BL, granturi	24 specialiști 2 vizite de studio pe an
4	Extinderea serviciilor de suport informațional oferit părinților / îngrijitoarelor copiilor cu dezabilități	DASPF, SAP	2023-2028	20	BR; BL, granturi	2 specialiști angajați 50 părinți consiliați 3-4 grupuri de suport pentru părinți 96 ședințe ale grupurilor de specialiști

Măsura 1.2.2 Incluziunea persoanelor cu dezabilități în viața social-economică

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Crearea unui mecanism de cooperare între serviciile de asistență a copiilor/adulților cu dezabilități (medicină, educație, asistență socială)	DASPF, DI, IMSP	2021-2028			
2	Crearea unei baze de date comune / intersectoriale	DASPF, DI, IMSP		34	BR; BL, granturi	O bază de date creată
3	Menținerea / dezvoltarea grupului de lucru pentru educația incluzivă	DASPF, DI, IMSP		-	-	1 grup de lucru activ

4	Crearea mecanismului – abordarea complexă a cazurilor dificile a copiilor / adulților cu dezabilități severe	DASPF, DI, IMSP				50 cazuri soluționate
5	Implicarea activă a comunităților în abordarea necesităților persoanelor cu dezabilități	DASPF, DI, IMSP				Nr de activități realizate
6	Activități pentru schimbarea de atitudini / sensibilizarea comunităților și specialiștilor din domeniul medical / asistență socială, educație la nevoile și necesitățile persoanelor cu dezabilități	DASPF, DI, IMSP	2021-2028	15	BL, granturi	Nr materiale elaborate Nr. târguri de caritate organizate Nr de ședințe

Măsura 1.2.3 Îmbunătățirea modului de viață a persoanelor din diferite categorii de vârstă

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Asigurarea accesibilității persoanelor cu dezabilități, în etate la infrastructura socială de calitate (rampe, trotuare)	CR, DASPF, DEOTAL	2021-2026	2 300	BR, granturi	30 rampe 5 trotuare în oraș
2	Crearea și amenajarea locurilor de odihnă și agrement (cluburi, spații amenajate, cercuri de interese)	CR, APL I	2021-2028	350	BR, BL, granturi	
3	Promovarea voluntariatului în rândul pensionarilor	APL I	2021-2026			30 persoane în etate implicate în activități de voluntariat

Obiectiv specific 1.3 Asigurarea unui sistem educațional modern

Măsura 1.3.1 Dezvoltarea sistemului de învățământ modern prin sporirea serviciilor calitative

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Formarea continua a cadrelor didactice (recalificarea cadrelor didactice și susținerea cadrelor didactice care manifestă înalt profesionalism)	DÎ, APL, CR	2021-2026	200	(2% din bugetul școlar), BL, BR	Număr de cadre didactice formate / recalificate
2	Asigurarea facilităților pentru cadrele didactice tinere angajate, prin acordarea indemnizațiilor bănești și a spațiilor locative	APL	2021-2026	500	BL, BS	Numărul de tineri specialiști angajați
3	Stimularea elevilor capabili de performanțe prin desfășurarea concursului "Cel mai bun elev al anului"	DÎ	2021-2026	100	BR, agenți economici, granturi	15 elevi premianți cu performanțe (câte 5 elevi

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
						din fiecare ciclu – primar, gimnazial, liceal)
4	Extinderea serviciilor de calitate oferite de SAP pentru copiii cu nevoi special severe	DI, SAP	2021-2023	150	Bugetul DI, granturi	Nr de copii beneficiari
5	Diversificarea numărului de activități extrașcolare (cercuri pe interese, secții sportive)	DÎ	2021-2023	300	Bugetul DI, bugetele instituțiilor școlare	Numărul de cercuri secții sportive
6	Eficientizarea instruirii opționale prin motivarea elevilor de a participa la concursuri de nivel national și internațional	DI, instituții școlare	2021-2026	50	Bugetul DI, bugetele instituțiilor școlare	Numar de elevi participanți

Măsura 1.3.2 Consolidarea serviciilor socio-educative pentru persoanele cu CES

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Asigurarea funcționalității durabile a grupului de lucru pentru Educația Incluzivă	CR	2021-2027			42 ședințe 18 membri activi 30 membri capacitați 30 cazuri intersectoriale soluționate
2	Crearea bazei de date comune/intersectoriale a copiilor cu dezabilități(0-18 ani)	CMF, DASPF, SAP, ONG	2021-2022	54	BR, granturi	1 bază de date unică 3 persoane instruite în gestionarea bazei de date nice/responsabile Creșterea cu 35% a nr de copii cu dezabilități integrați timpuriu
3	Sensibilizarea comunităților și specialiștilor din domeniul medical, social, educațional la nevoile și realitățile copiilor cu dezabilități și familiile acestora	CR, DI, DASPF CMF, APL I, ONG	2021-2027	5	Granturi	4 târguri de caritate 200 activități de sensibilizare 10 cazuri mediatizate 2 conferințe organizate
4	Crearea centrului de tip Respiro	DASPF	2021-2023	2 000	Donatori, ONG	1 centru creat 20 beneficiari/an Personal calificat
5	Centru de zi pentru copii cu dezabilități	DASPF	2021-2024	1 500	CR Donatori, ONG	1 centru de zi funcțional 10 copii beneficiari pe zi 5 specialiști calificați

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
6	Crearea Centrului de Resurse Educație Incluzivă în IET (Instituții Educație Timpurie)	APL I	2021-2027	1 800	ONG IET	35 CREI 9 unități de CDS(35 persoane) 100 beneficiari
7	Extinderea spațiului acordat Serviciului de Asistență Psihopedagogică (SAP)	DI, CR	2021-2023	2 000	Granturi	1 SAP extins 3 cabinete de profil amenajate (psiholog, psihopedagog, logoped) 1 cameră cu elemente senzoriale 1 grup sanitar adaptat, rampă de acces, bare de sprijin
8	Capacitarea / perfecționarea specialiștilor din serviciile de asistență socială, educațională, medicală în lucrul cu copiii cu dezabilități severe	CMF, DASPF, DI	2021-2027	50	Bugetele MECC și MMPSFC, granturi	42 specialiști formați
9	Dezvoltarea competențelor parentale de creștere, îngrijire, educare și reabilitare a capacităților cu dezechilibrate	CMF, DASPF, DI, SAP	2021-2027			10 grupuri de sprijin pentru părinți 120 părinți informați 10 coordonatori ai grupurilor de sprijin

Măsura 1.3.3 Îmbunătățirea bazei tehnico-materiale a instituțiilor școlare

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Îmbunătățirea condițiilor de activitate în instituțiile școlare prin renovarea spațiilor școlare și reconstrucția blocurilor sanitare interioare (8 instituții)	Instituții școlare, APL	2021-2026	2 000	APL, ONG-uri	Condiții îmbunătățite în 8 instituții
2	Procurarea / renovarea mobilierului școlar, material didactice, jucării, inventar sportive, utilaj pentru cantinele școlare	Instituții școlare, DI (comp raională), APL	2021-2026	15 000	APL, granturi, alte surse	30 instituții școlare
3	Asigurarea modernizării tehnologiilor informaționale prin procurarea tehnicii de calcul: echipament, software educaționale, conexiune internet (11 școli și grădinițe), 5 table interactive, 16 proiectoare, 200 laptopuri	MECC, APL, Instituții școlare	2021-2026	5 000	Bugetul MECC BL, bugetul instituții școlare, granturi	8 școli 16 grădinițe
4	Renorarea atelierelor (laboratoarelor școlare), dotarea cu utilaje necesare	DI, Instituții școlare, APL	2021-2026	10 000	Bugetul MECC BL, bugetul instituții școlare, granturi	19 instituții

Obiectiv specific 1.4 Crearea condițiilor pentru promovarea valorilor culturale și recreare a populației**Măsura 1.4.1 Promovarea creativității artistice și punere în valoare a patrimoniului cultural**

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Crearea condițiilor decente pentru activitatea instituțiilor culturale (Cupcui, Borogani, Tomai vechi, Vechi, Tigheci, Beștemac, Filipeni, Colibabovca) pentru perioada rece a anului	APL I, instituțiile de cultură, donatori	2021-2026	800	Bugetul de stat, bugetele locale, granturi și donații	Nr. de instituții de culturale dotate cu sisteme de încălzire
2	Atragerea cadrelor cu studii în domeniu	APL I, instituțiile de cultură	Permanent			Nr. de noi angajați
3	Atragerea tinerilor în crearea și promovarea produsului cultural	APL I, instituțiile de cultură	Permanent			Nr. de evenimente realizate Nr. de tineri implicați
4	Procurarea vestimentației populare specific portului autohton pentru colectivele folclorice în vederea îmbunătățirii imaginii colectivelor folclorice din raion și promovării portului popular autohton	APL I, Instituțiile de cultură, DCTTS	2021-2026		BS, BL, granturi și donații	Nr. de colective artistice dotate cu costume Nr. de evenimente culturale organizate
3	Organizarea seminarelor de instruire a specialiștilor din domeniul cultural pentru promovarea și păstrarea patrimoniului cultural autohton	Instituțiile de cultură, DCTTS	2021-2026		APL, ONG	Nr. de seminare Nr. de participanți
4	Organizarea și participarea în cadrul evenimentelor culturale de nivel local, național și internațional	APL I, CR, DCTTS, ONG	2021-2026		BR, BS, BL, granturi	Nr. de evenimente Nr. de participanți
5	Organizarea festivalului regional : "Ecoul de la baștină", "La o margine de Prut", Festivalul orchestrelor de muzică populară a școlilor de muzică /artă	APL I, CR, DCTTS, colectivele artistice	2021-2026	80	Bugetul de stat, bugetele raional și local, granturi	Nr. de evenimente Nr. de participanți Nr. de colective artistice

Măsura 1.4.2 Modernizarea infrastructurii culturale și a managementului cultural

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Crearea condițiilor decente pentru activitatea instituțiilor culturale (Cupcui, Borogani, Tomai vechi, Vechi, Tigheci, Beștemac, Filipeni, Colibabovca) pentru perioada rece a anului	APL I, instituțiile de cultură	2021-2026	8 000	BS, granturi	Nr. de edificii reparate și dotate Nr. de beneficiari
2	Îmbunătățirea imaginii colectivelor folclorice din raion în cadrul activităților culturale locale, naționale, internaționale prin procurarea vestimentației populare specific portului autohton pentru colectivele folclorice	APL I, instituțiile de cultură, DCTTS	2021-2026	400	BS, BL, granturi	Nr. de colective folclorice dotate cu vestimentație
3	Organizarea seminarelor de instruire a specialiștilor din domeniul cultural pentru promovarea și păstrarea patrimoniului cultural autohton	Instituțiile de cultură DCTTS	2021-2026	100	BS, BL, granturi	Nr. de seminare organizate Nr. de participanți
4	Organizarea și participarea în cadrul evenimentelor culturale de nivel local, național și internațional	APL I, CR DCTTS	2021-2026	300	BS, BL, granturi	Creșterea numărului de parteneriate internaționale (localități înfrățite, parteneriate instituționale)
5	Organizarea festivalului regional: "Ecol de la baștină", "La o margine de Prut", Festivalul orchestrelor de muzică populară a școlilor de muzică /artă	APL I, CR DCTTS	2021-2026	80	BS, BL, granturi	Nr. de evenimente Nr. de participanți

Măsura 1.4.3 Îmbunătățirea serviciilor bibliotecilor

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1.	Prestarea serviciilor publice electronice	Bibilotecile, instituții de cultură, sociale și învățământ	2021 - 2023	30	BR	Nr. de beneficiari

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
2	Prestarea serviciilor de socializare și comunicare	Bibilotecile, instituții de cultură, sociale și învățământ	2021 - 2023	50	BR	Anual, circa 50 de persoane vor beneficia de servicii de comunicare și socializare
3	Prestarea serviciilor de dezvoltare a competențelor de utilizare a presei online și descărcarea cărților electronice	Bibilotecile, instituții de cultură, sociale și învățământ	2021 - 2023	30	BR	Anual, circa 25 de persoane vor acumula competențe de utilizare a presei on-line și de descărcare a cărților electronice
4	Prestarea serviciilor de cultură a informației	Bibilotecile, instituții de cultură, sociale și învățământ	2021 - 2026	60	BR	Anual, circa 60 de persoane vor fi instruite în utilizarea cataloagelor de bibliotecă, bazelor de date, literaturii de referință, etc.
5	Participarea bibliotecilor teritoriale la evenimente culturale și cele de promovare a Cărții și Lecturii organizate la nivel de raion și la nivel de țară	BPR, Instituții de cultură și de învățământ din raion, BN a RM, Biblioteca Națională pentru copii „ Ion Creangă	2021 - 2026	10	BR	Anual, circa 130 de persoane vor fi culturalizate în cadrul evenimentelor culturale și a celor de promovare a Cărții și Lecturii organizate la nivel de municipiu și la nivel de țară
6	Utilizarea formelor inovative de atragere a generației în creștere la lectură: aplicații de pe tabletă, lecturi teatralizate, ateliere de creație în baza operelor citite etc	BPR instituții de cultură, sociale și învățământ	2021 - 2023	15	BR	Anual, circa 50 de copii își vor dezvolta pasiunea față de lectură și abilitățile de înțelegere a textului prin intermediul tehnologiilor informaționale
7	Promovarea ofertei bibliotecii prin intermediul expozițiilor mobile	BPR	2021 - 2023		BR	Nr. de expoziții Nr. de participanți
8	Stabilirea priorităților în vederea achiziționării echipamentului și tehnologiilor	BPR	2021-2027	100	BR, granturi	Nr. de echipamente achiziționate

Obiectiv specific 1.5 Promovarea bunei guvernări**Măsura 1.5.1 Consolidarea managementului administrației publice locale**

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Organizarea seminarelor de instruire	CR, subdiviziunile CR , Cancelaria de Stat, AAP	Permanent 2021-2028	15	2% surse bugetare anual Surse externe	6 anual
2	Elaborarea planului de dezvoltare instituțională a CR Leova	CR, subdiviziunile CR	2022			Plan elaborat și aprobat
3	Modernizarea sistemului electronic a CR Leova (crearea softului managementul documentelor)	Aparatul președintelui, Subdiviziunile CR	permanent			Pagină electronică activă, reactualizată permanent
4	Aducerea în concordanță cu legislația în vigoare a regulamentelor de activitate	CR, Subdiviziunile CR	2022			7 regulamente aduse în concordanță cu legislația în vigoare și organigrama
5	Aducerea în concordanță cu necesitățile managementului Resurselor umane	CR, Serviciul resurse Umane, șefii subdiviziunilor	permanent	10	BR	La necesitate
6	Recrutarea și formarea profesională a specialiștilor pe diferite domenii	Serviciul resurse Umane, Subdiviziunile CR	permanent	20	BR	Nr. de specialiști recrutați
7	Instruiri, activități comune cu APL I	Aparatul președintelui	2021-2028	30 / an	BR	8-12 anual
8	Parteneriate în domeniul dezvoltării serviciilor social-economice	CR, Subdiviziunile CR	2021-2028	2 000 / an	BR	3 proiecte anual
9	Procurarea și dotarea cu laptopuri/tablete a consilierilor raionali	CR	2022-2023	500	BR, granturi	37 laptopurii /tablete procurate

Măsura 1.5.2 Creșterea implicării cetățenești în procesul decizional

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Creșterea credibilității societății civile în APL	CR, ONG	permanent	50 /an	BL, granturi	200 cetățeni /an implicați și responsabilizați
2	Transmiterea online a ședințelor CR, dotarea sălii de ședințe cu echipament performant	CR,	2022-2023	100	BL, granturi	Soft elaborat
3	Panou electronic pentru transmiterea ședințelor instalat în piața Ștefan cel Mare	CR	2022-2023	100	BL, granturi	1 panou instalat
4	Organizarea consultărilor publice cu cetățenii	CR, subdiviziunile CR	permanent	10/an	BL	20 ședințe anual
5	Elaborarea și repartizarea pliantelor și broșurilor informaționale	CR, subdiviziunile CR	anual	30 /an	BL, granturi	3000 pliante pe an
6	Sondajul de opinii privind implicarea cetățenească în implementarea proiectelor	CR, sSubdiviziunile CR	Periodic anual	10 /an	BL, granturi	3 sondaje anual

Măsura 1.5.3 Îmbunătățirea securității cetățeanului

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implimentare	Costul mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Campanie de informare privind prevenirea violenței, neglijării, trafic.	DAS PF	2021 - 2028	500	ONG	95% de cetățeni informați
2	Campanie de informare privind securitatea datelor cu caracter personal.	DAS PF	2021 - 2025	500	Agenți economici, ONG	95% de cetățeni informați
3	Campanie de informare privind prevenirea traumatizmului domestic.	DAS PF	2021 - 2026	700	Agenți economici, ONG	95% de cetățeni informați
4	Promovarea și susținerea mișcării voluntariatului	DAS PF	2021 - 2028		Agenți economici, ONG	95% de cetățeni informați
6	Instalarea camerelor de înregistrare a încălcării regimului de viteză în localitățile: Hănăsenii Noi, or.Leova, Sărata Nouă, Seliște, Cneazevca și or. Iargara	IP	2021-2028	300	BS, BL	
7	Instalarea unor semafoare în intersecțiile aglomerate	APL, IP	2021-2028	100	BS, BL	

OBIECTIV STRATEGIC 2: MODERNIZAREA INFRASTRUCTURII TEHNICO-EDILITARE, SERVICII COMUNALE ADECVATE**Obiectiv specific 2.1 Dezvoltarea infrastructurii publice de drumuri****Măsura 2.1.1 Asigurarea serviciilor de alimentare cu apă și canalizare**

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Pregătirea proiectelor în domeniul „Apă”	APL I, CR	2024-2025	50	locale	Studiul de fezabilitate pentru Clusterul D
2	Pregătirea proiectelor în domeniul „Canalizare”	APL I, CR	2022-2025	150	Naționale FNDR Alte surse inter	Studiul de fezabilitate pentru Clusterul A și B
3	Identificarea opțiunilor de finanțare și pregătirea planului de investiții	APL I, CR	2022-2023	10	locale	1 plan elaborat
4	Realizarea măsurilor investiționale Cluster A, B, C	APL I, CR ADR Sud	2022-2026	120 000	Locală FNDR UE ADA	19 localități cu acces la servicii AAC 75 km magistrale 60 km rețele locale 6 stații pompare
5	Înregistrarea bunurilor din primării	APL I, CR	2026-2027	120	BL	7 procese-verbale de recepționare finală
6	Transmiterea gestiunii serviciilor AAC la operatori regionali	APL I, CR Apă Canal Leova	2026-2027			15 contracte de delegare
7	Actualizarea planurilor de dezvoltare a sectorului AAC	APL I, CR ONG	2023-2024	45	BL	8 planuri locale actualizate
8	Cooperarea intercomunitară în domeniul AAC	APL I, CR	2023-2027			17 acorduri de cooperare semnate
9	Creșterea capacității de gestionare a serviciilor AAC	APL, SA Apă Canal Leova	2022-2027	250	Locale GIZ ADR	4 studii peste hotare 60 instruiți SA ACL 60 instruiți specialiști APL
10	Implicarea cetățenilor în implementarea proiectelor AAC și gestionarea serviciului AAC	APL, ONG, SA Apă Canal Leova	2021-2027	250	Locale Alte fonduri	80 instruiți publice 1 studiu de satisfacție 5 instruiți în domeniul achizițiilor publice 20 instruiți privind dezvoltarea serviciilor 10 evenimente publice de ziua apei, ziua mediului

Măsură 2.1.2 Remedierea infrastructurii de transport

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1.	Construcția podului transfrontalier peste râul Prut în regiunea or.Leova (MD) – Bumbăta (RO)	CR, APL I	2022-2028	153 000	BS, BR, BL, FR, alte surse	1 pod construit
2.	Construcția în asfalt a unui sector a drumului L542 – drum de acces spre satul Tochile Răducani	CR	2023-2025	44 300	BS, BR, BL, FR, alte surse	4,4 km de drum
3.	Construcția în asfalt a unui sector a drumului L541 – drum de acces în satul Tomai	CR	2021-2026	22 300	BS, BR, BL, FR, alte surse	2,4 km de drum
4.	Construcția drumului local satul Troian L544 drum spre s.Beștemac	CR	2026-2028	8 200	BR, BL, FR	1,26 km de drum
5.	Construcția sectorului de drum local G102-s.Beștemac-s.Pitești-G125, raionul Leova	CR	2023-2028	6 207	BS, BR, BL, FR, alte surse	2,8 km de drum
6.	Construcția drumului de ocolire G99 strada Podul de Flori, or. Leova	CR	2022-2027	47 000	BR, BL, FR	3,77 km de drum
7.	Construcția drumului local L600 sector Filipeni-Tigheci, raionul Leova	CR	2022-2024	33 000	BR, BL, FR	5,85 km de drum
8.	Construcția drumului Filipeni -Romanovca-Sărata Nouă	CR	2023-2028	23 541	BR, BL, FR	5,77 km de drum
9.	Construcția în asfalt a drumului local L548, R34 – drum de acces spre satul Hănăsenii Noi	CR	2023-2025	8 900	BR, BL, FR	1,2 km de drum
10.	Construcția în asfalt a unui sector a drumului L540 – drum de acces spre satul Cupcui	CR	2022-2024	12 300	BR, BL, FR	1,2 km de drum
11.	Construcția în asfalt a unui sector a drumului L547, R34 – drum de acces spre satul Filipeni	CR	2022-2026	35 000	BR, BL, FR	4 km de drum
12.	Construcția în asfalt a unui sector a drumului local L538 Sărăteni - Ceadăr	CR	2023-2025	7 555	BR, BL, FR	10,3 km de drum
13.	Construcția în asfalt a unui sector a drumului L538 – drum de acces spre satul Orac	CR	2025-2028	34 742	BR, BL, FR	3 km de drum
14.	Construcția drumului local Orac –intersecție cu R34, raionul Leova	CR	2023-2028	19 786	BR, BL, FR	3,5 km de drum
15.	Impulsionarea procesului de soluționare a problemei reparațiilor drumurilor regionale (G128 – Congazcicul de Sus – Borogani – Iargara, G99 Leova - Leușeni	APL I, CR, ASD	2021-2024	50 000	BS, BR, BL, FR, alte surse	50 km de drum

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
16.	Identificarea soluțiilor de achiziționare a tehnicii specializate în reparația și întreținerea drumurilor. autogreider (2), autocompactor (1), excavator (1), pavator de asfalt (1)	SA Drumuri Cimișlia sector Leova	2021-2028	10 000	BR, bugetul SA Drumuri Cimișlia, sector Leova	Nr. de utilaje și echipamente achiziționate
17.	Perfecționarea și instruirea specialiștilor	CR, SA Drumuri Cimișlia sector Leova	2021-2028	După necesitate	BR, bugetul SA Drumuri Cimișlia, sector Leova	3 specialiști instruiți / an

Măsura 2.1.3 Dezvoltarea sistemului de gazificare

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Sporirea gazificării localităților raionului	APL I	2022-2028	25 000	BL, contribuția consumatori, alte surse, SRL „Moldovatrangaz”	11 localități gazificate Nr. km de gazoduct Nr. de beneficiari
2	Sporirea numărului de consumatori casnici la alimentarea cu gaze naturale	APL I, consumatorii (persoane fizice și juridice)	2022-2028	30 000	BL, contribuția consumatori, alte surse, SRL „Moldovatrangaz”	13 proiecte de rețele de gaz elaborate 18437 consumatori conectați la gaze naturale

Măsura 2.1.4 Extinderea sistemelor de iluminat public stradal

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implement.	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Extinderea/reparația rețelelor electrice de iluminat public în localitățile raionului	APL I	2022-2028	10 000	BEI, BS, GIZ, FEE, alte surse	Nr. de localități iluminate
2	Aplicarea sistemelor regenerabile și eficiente energetic în domeniul iluminării publice	APL I	2022-2028	5 000	BEI, BS, GIZ, FEE, alte surse	Nr. de sisteme instalate
3	Iluminarea stradală fotovoltaică a localităților rurale din raionul Leova	DEDTAI, APL I, specialist energetică, eficiență	2022-2027	6 000	BEI, BS, GIZ, FEE, alte surse	Asigurarea 1 loc de muncă.
4	Iluminarea stradală fotovoltaică a suburbiilor or. Leova și clădirilor publice (spital, grădinițe, școli).	DEDTAI, APL I, specialist energetică, eficiență	2022-2024	100	BEI, BS, GIZ, FEE, alte surse	Asigurarea 1 loc de muncă

5	Instalarea panourilor fotovoltaice pentru localitățile rurale și urbane (spital, centre de sănătate, grădinițe, școli).	DEDTAI, specialist energetică	APL I, eficiență	2023-2024	300 *8	Banca Europeană BEI, BS, GIZ, FEE, alte surse	Asigurarea 2 locuri de muncă
6	Proiectarea și construcția parcului fotovoltaic de 10 MW cu suprafața de 15 ha pe teritoriul fostei unități militare de radiolocație.	DEDTAI, specialist energetică	APL I, eficiență	2024-2025	100 000	BEI, BS, GIZ, FEE, alte surse	Formarea întreprinderii de exploatare fotovoltaică. Asigurarea 20 locuri de muncă.
7	Proiectarea și construcția parcului eolian (fotovoltaic) în s. Tomai, Filipeni, or. Leova (de 10 MW fiecare). Scoaterea acestor localități din circuitul energetic național.	DEDTAI, specialist energetică	APL I, eficiență	2024-2025	100 000	BEI, BS, GIZ, FEE, alte surse	Înființarea întreprinderii de exploatare fotovoltaică (eoliană). Asigurarea 20 locuri de muncă.
8	Comercializarea surplusului de energie către rețeaua națională de energie electrică.	APL I		2025-2027			Valoarea energiei comercializate, lei

OBIECTIV STRATEGIC 3 ASIGURAREA UNEI DEZVOLTĂRI ECONOMICE SUSTENABILE

Obiectiv specific 3.1 Dezvoltarea turismului

Măsură 3.1.1 Îmbunătățirea infrastructurii

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Identificarea atracțiilor turistice locale	APL I	2021-2023			Nr. de atracții identificate și promovate
2	Crearea zonelor de agrement	APL I, CR, agenți economici	2021-2026	800	BS; BL FNDR	Nr. zonelor de agrement funcționale
3	Marcarea traseelor turistice Valul lui Traian, Podul Turcesc, Satul Tigheci, Poiana lui Ștefan cel Mare, Căsuța vânătorului, Ambalele lui Marambei și revitalizarea rezervației naturale Lebăda Albă	APL I, CR, agenți economici	2021-2026	10	BS; BL FNDR	Nr. de maraje Nr. de turiști
4	Revitalizarea edificiilor cu destinație turistică (reparația capitală a instituției municipale moara (or. Leova), căsuța pescarului s. Sărata-Răzeși și altele)	APL I, agenții economici	2021-2025	10 000	BL, granturi, agenții economici	

Măsura 3.1.2 Dezvoltarea capacităților

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Elaborarea strategiei de dezvoltare a turismului	APL I, CR	2021-2022	70	Bugetul de Stat ONG de profil Bugetele locale	Valorificarea a 3 trasee turistice Nr. turiști
2	Promovarea și susținerea agenților economici și sectorului privat din domeniul prestării serviciilor turismului	Agenția de Dezvoltare Regională, APL I	2021-2023			300 pliante de informare Participarea a 23 agenți economici, anual, în cadrul activităților culturale
3	Seminare de instruire în scrierea și aplicarea proiectelor	Agenția de Dezvoltare Regională, APL I	2021-2023	15	Buget local	20 persoane instruite
4	Organizarea instruirilor în domeniul acordării serviciilor turistice	CR, DCTTS	2021-2026		Bugetul de Stat ONG de profil Bugetele locale	Creșterea calității serviciilor turistice

Măsura 3.1.3 Promovarea destinațiilor

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Crearea unui centru turistic de informare în incinta muzeului raional de istorie și etnografie	CR, DCTTS	2021-2026	200	BS, BL, granturi	Nr. de vizitatori Nr. de evenimente organizate
2	Instituirea Centrelor de informare turistică	APL I, CR	2021-2023	750	BS, BL, granturi, Fondul de dezvoltare regională	Trei centre de informare turistică (Tomai, Borogani, Tigheci)
3	Montarea panourilor informative locale	APL I	2021-2026	50	BS, BL, granturi	5 panouri informative
4	Instalarea indicatoarelor către obiectele cu destinație turistică	APL I, CR	2021-2026		BS, BL, granturi	Nr. de indicatoare instalate
5	Promovarea destinațiilor turistice pe rețele de socializare cu includerea istoricului localităților, obiectivelor turistice, agenți economici care prestează servicii în domeniul turismului (cazare, alimentare)	APL I, CR, DCTTS	2021-2024		BS, BL, granturi	20 secvențe video
6	Organizarea evenimentelor cultural-sportive în scopul promovării imaginii raionului	DCTTS	2021-2026	200	BS, BL, granturi, Agenți economici	5 festivaluri regionale 4 turnee republicane 1 festival internațional 1 turneu regional
7	Participarea meșterilor populari împreună cu partenerii din sectorul privat la târguri naționale și internaționale	DCTTS	2021-2026	100	Bugetul de stat Agenți economici Finanțare externă	Participare la 2 târguri naționale, 5-6 târguri locale, 1 târg internațional
8	Colaborare cu agențiile turistice din țară	DCTTS	2021-2026			Organizarea a 7 excursii către destinațiile turistice în raionul Leova 3 acorduri parteneriat cu agenții turistice

Obiectiv specific 3.2 Modernizarea agriculturii și a industriei alimentare**Măsura 3.2.1 Dezvoltarea agriculturii**

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Construcția unui centru agroindustrial (CRA Leova)	CR ,Agenți economici	2021-2026	15 000	FNDR, agenți economici, finanțare externă	Micșorarea pierderilor agricole de 2 ori Beneficii 200% Extinderea pieței și diversificarea produselor Crearea 120 locuri de muncă
2	Dezvoltarea infrastructurii de păstrare prin construcția a 4 frigidere(Tomai, Leova, Filipeni, Tochile Răducani)	DARFM, Agenți economici	2021-2026	80 000	FNS, IFAD, PHARE 1+1, Agenți economici	Crearea a 100 locuri de muncă Mărirea de 2-3 ori a beneficiarilor
3	Restabilirea infrastructurii de irigare (reabilitarea sistemului de irigare din Tochle Răducani, Tomai, Leova, Hănășenii Noi)	DARFM, Agenți economici	2021-2026	60 000	FNS, IFAD, PHARE 1+1, Agenți economici	Mărirea productivității 50-100 %
4	Mărirea suprafețelor de legume pe teren protejat până la 60 hectare	Agenți economici	2021-2026	3 500	FNS, IFAD, PHARE 1+1, Agenți economici	Crearea a 300 locuri de muncă Asigurarea pieței cu produse autohtone 30%
5	Reconstruirea suprafețelor de plantații multianuale și restabilirea ramurii pomicole: vii-1000 ha, livezi sămburoase-300 ha, sămânțoase-800 ha	Agenți economici	2021-2026	104	FNS, IFAD, PHARE 1+1, Agenți economici	Crearea locurilor de muncă Industrializarea ramurii
6	Crearea unui centru de extensiune rurală	CR, ONG	2021-2026	1 000	APL, ONG, CR, DARFM	
7	Restabilirea punctelor antigrindină (5 puncte) Tochle Răducani, Covurlui, Borogani, Hănășenii Noi, Ceadâr	Guvernul, CR	2021-2026	2 500	Guvernul CR Leova, MADRM, DARFM	Asigurarea protecției produselor agricole Micșorarea de 2 ori a pierderilor la hectar dăunate de grindină

Măsura 3.2.2 Revigorarea sectorului zootehnic

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Crearea bazei materiale de dezvoltare a sectorului zootehnic - Utilizarea și reutilizarea fermelor existente cu utilaj tehnologic - Construcția și darea în exploatare a fermelor zootehnice în extravilan cu capacitatea de bovine(30-50), porcine (100-200), ovine (300-500), păsări (3000-5000)	Agenți economici, fermieri	2021-2026	45 000	Agenți economici Fermieri Bugetul de stat, AIPA	Renovarea fermelor: Bovine: Sarata Nouă – 2, Borogani – 2, Leova-1 Porcine: Cupcui-2, Vozneseni-1, Colibabovca-1, Hănășenii Noi -1. Ovine: Sărăteni-1, Cneazevca-1, Cizlar-1. Construcția a 4 ferme de bovine, 4-porcine, 3 ovine, 1 păsări
2	Crearea bazei furajere(restabilirea) pentru asigurarea cu nutrețuri proprii. - Culturi furajere în structura suprafețelor totale -23-25%, inclusiv lucernă -40%, porumb la siloz-40%, leguminoase(mazăre, soie)-8%, altele 12%	Agenți economici, persoane fizice	2021-2026	6 000		Culturi furajere - 23% (230 ha)
3	Restabilirea sectorului zootehnic. - Creșterea efectivului de animale și producerea producțiilor zootehnice - Producerea cărnii în masă vie(2700-2800 tone), lapte de vacă (8000 tone), ouă (13-14 mln bucăți)	Agenți economici, APL I	2021-2026	18 000	Agenți economici BL, AIPA, granturi	Creșterea nr. bovinelor cu 22%, ovine-27%, păsări-31% Creșterea producției zootehnice: carne-41%, lapte-54%, ouă-21%
4	Pregătirea cadrelor în domeniul zootehnic și veterinar	APL I, CRARA (ÎȘ Maximovca)	2021-2026	2000	Agenți economici, APL I, CR	Nr. de persoane instruite Nr. de seminare
5	Deschiderea punctelor pentru colectarea laptelui și a punctelor pentru însămânțarea artificială a animalelor Întreprinderi pentru prelucrarea cărnii(1), prelucrarea laptelui (1)	Agenți economici, APL I, CR	2021-2026	15 000	Agenți economici APL I AIPA Investitori, Donatori	Întreprinderi pentru prelucrarea cărnii(1), prelucrarea laptelui (1)
6	Procurarea animalelor de prăsilă reproducătoare. Atestarea la categoria fermă de prăsilă: bovine-1, ovine-2, caprine-1, porcine-1	Agenți economici	2021-2026	146	Agenți economici Persoane fizice, AIPA, donatori	Bovine-260 junci Porcine-1200 scrofițe, 100 vieruși Ovine-2000 mieluțe, 70 berbecuți Caprine-150 iedițe, 10 țapi

Obiectiv specific 3.3 Dezvoltarea IMM-urilor**Măsura 3.3.1 Dezvoltarea sectorului prestării serviciilor și industrial**

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Construcția unei Platforme Multifuncționale industriale în orașul Leova	APL I, CR	2021-2024	100	Buget local Buget de stat	Platformă creată pe 7 ha 60 IMM
2	Stimularea creării IMM în domeniul producerii și prestării serviciilor	IAL, CR	2021-2028	1 000	Buget local Granturi	2 expoziții naționale / internaționale 60 IMM noi create 300 locuri de muncă noi create 100 seminare 1200 consultații 1 concurs anual
3	Dezvoltarea cooperării și integrării întreprinderilor prin asocierea lor în cooperative, clustere, asociații sau alte forme de asociere a mediului de afaceri	CR	2022-2025	2 000	Buget local Granturi	12 asociații 6 deplasări peste hotare și 6 deplasări naționale pentru schimb de experiență
4	Majorarea bazei impozabile a bugetului local prin identificarea surselor financiare suplimentare	IAL, APL I, CR	2021-2028	10 % din BL anual	Surse externe	10% anual creștere a bugetului locale
5	Promovarea cooperării între APL I și agenții locali	APL I, CR	2021-2028	70	Buget local Granturi	14 seminare, instruirii. ateliere de lucru
6	Organizarea evenimentelor de promovare a potențialului investițional al raionului	CR	2021-2028	300	Buget local Granturi	14 evenimente (forumuri, conferințe, mese rotunde)
7	Implementare softurilor de creare a bazei de date unificate (IMM, management financiar, EE)	APL I, CR	2021-2028	200	Buget local Granturi	O bază de date unificată, 7 softuri pe domenii

OBIECTIV STRATEGIC 4. ASIGURAREA UNUI MEDIU NATURAL CURAT**Obiectiv specific 4.1 Consolidarea sistemului de management al deșeurilor****Măsura 4.1.1 Îmbunătățirea și eficientizarea activității întreprinderii municipale de gestionare a deșeurilor**

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Dezvoltarea structurii de utilizare, reciclare a deșeurilor (25 primării)	Inspectoratul Ecologic de Stat, APL I, CR, agenți economici	2021-2026	21 000	Buget central, buget local, ADR SUD, Donatori	Nr. de APL Reducerea cu 8 % a proceselor de poluare

2	Impulsionarea procesului de înființare a unui centru de colectare și sortare a deșeurilor	Inspectoratul Ecologic de Stat, APL I, CR, agenți economici	2021-2028		Agenți economici Donatori APL I, II	1 Centru de colectare și sortare a deșeurilor înființat
3	Limitarea emisiilor de gaze și substanțe nocive prin renovarea sistemelor existente (fabrica de vin existentă, stația de epurare din zonă)	Inspectoratul Ecologic de Stat, APL I, CR	2021-2026	5 000	ADR SUD, bugetele locale, agenți economici	5 Gropi Becari amenajate (Tomai, Iargara, Borogani, Sărăteni, Filipeni)
4	Amenajarea rezervațiilor naturale existente (Lebăda Albă, Lăpușnița)	DARFM, Inspectoratul ecologic, APL, IS Moldsilva	2021-2026	3 700	ADR SUD, APL, investiții donatori	Amenajarea a 7 km d.r. Lăpușnița Apariția a 2 puncte de instruire turistică
5	Gestiunea deșeurilor menajere solide în localitățile Iargara, Băiuș și Tigheci	APL I	2022-2024	12 000	APL I ADA	Sistem de management a deșeurilor creat

Măsura 4.1.2 Educarea ecologică a populației

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Instruirea populației, organizarea seminarelor, mese rotunde, ateliere de lucru cu tema "Educația ecologică"	DARFM, DI, Inspectoratul de Mediu	2021-2026	100	ADR SUD, buget I, II agenți economici donatori	Ecologizarea a 4500 copii și elevi Școlarizarea și informarea a 35 000 locuitori ai raionului Leova
2	Desfășurarea campaniilor de salubritate	DARFM, DI, Inspectoratul de Mediu	2022-2028			

Obiectiv specific 4.2 Promovarea utilizării durabile a resurselor naturale și prevenirea situațiilor excepționale

Măsura 4.2.1 Realizarea activităților de preîntâmpinare a degradării factorilor naturali

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
1	Împădurirea terenurilor degradate 300 ha	APL I, CR, AS Moldsilva, Inspectoratul de Mediu, agenți economici	2021-2026	500	FNDR, IFAD, BL, BR, FEN	Mărirea suprafeței împădurite până la 13%
2	Crearea fâșiei de protecție la râuri și bazine acvatice	APL I, CR, AS Moldsilva, Inspectoratul de	2021-2026	2 000	FNDR, IFAD, BL, BR, FEN	Lungimea fâșiilor de protecție, m

Nr.	Activități	Responsabil de implementare	Perioada de implementare	Costul, mii lei	Potențial finanțator	Indicatori de performanță
		Mediu, agenți economici				
3	Măsuri antierozionale a solului	Agenți economici, Inspectoratul de Mediu, APL I	2021-2026	5 700	FNDR, IFAD, BL, BR, FEN	Reducerea suprafeței erodate cu 40%, 300 ha
4	Amenajarea și legalizarea zonelor și parcurilor verzi (formarea bunului imobil)	APL I, CR, AS Moldsilva, agenți economici, Inspectoratul de Mediu	2021-2026	2 500	BR, BL, agenți economici	Nr. de spații verzi, parcuri, sfere
5	Întărirea malului r.Prut în zona orașului Leova (consolidarea) 250 m unde au loc surpări a le malului și terenurilor din apropierea caselor și 100 m din satul Tochile Răducani	APL Bugetul de stat	2021-2026	10 000	BL, BR, BS	Suprafața consolidată, m2

3.3. Mecanismul de monitorizare și evaluare a rezultatelor

Implementarea Strategiei este importantă prin prisma actorilor sociali implicați, procesului de implementare-monitorizare-actualizare, precum și prin efectele care le propagă asupra vieții comunitare.

Monitorizarea și evaluarea implementării Strategiei are drept scop evaluarea gradului de realizare a măsurilor și proiectelor propuse de document, per ansamblu, cât și fundamentarea eventualelor revizuri și modificări ale obiectivelor, țințelor și proiectelor. Monitorizarea este procesul continuu de colectare a informațiilor despre modul de implementare a Strategiei propuse pentru dezvoltarea durabilă a raionului.

Monitorizarea conferă posibilitatea revizuirii periodice, adaptarea planului de acțiuni, precum și actualizarea termenelor prevăzute inițial în planul strategic.

Evaluarea este un proces care folosește informațiile obținute pe parcursul monitorizării cu scopul de a analiza modul în care strategia și-a atins ținta și a avut eficiența scontată. Evaluarea implementării strategiei se bazează pe compararea gradului de atingere a țințelor propuse inițial cu situația dezvoltării raionului la diverse momente de timp. Evaluarea implementării strategiei presupune analiza evoluției indicatorilor de monitorizare și a stadiului la care aceștia se află în funcție de țințele aferente stabilite (valoarea planificată/preconizată) în cadrul obiectivelor strategice.

Principalii actori implicați în implementarea Strategiei vor fi:

- Autoritățile publice locale – responsabile, conform legii, de dezvoltarea generală a localităților și a raionului.
- Instituțiile publice – responsabile de anumite sectoare de menire socială, educațională, sănătate, cultură
- Sectorul de afaceri – responsabil de dezvoltarea și diversificarea economiei locale
- ONG –urile – prin implementarea activităților ce țin de dezvoltarea spiritului comunitar și democratic.

Monitorizarea și evaluarea a Strategiei de dezvoltare, finanțată din surse publice este obligatorie. Aceasta se referă și la activitățile de dezvoltare care sunt finanțate din banii publici, granturi ale UE și alți donatori internaționali, mijloacele agenților economici. În toate aceste cazuri trebuie stabilit dacă programul atinge rezultatele scontate și dacă beneficiile obținute justifică investițiile bănești făcute.

Monitorizarea estimează rezultatele reale comparativ cu cele scontate și se efectuează în mod regulat, anual, de către Consiliul raional, prin intermediul unei comisii de monitorizare. Comisia de monitorizare va include reprezentanții sectorului neguvernamental, a mediului de afaceri și social, reprezentanții tinerilor și a bătrânilor, funcționari publici și consilieri raionali.

Evaluarea se axează mai mult pe impactul programelor și se efectuează la începutul, mijlocul și sfârșitul programului.

În timp ce monitorizarea estimează relevanța, eficiența și eficacitatea programului, evaluarea estimează de asemenea impactul asupra obiectivelor specifice.

Anual va fi format planul operațional, reieșind din resursele financiare existente, cu estimări financiare pe localitate și pe obiect.

Pentru a efectua monitorizare și evaluarea programului sunt utilizați indicatori cu scopul de a măsura evoluția programului în timp, în comparație cu criteriile determinate din timp.

Funcția de monitorizare a Strategiei include, de asemenea, și estimarea nivelului de gestionare. Aceasta se referă la următoarele aspecte operaționale: mecanisme pentru gestionare administrativă și financiară; colectarea informației necesare, măsura în care criteriile de selectare corespund realității; măsurile de promovare, utilizarea asistenței tehnice; aspecte regulatorii sau legislative; concordanța cu anumite politici.

Indicatorii au fost stabiliți cel puțin 7 ani și sunt bazate pe o orientare generală și avantajele comparative ale raionului. Măsurile sunt stabilite în vederea realizării obiectivelor specifice și astfel cuprind tot o perioadă de 7 ani. Indicatorii sunt în mod special axați pe rezultate, pentru obiectivele specifice iau în vizor impactul.

Pentru stabilirea indicatorilor pot fi folosite diverse surse:

1. În prezent, Biroul de Statistică oferă date limitate la nivel de raion. Prin urmare, doar un număr limitat de date oficiale poate fi agregat la nivelul de Strategiei. Unele date pot fi obținute de la Biroul Statistică la nivel raional, chiar dacă nu sunt publicate.
2. Majoritatea indicatorilor depind de sondaje care vor fi desfășurate de Direcția economie. Din nou, majoritatea indicatorilor se bazează pe datele care se conțin în rapoartele anumitor proiecte. Aceste rapoarte vor fi prezentate Consiliului raional și necesită o simplă compilare sistematică cu indicatorii respectivi. Alte date vor fi obținute de la terțe părți, spre exemplu de la prestatorii de servicii publice.
3. A treia sursă pentru mulți indicatori este baza de date Consiliului raional. Ea va conține date despre principalii actori în raion, în special întreprinderi, autorități locale, instituții, ONG etc.

Pentru fiecare indicator este oferită următoarea informație, în măsura în care este cunoscută la această etapă: numărul indicatorului, denumirea indicatorului, dimensiunea, sursa de verificare, datele de bază. Indicatorii sunt măsuțați în două feluri: în cifre absolute și ca rată care reflectă schimbările în acest an, comparativ cu anul trecut. În acest fel, indicatorii pot fi comparați pe parcursul perioadei de implementare a Strategiei.

3.4. Asigurarea cu resurse

Realizarea SDD va necesita resurse financiare, de muncă, materiale și informaționale. Costul total al SDD a fost estimat la aproximativ 1 273 mln. lei.

Gradul de asigurare cu astfel de resurse reprezintă unul din factorii principali ai succesului implementării prezentei Strategii. Descrierea surselor de finanțare prezentate în continuare este realizată având în vedere programele de finanțare anuale desfășurate de organizațiile donatoare.. Finanțările se acordă n baza proiectelor înaintate de structuri și organizații și în cazul când sunt anunțate deschiderea programele de finanțare. Din aceste considerente compartimentul „Surse posibile de finanțare” din Planul de acțiuni prezintă instituțiile care dispun de programe de finanțare pentru proiecte ce cuprind astfel de acțiuni. Urmează ca în cazul lansării unui program de finanțare de către un finanțator, responsabilii pentru implementarea acțiunilor să elaboreze proiecte și să le înainteze către finanțare la donatorii respectivi. De asemenea, organizațiile finanțatoare prezentate mai jos reprezintă principalii donatori care activează de mai mult timp în republică. În acest compartiment nu au fost incluse programele de finanțare care pot apărea instantaneu pe parcursul perioadei de implementare a Strategiei raionului:

1. Sursele bugetului raionului pentru diferite acțiuni de menire socială, infrastructură, protecția mediului, dezvoltare urbană. Totuși, sursele bugetului raionului sunt insuficiente, de aceea miza principală va fi pe diversificarea acestora.
2. Mijloacele Bugetului de Stat. Aceste surse vor fi obținute pentru realizarea activităților planificate conform prevederilor de dezvoltare a infrastructurii publice, serviciilor publice în diferite domenii, de susținere a IMM-urilor, care vor fi implementate la nivel raional. Anual în Legea bugetului de stat este planificată finanțarea activităților de susținere a a diferitor activități din Fondul rutier, FNDR, FEN, fondurile destinate dezvoltării IMM-urilor, etc.
3. Mijloacele agenților economici. Finanțarea acțiunilor planificate în Strategiei din contul mijloacelor agenților economici se va realiza prin: (i) investiții directe în extinderea sau lansarea de noi afaceri; (ii) achitarea serviciilor de elaborarea a studiilor de piață, planurilor de afaceri, identificarea partenerilor; (iii) contractarea serviciilor de consultanță de la companiile prestatoare

de servicii; (iv) achitarea plăților pentru participare la expoziții, iarmaroace, acțiuni de promovare sau vizite de studiu; (v) achitarea taxelor pentru participare în cadrul programelor de training., etc.

4. Granturi, donații ale organizațiilor donatoare care activează în Republica Moldova: UE, PNUD, GIZ, USAID, ADA, Banca Mondială, BERD, etc. , care le oferă în bază de competiție și la care sunt eligibile diferite entități publice, private sau ale societății civile.

3.5. Riscuri și metode de preîntâmpinare

În boxă sunt identificate pericolele majore ce pot sta în fața implementării activităților planificate. De asemenea au fost stabilite și posibilitățile de aplanare a acestora.

Boxa 3.1 Riscuri și metode de preîntâmpinare

Riscuri	Metode de micșorare/preîntâmpinare
Indiferența membrilor comunității	organizarea adunărilor generale și pe cartiere organizarea audierilor publice organizarea meselor rotunde și a ședințelor tematice prezentarea exemplelor de succes desfășurarea concursurilor tematice
Insuficiența finanțelor	crearea ONG-lor contribuția populației participare la concursuri de proiecte aportul donatorilor inițiative agenților economici prin crearea și dezvoltarea parteneriatelor
Lipsa specialiștilor	pregătirea specialiștilor motivarea specialiștilor colaborarea cu organizațiile specializate colaborare cu instituțiile de învățământ pregătirea în teritoriu
Informarea redusă a populației	utilizarea mijloacelor mass-media plasarea avizelor organizarea adunărilor, seminarelor publicarea buletinelor informative montarea panourilor de informare
Migrarea populației	crearea noilor locuri de muncă îmbunătățirea sferei sociale
Instabilitate politică	informare privind programele politice colaborare cu partidele politice prezentarea propunerilor în cadrul întrunirilor